

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการชาติพันธุ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม
การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์

โดย

ดร.จิตชายงค์ ยมาภัย

ดร.ชไมภักดิ์ เตชะสอนันต์

สิงหาคม 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการชาติพันธุ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม
การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์

ผู้วิจัย

ดร.ชิตชยางค์ ยมาภัย

ดร.ชไมภักดิ์ เตชะสอนันต์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

Research Report

Ethnicity: New paradigm in language and cultural transmission

Guideline for development of curriculum on

Curriculum development of ethnic languages in ethnic schools

Jitjayang Yamaphai

Chamaipak Tayjasanant

Research Institute for Languages and Cultures of Asia

Mahidol University

Research-Team Promotion Grant 2010-2013

Thailand Research Fund (TRF)

บทคัดย่อภาษาไทย

“หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” พัฒนาขึ้นโดยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ระหว่าง มหาวิทยาลัย โรงเรียน และชุมชนชาวไทยทรงดำในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยธำรงรักษาสমัติทางวัฒนธรรมให้สืบเนื่องไปด้วยการบรรจุเนื้อหาความรู้ไว้ในการศึกษาในระบบ หลักสูตรออกแบบจากทรรศนิยมติแบบพหุวัฒนธรรมนิยม มีหลักการสำคัญคือการเรียนรู้จากสภาพจริง ห้องเรียนแบบเปิด การเรียนการสอนมุ่งที่ศิลปะการเรียนรู้ เป้าหมายสำคัญคือ การปลูกฝังมโนธรรมสำนึก รัก และภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน และพร้อมที่จะอยู่ร่วมในสังคมไทยอย่างมีบูรณภาพ ถึงแม้ว่าการออกแบบหลักสูตรมุ่งให้ใช้ในโรงเรียน แต่ก็สามารถประยุกต์ใช้กับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยโดยชุมชนชนได้ แลควรปรับให้เข้ากับบริบทและภูมิสังคมเฉพาะถิ่นฐานนั้น ๆ

คำสำคัญ การศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การสืบสาน ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

The curriculum “The Tai Dam language for the transmission of the Tai Song Dam culture” has been developed based on a critical research project collaboratively carried out by Mahidol University, a Tai Song Dam school and a Tai Song Dam community at Khao Yoi, Petchburi. To meet the purpose of preserving Tai Dam’s cultural heritage through formal education, the curriculum highlights the multicultural perspective by promoting authentic learning and the learning-to-learn approach. The ultimate aim of this curriculum is to cultivate Tai Dam students’ conscience and pride in culture and ethnicity, which will in turn help them blend in the Thai society as a whole. This curriculum also suits non-formal education, and may also be used in other local communities. Yet due to its original design for use in schools, it should be modified to go with specific social contexts.

Key words: education, curriculum development, Tai Song Dam, cultural transmission

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้มีจุดเริ่มต้นแห่งความสำเร็จ ด้วยความเมตตากรุณาของศาสตราจารย์ สมทรง บุรุษพัฒน์ ผู้ให้โอกาสผู้วิจัยได้เป็นศิษย์เมธีวิจัย ได้เรียนรู้จริยวัตรที่อาจารย์ได้สอนโดยแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง แม้ผู้วิจัยจะทำได้แม้เพียงเศษส่วนเสี้ยวของอาจารย์ แต่ก็ได้รับประสบการณ์ที่ยิ่งใหญ่ ในฐานะนักวิจัยรุ่นเยาว์ ผู้วิจัยขอกราบคารวะอาจารย์ ณ โอกาสนี้

ขอกราบพระคุณอาจารย์ดร.อมรวิทย์ นาคทรพรพ ครูผู้ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่ผู้เขียน ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงรายงานฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ครูณอม คงยิ้มละมัย ครูภูมิปัญญาชาวไทยทรงดำ ผู้มีอิทธิบาท 4 ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม อาจารย์ได้แสดงให้เห็นอย่างประจักษ์ชัดแล้วว่า การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนแบบบูรณาการโดยเอาชีวิตจริงเป็นศูนย์กลาง สามารถทำได้จริง

ขอบพระคุณรองพนม เชื่อมชิต อาจารย์สุตารัตน์ เอื้อยะแหวด แห่งโรงเรียนเข้า้อยวิทยา จ.เพชรบุรี ผู้ช่วยประสานงาน เกื้อกูลให้การทำงานภาคสนามประสบความสำเร็จด้วยดี

กราบขอบพระคุณอาจารย์สุรีย์ ทองคงหาญ อาจารย์เชาวลิต อารยุดิธรรม และอาจารย์ปิยวรรณ เกาะแก้ว ครูภาษาไทยดำ จังหวัดนครปฐม ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษา สังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน

ขอบพระคุณนักเรียนและชาวบ้านในชุมชนไทยทรงดำตำบลหนองปรัง ตำบลทับคาง ที่ให้ความร่วมมือให้ความช่วยเหลือ และมีส่วนร่วมกับโครงการวิจัยอย่างสมัครใจ

ขอบพระคุณอาจารย์พธู ศุครีพิทักษ์ มิตรแท้ ผู้ร่วมเรียนเคียงบ่าเคียงไหล่ เกื้อกูลการงาน โดยมีหวังผลตอบแทน มีหวังผลงานสำหรับตนเอง ความช่วยเหลือของอาจารย์เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้

ผู้ที่อยู่เบื้องหลังอีก ๒ ท่าน คือ คุณไอยเรข บุญฤทธิ์ และคุณสรรพาวี ยกย่อง ได้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในกิจต่างๆ ได้อย่างเรียบร้อย ขอขอบใจเป็นอย่างยิ่ง

รายนามคณาจารย์ผู้ร่วมวิจัย จากโรงเรียนเขาย้อยวิทยา อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

รองฯ พนม เชื้อมจิต

อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย

อาจารย์สุดารัตน์ เอื้อะแหวด

อาจารย์วไลกรณ์ มุลกณี

อาจารย์สุชาร์ตน์ ยาแก้ว

อาจารย์บุญทวี สาดसान

อาจารย์สรินยา ศาสตร์สูงเนิน

อาจารย์สุมาพร คล้ายคลัง

อาจารย์อรุณ บุญเหิน

อาจารย์โกศล เกิดดี

อาจารย์โสภา วงศ์ประสิทธิ์

สรุปโครงการ
(Executive Summary)

สรุปโครงการ (Executive Summary)

ทุนส่งเสริมกลุ่มการวิจัย (เมธีวิจัยอาวุโส สกว.) ประจำปี 2553-2556

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย (ภาษาไทย) ชาตินิพนธ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม

(ภาษาอังกฤษ) Ethnicity: New paradigm in language and cultural transmission

ชื่อรายงานวิจัย (ภาษาไทย) การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มผล
ชาติพันธุ์

(ภาษาอังกฤษ) (Curriculum development of ethnic languages in ethnic
schools)

ความสำคัญ ที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

“ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสารแสดงความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วโลกแล้ว
ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ ประจำชาติอีก
ด้วย ไทยเป็นประเทศซึ่งมีชนบประเพณี ศิลปกรรม และภาษา ซึ่งเจริญรุ่งเรือง
มาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจ ช่วยกัน ผดุงรักษามรดกทาง
วัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่บรรพบุรุษได้ อุตส่าห์สร้างสรรค์ขึ้นไว้ให้
เจริญสืบไป”

ข้อความดังกล่าวข้างต้น เป็นพระดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้
ทรงกล่าวถึง ความสำคัญของภาษาในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสาร เป็นเอกลักษณ์ และเป็นมรดกทาง
วัฒนธรรมประจำชาติไทยด้วย อันคำว่า “ชาติไทย” นั้น มิได้หมายเฉพาะคนไทยที่สื่อสารด้วยภาษาไทย
เท่านั้น แต่หมายรวมคนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่ม อันมีความแตกต่างหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ที่
อาศัยอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย

โครงการวิจัย “ชาตินิพนธ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” (Ethnicity: New
paradigm in language and cultural transmission) จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะใช้ผลผลิตจากการวิจัยเรื่อง
“ชาตินิพนธ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาตินิพนธ์” เพื่อต่อยอดการวิจัยที่มุ่งเน้นการ
ดำรงมรดกทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (sustained maintenance of the linguistic and
cultural heritage) ด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ โดยศึกษากระบวนการทางภาษาที่ดำเนินอยู่ (language

processes in progress) ศึกษาการคงอยู่เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายของอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Maintenance/shift/ loss of language and cultural identity of ethnic groups) และศึกษาหาแนวทางใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งที่จะศึกษา 2 ประเด็นหลัก คือ

1. ทางด้านการศึกษา ดำเนินการวิจัยทางด้านการพัฒนาหลักสูตร วิธีการสอน และการประเมินผลของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียน/สถานศึกษาที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์

2. ทางด้านการจัดการข้อมูลตัวบทของกลุ่มชาติพันธุ์ (Textual data management of ethnic groups)

โครงการวิจัยประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ ได้แก่

1. กระบวนการทางภาษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำเนินอยู่ (Ethnic language processes in progress)

2. การดำรงอยู่และการเปลี่ยนของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic language /cultural maintenance and shift)

3. การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ (Curriculum development of ethnic languages in ethnic schools)

4. การจัดการข้อมูลตัวบทของกลุ่มชาติพันธุ์ (Textual data management of ethnic groups)

โครงการวิจัยย่อยเหล่านี้จะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ 3 ประการ คือ ภาวะภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในสถานการณ์ปัจจุบัน การคงอยู่ เปลี่ยนแปลง หรือสูญหายของอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และแนวทางการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทางด้านการศึกษาและการจัดการข้อมูลตัวบท องค์ความรู้ใหม่ทั้ง 3 ประเด็นนี้จะทำให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการเชิงบูรณาการของสาขาวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics) มนุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) การศึกษา (Education) และการพัฒนา (Development)

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นโครงการย่อย ภายใต้โครงการ ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างการยอมรับและสร้างความชอบธรรมให้แก่ภาษาถิ่นหรือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีคุณค่า มีศักดิ์และสิทธิ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาวิชาภาษาไทย โข่ง ในโรงเรียน โดยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ จะใช้ การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน และ ตัวบท (text) เกี่ยวกับภาษาถิ่น เป็นแหล่งข้อมูล (meaning resource) เพื่อให้หลักสูตรภาษาถิ่นนี้ มาจากฐานชีวิตจริงของผู้เรียน และเป็นการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมายสำหรับผู้เรียน (meaningful learning)

คำถามวิจัย

1. ปฏิสัมพันธ์ (Interplay) ระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์กับภาษาไทยกลางในการพัฒนาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร
2. ถ้าจะพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาวิชา “ภาษากลุ่มชาติพันธุ์” ที่มาจากฐานชีวิตจริงของคนในกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว เนื้อหา วิธีการสอน และการประเมินผล ควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้พัฒนาหลักสูตรจากพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย คณาจารย์ที่สอนอยู่โรงเรียนประจำอำเภอ และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนไทยทรงดำ โดยศึกษาศึกษาชีวิตประจำวันของนักเรียนไทยทรงดำ ทั้งในชุมชนและในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา (กลุ่มชาติพันธุ์-ไทยกลาง) กับการพัฒนาเอกลักษณ์ทางการเรียนการสอน (pedagogic identity) ของนักเรียน ศึกษาการใช้ภาษาในการจัดการเรียนการสอน ผ่านระบบข้อความ ๓ ประเภท ได้แก่ หลักสูตร วิธีการสอน (วิธีการสื่อสาร) และการประเมินผล (การคิดเป็น-การทำเป็น) จากข้อมูลดังกล่าวจะได้นำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นลำดับต่อไป

แนวความคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

การวิจัยเริ่มต้นด้วยการศึกษาสังคมวิทยาการศึกษา ในประเด็นการจัดการเรียนการสอน ครอบคลุมหัวข้ออำนาจและการควบคุม และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตั้งแต่ การผลิตความรู้หรือวาทกรรม การส่งผ่าน/ถ่ายทอดความรู้ ผ่านการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ และการรับรู้ความหมายนั้น และผลของการจัดการศึกษาในด้านการกำหนด เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (identity) ของนักเรียน แนวคิดดังกล่าวจะผสมเข้ากับแนวคิดเรื่อง การรู้หนังสือแนววิพากษ์ (critical literacy) ซึ่งเป็นแนวการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียน มีความสามารถในการ อ่านออก เขียนได้ โดยเฉพาะการอ่านตัวบท (text) อย่างวิพากษ์วิจารณ์ และพิจารณาไตร่ตรอง และค้นหาสิ่งเรื่ออยู่เบื้องหลังความคิดที่ได้นำเสนอไว้ในตัวบทนั้นๆ เพื่อตั้งคำถามและท้าทายต่ออำนาจและความไม่เป็นธรรม ที่แฝงนัย อยู่ในตัวบทต่างๆ

คำว่า ตัวบท นั้น หมายถึงพาหนะเพื่อการสื่อสาร ซึ่งอาจหมายถึง หนังสือ เพลง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพ ลัญฉณ์ และช่องทางสื่อสารต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคม การรู้หนังสือแนววิพากษ์ จะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญๆ ของสังคม เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ความยากจน เพศภาวะ ความเหลื่อมล้ำ การศึกษา

ในประเด็นด้านการศึกษา แนวความคิดเรื่องการรู้หนังสือแนววิพากษ์ จะให้ความสำคัญที่ การสร้างความชอบธรรมให้แก่ ความรู้ นักคิดกลุ่มการรู้หนังสือแนววิพากษ์ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ความรู้ คือ อำนาจ จุดสนใจของนักคิดกลุ่มนี้ จึงอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอำนาจ ในการสร้างความรู้ให้แก่คน ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยสำคัญของการสร้างเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล

กลุ่มนักคิดที่มีอิทธิพลทางความคิด และมีนักวิชาการเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ได้แก่ สำนักเปาโล แฟร์ (Freirean) ซึ่งได้เสนอแนวทางการศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่ว่า การศึกษาจะต้องช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึง ภาวะของการถูกกดขี่ ครอบงำ และนำพาผู้เรียนออกจากสภาวะนั้น ผ่านการเรียนรู้แบบตั้งปัญหา (problem posing education) โดยให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการเสวนา เพื่อสร้างความรู้ ที่มาจากฐานชีวิตจริง และแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของตน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่น่าผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยชิ้นนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ และประโยชน์เชิงการนำไปใช้พัฒนาสังคมดังนี้

1) งานวิจัยชิ้นนี้ จะช่วยขยายพรมแดนความรู้เชิงชาติพันธุ์วรรณา ของกลุ่มชาติพันธุ์ให้กว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่งขึ้น ความรู้ดังกล่าวนี้ มีที่มาจากฐานชุมชน ซึ่งเป็นมุมมองของเจ้าของภาษา เกี่ยวกับวิถีชีวิต การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน วิธีคิดและการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ของกลุ่มไทยทรงดำ

2) ข้อความที่ได้จากการทำงานภาคสนาม จะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาวิชาภาษาถิ่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มาจากฐานชีวิตจริงของเจ้าของภาษา และชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง

3) กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม จะช่วยทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ ได้รับการเสริมอำนาจ (empowerment) ให้เป็นผู้ที่สามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง และยังเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ ภาษาถิ่น ได้เป็นความรู้ที่เป็นทางการในโรงเรียน

4) ผลสืบเนื่องจากการวิจัย จะมีส่วนช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางภาษา อันนำไปสู่ความเท่าเทียม ความเป็นธรรม และเสรีภาพทางภาษาวัฒนธรรม รวมทั้งธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของสังคมไทย

5) หน่วยงานที่สามารถนำผลจากการวิจัยไปใช้ ได้แก่ มหาวิทยาลัย สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม คนที่ทำงานด้านวัฒนธรรม และผู้เกี่ยวข้องที่สนใจงานด้านวัฒนธรรม

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบชาติพันธุ์วรรณาฐานชุมชน (community-based ethnography) ที่มีหลักการสำคัญ คือ มุ่งให้ประชาชนธรรมดา ได้ขยายความเข้าใจในสถานการณ์ของตนเอง

และออกแบบ ค้นหาเครื่องมือเพื่อหาทางออกจากปัญหาที่ประชาชนเหล่านั้นกำลังเผชิญอยู่ งานชาติพันธุ์วรรณนาชุมชน จึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมกันตีความ สร้างความหมายจากกระบวนการเสวนา และนำไปสู่การกระทำต่างๆ ร่วมกัน โดยเน้นที่ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต (lived experience) ของคนในชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรในชั้นการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน และวัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ เพื่อสำรวจ และบรรยายให้เห็นถึง วิถีชีวิตในด้านการใช้ภาษา และปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของนักเรียน เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนที่สอง คือ การออกแบบหลักสูตรเพื่อสืบสาน ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งดำเนินการโดยใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม ระหว่าง บ้าน-โรงเรียน-มหาวิทยาลัย การสร้างข้อสรุปเพื่อสร้างความรู้ใช้กระบวนการไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ (critical reflection)

ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน

งานวิจัยนี้ใช้เวลา 3 ปี คือระหว่างเดือนตุลาคม 2553 ถึงเดือนกันยายน 2556 ได้รับทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัย (เมธีวิจัยอาวุโส สกว.) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปี 2553

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นงานชาติพันธุ์วรรณนาเกี่ยวกับการใช้ภาษาและวัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมของนักเรียนไทยทรงดำ ซึ่งพบว่า นักเรียนชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ภาษาไทยทรงดำเป็นภาษาที่นักเรียนใช้สำหรับการสื่อสารกับญาติ ผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถและหรือไม่นิยมสื่อสารด้วยภาษาไทย ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนั้น ภาษาไทยทรงดำยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นภาษาเพื่อการสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น บรรพบุรุษที่ล่วงลับ ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภาษามีอำนาจในการชี้ชัดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เด็กนักเรียนที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยและภาษาไทยทรงดำ จึงสามารถแสดงทิวทัศน์ทางวัฒนธรรม คือ คนไทยและคนไทยทรงดำได้พร้อม ๆ กัน

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำของนักเรียนแล้วพบว่า นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่าน พิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้ในโรงเรียนซึ่งพบว่ามีจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษาและศิลปะวัฒนธรรม คือ เช่น ภาษาไทยทรงดำ นาฏกรรม ดนตรี แต่ทั้งนี้จากการมองไปข้างหน้าของแกนนำชุมชน ต่างก็เห็นแนวโน้มไปในทางเดียวกันว่า วัฒนธรรม

ไทยทรงดำจะค่อยๆ เลือนหายและอันตรธานไปในที่สุด การจัดหลักสูตรด้านวัฒนธรรมในในระบบการศึกษา จึงอาจเป็นเครื่องช่วยผดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมเจริญสืบไปได้ทางหนึ่ง

จากข้อค้นพบในส่วนแรก นำมาสู่ผลการศึกษาในส่วนที่สองคือ การออกแบบหลักสูตร “ภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ในฐานะเป็นเครื่องมือสืบสานภาษาและวัฒนธรรม หลักสูตรมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ให้นักเรียนได้มีสำนึกรักและภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน และพร้อมที่จะอยู่ร่วมอย่างมีบูรณาภาพกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในสังคมไทย เนื้อหาวิชาบูรณาการสาระการเรียนรู้ จากฐานชีวิตจริงของนักเรียน ให้นักเรียนได้เรียนตามความสนใจใคร่รู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ในห้องเรียนแบบเปิด ซึ่งหมายถึงนักเรียนได้เรียนรู้ทั้งในโรงเรียน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ กระบวนการจัดการเรียนการสอนเน้นศิลปะการเรียนรู้ (learning to learn) นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ครูมีหน้าที่เป็นผู้กำกับ ชี้แนะให้ผู้เรียนเรียนรู้ไปโดยไม่ผิดทิศทาง การประเมินผลเน้นให้ผู้เรียนทำเป็น คิดเป็น และมีมโนธรรมสำนึกชาติพันธุ์

หลักสูตรฯ นี้ พัฒนาเพื่อการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน แต่อาจนำไปปรับใช้ในการศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้อีกด้วย ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงบริบท และการเข้าบริบทเพื่อออกแบบระบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับภูมิวัฒนธรรมของแต่ละถิ่นฐาน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สรุปโครงการ (Executive Summary)	จ
สารบัญ	ฎ
สารบัญตาราง	ท
สารบัญภาพ	ฒ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 คำถามวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 แนวความคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	8
1.6 วิธีการศึกษา	8
1.7 สรุปส่วนประกอบของเนื้อหาเรื่อง	10
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	11
2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้	11
2.2 ทฤษฎีภาษา	16
2.3 ทฤษฎีการสอนภาษา	17
2.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับไทยทรงดำเข้าย้อย	24
บทที่ 3 หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำชั้นมูล	29
3.1 หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำชั้นมูล พ.ศ. 2556	30
3.2 จุดประสงค์การเรียนรู้	33
3.3 แผนการสอน	35
3.4 ตัวอย่างแผนการสอน	38
บทที่ 4 การเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร	58
4.1 ผู้วิจัยเรียนรู้อะไร	58
4.2 การไตร่ตรองสะท้อนคิด	72

	หน้า
4.3 เราเรียนรู้อะไรบ้าง	76
4.4 ปฏิบัติการฝึกฝน	79
บทที่ 5 การอภิปรายสรุป และบทส่งท้าย	82
5.1 การจัดโครงสร้างทวิมารการเปลี่ยนสายของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์	82
5.2 ครุศาสตร์ชาตินิพนธ์แนววิพากษ์	85
5.3 การศึกษาชาตินิพนธ์	87
5.4 บทส่งท้าย	89
บรรณานุกรม	92

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตัวอย่างแบบฝึกประเภทซ้ำ (repetition drill) แบบฝึกประเภทแทนที่ (substitution drill) และแบบฝึกประเภทเปลี่ยนรูป (transformation drill)	19
2 แสดง ระบบข้อความ 3 ประเภท ในการเรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมไทยทรงดำ	69-70
3 แสดงการจำแนกและการวางกรอบในกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนไทยทรงดำ	72
4 เปรียบเทียบกระบวนการทัศน์การศึกษา	91

สารบัญภาพ

ภาพที่

1 กรอบความคิดในการวิจัย

หน้า

7

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ ที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

"ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องสื่อสารแสดงความรู้สึกรักใคร่ของคนทั่วโลก แล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ ประจำชาติอีกด้วย ไทยเป็นประเทศซึ่งมีชนบประเพณี ศิลปกรรมและภาษา ซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจ ช่วยกัน อนุรักษ์ คุ้มครองทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่บรรพบุรุษได้ อุตส่าห์ สร้างสรรค์ขึ้นไว้ให้เจริญสืบไป "

ข้อความดังกล่าวข้างต้น เป็นพระดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้ทรงกล่าวถึง ความสำคัญของภาษาในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสาร เป็นเอกลักษณ์ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติไทยด้วย อันคำว่า "ชาติไทย" นั้น มิได้หมายความว่าคนไทยที่สื่อสารด้วยภาษาไทย เท่านั้น แต่หมายรวมคนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่ม ที่แตกต่างหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ก็ล้วนเป็นคนไทย

โครงการวิจัยเรื่อง "ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์" (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้วิจัยของ 'กลุ่มวิจัยภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์' สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล (2552-2554) ได้ศึกษาการใช้ภาษาและทัศนคติของกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัด 7 จังหวัดในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดนครปฐม กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี เพื่อที่จะค้นหาและพัฒนาศักยภาพของชุมชนต้นแบบให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์แบบยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวคือ มอญ กะเหรี่ยง ไทยทรงดำ ไทยยวน ไทยพวน ลาวครั่ง ลาวเวียง และลาวใต้ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีการใช้ภาษาทัศนคติต่อภาษาและมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาประเมินพลังชีวิตของภาษา (language vitality) ซึ่งแตกต่างกันออกไปตามกลุ่มชาติพันธุ์และบริเวณที่อาศัยอยู่ โดยภาพรวมภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย กลางในชีวิตประจำวันทำให้พลังชีวิตของภาษาดกต้อยลงไปเรื่อยๆ และคาดได้ว่าในอีก 2-3 ช่วงอายุคน

ภาษาเหล่านี้จะอยู่ในภาวะวิกฤติ (endangered) ผลผลิตของการวิจัยในปีที่ 1 ประกอบด้วยแผนที่ภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์แสดงบริเวณที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ใน 7 จังหวัดของภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย การใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ทักษะคิดต่อภาษา และทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย

ผลงานวิจัยของโครงการดังกล่าวทำให้ทราบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 8 กลุ่มต่างมีภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ในอดีตเอกลักษณ์เหล่านี้ได้แยกกลุ่มชาติพันธุ์ออกจากคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศไทย และทำให้กลุ่มชาติพันธุ์รู้สึกถึงความเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ที่ด้อยคุณค่าและไม่ปรารถนาที่จะเปิดเผยเชื้อชาติของตนเองต่อสังคมไทย ต่อมาเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการผสมกลมกลืนกับคนไทยทั้งทางภาษาและวัฒนธรรมและได้รับสิทธิเสมอเหมือนประชาชนคนไทยทั่วไป เช่น การศึกษา และสวัสดิการต่างๆ ทำให้ความรู้สึก “แปลกแยก” ลดน้อยลงไปจนเกือบหมดสิ้น นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่ผ่านมาในประเทศต่างๆ ได้มีองค์กรหลายองค์กรที่พยายามรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น องค์กร UNESCO ได้ประกาศนโยบายสิทธิทางภาษา (Linguistic Rights) ในปี ค.ศ. 1997 และองค์กรสหประชาชาติ United Nations ได้ประกาศสิทธิชนพื้นเมือง (Rights of Indigenous People) ในปี ค.ศ. 2007 ดังข้อความข้างล่างนี้ และประกาศให้ปี ค.ศ. 2008 เป็นปีสากลของภาษา (International Year of Languages)

Indigenous peoples have the right to revitalize, use, develop and transmit to future generations their histories, languages, oral tradition, philosophies, writing systems and literature, and to designate and retain their own names for communities, places and persons (Article 13)

(<http://www.un.org/News/Press/docs//2007/ga10612.doc.htm>)

เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ตระหนักได้ว่าความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์คือภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ไม่มีภาษาและวัฒนธรรมความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะหมดไปเช่นกัน ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์จึงเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนและมีความรู้สึกอันแรงกล้าที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของตน โดยภาพรวมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมจะมีขึ้นในแหล่งที่กลุ่มชาติพันธุ์มีการรวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง รูปแบบการฟื้นฟูทางด้านวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเป็นการจัดงานประเพณีที่สำคัญประจำปี การผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อเผยแพร่ การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ การสร้างบ้านจำลองของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ตามชุมชนต่างๆ การฟื้นฟูทางด้านภาษา มีการสอนภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ตามโรงเรียนในจังหวัดต่างๆ กิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน

และบุคคลต่างๆ เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ได้มีการก่อตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม เช่น ชุมชนไทยเวียงที่จังหวัดเพชรบุรีได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมลาวเวียง ชุมชนมอญที่จังหวัดสมุทรสาครจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย-รามัญ ชุมชนไทยพวนที่จังหวัด สุพรรณบุรีก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยพวนที่บ้านโพธิ์ศรี อำเภอบางปลาม้า ชุมชนไทยทรงดำก่อตั้งสมาคม ไทยดำ (ประเทศไทย) ที่ ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะมีความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมส่วนใหญ่ยังเป็นเพียงรูปแบบที่จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งคราว เช่น ในปีใด หากไม่มีงบประมาณสนับสนุนก็จะไม่มีการจัดงานประเพณีขึ้นในปีนั้น เป็นต้น ส่วนการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา เช่น ให้มีการเรียนการสอนภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียน ก็จัดทำกันในระดับท้องถิ่นตามทรัพยากรที่มี ยังไม่ได้รับการสนับสนุนในระดับชาติอย่างจริงจัง นอกจากนี้เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มก็อยู่กันกระจัดกระจายตามที่แตกต่างกัน ไม่ได้มีการรวบรวมไว้ในที่เดียวกันเพื่อการสืบค้นที่สะดวกและเป็นระบบ

ดังนั้นโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” (Ethnicity: New paradigm in language and cultural transmission) จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะใช้ผลผลิตจากการวิจัยเรื่อง “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” เพื่อต่อยอดการวิจัยที่มุ่งเน้นการดำรงมรดกทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (sustained maintenance of the linguistic and cultural heritage) ด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ โดยศึกษากระบวนการทางภาษาที่ดำเนินอยู่ (language processes in progress) ศึกษาการคงอยู่เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายของอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Maintenance/shift/ loss of language and cultural identity of ethnic groups) และศึกษาหาแนวทางใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งที่จะศึกษา 2 ประเด็นหลัก คือ

1. ทางด้านการศึกษา ดำเนินการวิจัยทางด้านการพัฒนาหลักสูตร วิธีการสอน และการประเมินผลของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียน/สถานศึกษาที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์
2. ทางด้านการจัดการข้อมูลด้วยบทของกลุ่มชาติพันธุ์ (Textual data management of ethnic groups)

โครงการวิจัยประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ ได้แก่

1. กระบวนการทางภาษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำเนินอยู่ (Ethnic language processes in progress)

2. การดำรงอยู่และการเปลี่ยนของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic language / cultural maintenance and shift)
3. การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ (Curriculum development of ethnic languages in ethnic schools)
4. การจัดการข้อมูลตัวบทของกลุ่มชาติพันธุ์ (Textual data management of ethnic groups)

โครงการวิจัยย่อยเหล่านี้จะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ 3 ประการ คือ ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในสถานการณ์ปัจจุบัน การคงอยู่ เปลี่ยนแปลง หรือสูญหายของอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และแนวทางการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทางการศึกษาและการจัดการข้อมูลตัวบท องค์ความรู้ใหม่ทั้ง 3 ประเด็นนี้จะทำให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการเชิงบูรณาการของสาขาวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics) มนุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) การศึกษา (Education) และการพัฒนา (Development)

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นโครงการย่อย ภายใต้โครงการ ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม ที่จุดมุ่งหมายที่จะสร้างการยอมรับและสร้างความชอบธรรมให้แก่ภาษาถิ่นหรือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีคุณค่า มีศักดิ์และสิทธิ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาวิชาภาษาไทยทรงดำ ในโรงเรียน โดยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ จะใช้ การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน (language-in-use) และ ตัวบท (text) เกี่ยวกับภาษาถิ่น เป็นแหล่งข้อมูล (meaning resource) เพื่อให้หลักสูตรภาษาถิ่นนี้ มาจากฐานชีวิตจริงของผู้เรียน และเป็นการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมายสำหรับผู้เรียน (meaningful learning)

1.2 คำถามวิจัย

1. ปฏิสัมพันธ์ (Interplay) ระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์กับภาษาไทยกลางในการพัฒนาอัตตะของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร
2. ถ้าจะพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาวิชา “ภาษากลุ่มชาติพันธุ์” ที่มาจากฐานชีวิตจริงของคนในกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว เนื้อหา วิธีการสอน และการประเมินผล ควรเป็นอย่างไร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา (กลุ่มชาติพันธุ์-ไทยกลาง) กับการพัฒนาอรรถะของนักเรียน

- บริบทชุมชน
- บริบทโรงเรียน

ศึกษาการใช้ภาษาในกระบวนการทางการเรียนการสอน (Pedagogical practice) ของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์

- หลักสูตร
 - วิธีการสอน (การสื่อสาร)
 - การประเมินผล (การคิดเป็น-การทำให้เป็น)
- พัฒนาหลักสูตรภาษาท้องถิ่นให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา
- เนื้อหาสาระ
 - วิธีการสอน
 - และรูปแบบการประเมินผล

1.4 แนวความคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

Basil Bernstein (2000) นักวิชาการสาย สังคมวิทยาการศึกษา ได้แสดงความคิดเห็นไว้เกี่ยวกับกรอบวิธีคิด ในการศึกษาสังคมวิทยาการศึกษา ประเด็น ปฏิบัติการด้านการเรียนการสอน (pedagogic practice) ว่าควรจะให้ความสนใจในเรื่อง

1. ระบบอรรถะ 3 ประเภท ได้แก่ หลักสูตร วิธีการสอน และการประเมินผล

2. ปฏิบัติการด้านการเรียนการสอน จะศึกษาในประเด็น อำนาจและการควบคุมในปฏิบัติการด้านการเรียนการสอน

3. pedagogic device หมายถึง รูปแบบ และ วิธีการสื่อสาร ในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หรือ ในปฏิบัติการทางการศึกษา ซึ่งมีกฎเกณฑ์ทางการสื่อสาร ดังนี้

- 1) distribution rules ว่าด้วยการสร้างความรู้ และการเผยแพร่ หรือ การกระจาย ความรู้ (วาทกรรม) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ความรู้แบบ thinkable กับ unthinkable

- 2) recontextualising rule ว่าด้วยหลักการในการสื่อสาร วาทกรรมด้านการเรียนการสอน (pedagogic discourse) ไปยังผู้เรียน ซึ่งวาทกรรมในการเรียนการสอนนี้ จำแนกได้เป็น วาทกรรมคำสั่ง (regulative discourse) และวาทกรรมสาธอน (instructional discourse)
- 3) evaluative rule ว่าด้วย ปฏิบัติการด้านการสอน ซึ่งหมายถึง การถ่ายทอดความรู้ และการรับทราบความรู้ อันเป็นกระบวนการที่เรียกว่า การถ่ายทอดความรู้หรือการผลิตซ้ำความรู้ อันความรู้ที่ Bernstein ได้จำแนกออกเป็น 2 ประเภท เรียกว่า ความรู้ที่เป็นทางการ (official knowledge) อย่างหนึ่ง และความรู้ของท้องถิ่น (local knowledge) อีกอย่างหนึ่ง

โดยสรุป กฎเกณฑ์ทั้งสามประการนี้ แสดงให้เห็นถึง อำนาจ และการควบคุม ในกระบวนการ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตั้งแต่ การผลิตความรู้หรือวาทกรรม การส่งผ่าน/ถ่ายทอดความรู้ ผ่านการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ และการรับรู้ความหมายนั้น ปฏิบัติการด้านการเรียนการสอน จึงเป็นการกำหนด หรือ จิตสำนึกให้แก่ผู้คน จนกลายเป็น เอกลักษณ์ (identity) ของแต่ละคน

การรู้หนังสือแนววิพากษ์ (critical literacy)

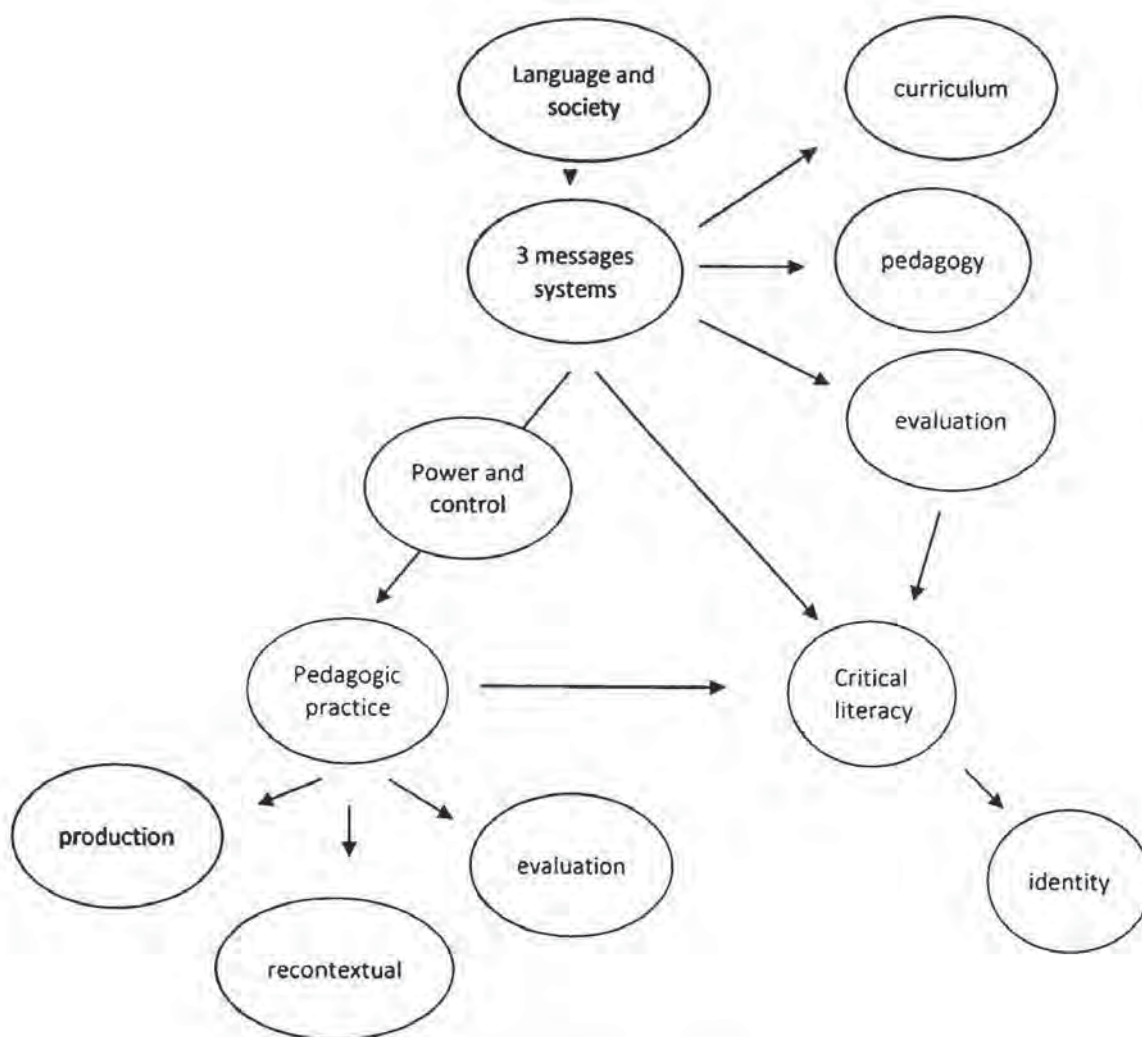
Steven Wolk (2003) Anne E. Gregory and Mary Ann Cahill (2009) และ Karyn Brooker and Robert E. White (2008) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการรู้หนังสือแนววิพากษ์ (critical literacy) ไว้โดยสรุปว่า เป็นแนวการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียน มีความสามารถในการ อ่านออก เขียนได้ วิเคราะห์การอ่านตัวบท (text) อย่างวิพากษ์วิจารณ์ และพิจารณาไตร่ตรอง และค้นหาสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความคิดที่ผู้แต่งเสนอไว้ในตัวบทนั้นๆ เพื่อตั้งคำถามและท้าทายต่อ อำนาจและความไม่เป็นธรรม ที่แฝงอยู่ในตัวบทต่างๆ

คำว่า ตัวบท นั้น หมายถึงพาหนะเพื่อการสื่อสาร ซึ่งอาจหมายถึง หนังสือ เพลง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพ เสียง และช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคม การรู้หนังสือแนววิพากษ์ จะช่วยให้ผู้เรียน วิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญๆ ของสังคม เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ความยากจน เพศภาวะ ความเหลื่อมล้ำ การศึกษา

ในระดับด้านการศึกษา แนวความคิดเรื่องการรู้หนังสือแนววิพากษ์ จะให้ความสำคัญที่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ ความรู้ นักคิดกลุ่มการรู้หนังสือแนววิพากษ์ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ความรู้ คือ อำนาจ จุดสนใจของนักคิดกลุ่มนี้ จึงอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอำนาจ ในการสร้างความรู้ให้แก่ คน ซึ่งเป็นหัวใจปัจจัยสำคัญของการสร้างเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล

กลุ่มนักคิดที่มีอิทธิพลทางความคิด และมีนักวิชาการเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ได้แก่ นักคิดสำนักเปรีโธ แพร่ (Freirean) ซึ่งได้เสนอแนวทางการศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่ว่า การศึกษาจะต้องช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงภาวะของการถูกกดขี่ ครอบงำ และนำพาผู้เรียนออกจากสภาวะนั้น ผ่านการเรียนรู้แบบตั้งปัญหา (problem posing education) โดยให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการเสวนา เพื่อสร้างความรู้ ที่มาจากฐานชีวิตจริง และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของตน

จากสองแนวคิดหลัก ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบความคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยชิ้นนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ และประโยชน์เชิงการนำไปใช้พัฒนาสังคมดังนี้

1) งานวิจัยชิ้นนี้ จะช่วยขยายพรมแดนความรู้เชิงชาติพันธุ์วรรณา ของกลุ่มชาติพันธุ์ให้กว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่งขึ้น ความรู้ดังกล่าวนี้ มีที่มาจากฐานชุมชน ซึ่งเป็นมุมมองของเจ้าของภาษา เกี่ยวกับวิถีชีวิต การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน วิถีคิดและการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ของกลุ่มไทยทรงดำ

2) ข้อความรู้ที่ได้จากการทำงานภาคสนาม จะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาวิชาภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มาจากฐานชีวิตจริงของเจ้าของภาษา และชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง

3) กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม จะช่วยทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ ได้รับการเสริมอำนาจ (empowerment) ให้เป็นผู้ที่สามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง และยังเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ ภาษาถิ่น ได้เป็นความรู้ที่เป็นทางการในโรงเรียน

4) ผลสืบเนื่องจากการวิจัย จะมีส่วนช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางภาษา อันนำไปสู่ความเท่าเทียม ความเป็นธรรม และเสรีภาพทางภาษาวัฒนธรรม รวมทั้งธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของสังคมไทย

5) หน่วยงานที่สามารถนำผลจากการวิจัยไปใช้ ได้แก่ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เปิดสอนเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้มหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง กระทรวงวัฒนธรรม คนที่ทำงานด้านวัฒนธรรม

1.6 วิธีการศึกษา

เพื่อตอบคำถามการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบชาติพันธุ์วรรณาฐานชุมชน (community-based ethnography) นักวิชาการชื่อ Ernie Stringer (1997: 17) ได้อธิบายว่างานวิจัยดังกล่าวมีหลักการสำคัญ คือ มุ่งให้ประชาชนธรรมดา ได้ขยายความเข้าใจในสถานการณ์ของตนเอง และออกแบบ ค้นหาเครื่องมือเพื่อหาทางออกจากปัญหาที่ประชาชนเหล่านั้นกำลังเผชิญอยู่ งานชาติพันธุ์วรรณาฐานชุมชน นี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผลผลิตของโครงการวิจัยแบบนี้ มิได้มุ่งเน้นที่ตัวเล่มรายงานการวิจัย แต่มุ่งให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของ “คนใน” ซึ่งได้ร่วมกันตีความ สร้างความหมายจากกระบวนการเสวนา และนำไปสู่การกระทำต่างๆ ร่วมกัน งานชาติพันธุ์วรรณาฐานชุมชนให้ความสำคัญแก่ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต (lived experience) ของผู้มีส่วนร่วมในชุมชน และวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวของนักวิชาการกลุ่มตีความหมายนิยม (interpretive interactionist)

ระบบการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

ขั้นจัดทำ informed consent

ผู้วิจัยเข้าไปให้สารสนเทศสำคัญแก่ประชาชนในสนาม เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ตัดสินใจเข้ามาเป็น
ผู้ร่วมโครงการวิจัยด้วยความยินยอมพร้อมใจ

ขั้นหาทีมงาน และ ผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัย

ขั้นตอนนี้เป็นการสรรหาแกนนำร่วมวิจัยในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยอาจมาจาก บุคลากร
ทางการศึกษา ประชาชนท้องถิ่น แกนนำชุมชน กลุ่มเยาวชน และคนที่สนใจ เพื่อเป็นแกนนำ และผู้เข้าร่วม
ในโครงการวิจัย เมื่อได้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยแล้วจะช่วยกันวางแผนการทำงาน สร้างความไว้วางใจ
และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ขั้นเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ การใช้ภาษาและการพัฒนาอัตตะของนักเรียน

ทีมวิจัยเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมุ่งเน้นที่ประสบการณ์ชีวิตของผู้มีส่วนร่วมและนักเรียนกลุ่มชาติ
พันธุ์ การเก็บข้อมูลให้ความสำคัญในสองประเด็นหลักได้แก่ ประเด็นที่หนึ่งเรื่องการใช้ภาษา (language-
in-use) กับการพัฒนาอัตตะของนักเรียน และประเด็นที่สอง เรื่องปฏิสัมพันธ์ (interplay) ระหว่าง
ภาษากลุ่มชาติพันธุ์กับภาษาไทยกับการพัฒนาตัวตนของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ การเก็บข้อมูลใช้วิธีการ
เก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมด้วยการสังเกต การพูดคุย การเสวนากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

2. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาภาษากลุ่มชาติพันธุ์

ทีมวิจัยพัฒนาศูนย์รวมภาษาอย่างมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลที่ได้จาก ขั้นตอนที่ 1 มาตีความ
และสร้างความหมายร่วมกัน เพื่อนำใช้เป็นข้อมูลสำหรับการออกแบบหลักสูตรภาษากลุ่มชาติพันธุ์ ใน
ประเด็นเนื้อหาสาระ วิธีการสอน และวิธีการประเมินผล ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพจริงของวิถีชีวิต
ของชุมชนชาติพันธุ์ และนำไปสู่การสร้าง “อัตตะ” ของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ตามที่คนในชุมชนได้ร่วมกัน
กำหนด ขั้นตอนนี้จะใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การเสวนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เทคนิค
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ทั้งนี้ ข้อมูลที่นำมาใช้พัฒนาหลักสูตร จะนำ ตัวบท (text) จากโครงการนี้ และโครงการที่ 4 มา
ใช้ประกอบเป็นแหล่งทรัพยากร ในการจัดทำหลักสูตร

3. การสรุปผลการวิจัย และเขียนรายงานการวิจัย

ทีมวิจัยร่วมกันสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยใช้กระบวนการไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ (critical reflection) และแกนนำของทีมวิจัยร่วมกันเขียนรายงานผลการวิจัย

การเลือกพื้นที่

ใช้วิธีการการเลือกแบบเจาะจง โดยจะคัดเลือกชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ อาสาสมัคร เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งชุมชนดังกล่าวจะต้องมี ภาวคิตียินยอมพร้อมใจ คือ ชุมชน และ โรงเรียน ที่พร้อมจะร่วมพัฒนาหลักสูตรกับทีมวิจัย ซึ่งในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาที่จังหวัดเพชรบุรี ในฐานะที่เป็นจังหวัดที่ชาวไทยทรงดำได้ เข้ามາตั้งถิ่นฐานเป็นทีแรก ทั้งนี้โรงเรียนที่มีความพร้อมและความเหมาะสมในการดำเนินงานวิจัยได้แก่ โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชาวไทยทรงดำอาศัยอยู่หนาแน่น วัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของโรงเรียน และมีคณะครูอาจารย์และผู้บริหารเป็นชาวไทยทรงดำ

ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน

งานวิจัยนี้ใช้เวลา 3 ปี คือระหว่างเดือนตุลาคม 2553 ถึงเดือนกันยายน 2556 ได้รับทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัย (เมธีวิจัยอาวุโส สว.) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปี 2553

1.7 สรุปส่วนประกอบของเนื้อหาเรื่อง

หนังสือรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งหมด 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย แนวความคิดที่นำไปใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ วิธีดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการเก็บข้อมูล ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน

บทที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรม/ สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

บทที่ 3 นำเสนอหลักสูตร ภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ

บทที่ 4 สรุปบทเรียนการทำงานวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาหลักสูตรฯ ข้อวิจารณ์ที่เป็นเหตุผลของผลการวิจัย พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการวิจัยที่จะดำเนินต่อยอดจากงานวิจัยนี้ และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการวิจัย

บทที่ 5 อภิปรายสรุปและบทส่งท้าย

บทที่ 6 สรุปประเด็นสำคัญจากงานวิจัย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีภาษา และอิทธิพลของบริบททางสังคมที่มีต่อการเรียนการสอนภาษา เพื่อเป็นกรอบอ้างอิงสำหรับศึกษาสถานภาพปัจจุบัน ของกระบวนการจัดการเรียนการสอนภาษา และวัฒนธรรมของห้องเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งเป็นพื้นฐานความสำคัญสำหรับการออกแบบหลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ นอกจากนั้นแล้วผู้วิจัยยังได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับไทยทรงดำที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคำถามวิจัยและพื้นที่การวิจัยไว้ในส่วนท้ายด้วย

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Theories of Learning)

ทฤษฎีที่อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไรมีมากมายหลายทฤษฎี วิลเลียมและเบอร์เดน (Williams and Burden, 1997) ได้อธิบายทฤษฎีหลักๆ จำนวน 4 ทฤษฎี ได้แก่ พฤติกรรมนิยม (behaviourism) ปัญญานิยม (cognitivism) มนุษยนิยม (humanism) และปฏิสัมพันธ์นิยม (social interactionism) ซึ่งแนวคิดสามแนวคิดหลังก่อให้เกิดทฤษฎีที่เชื่อว่าผู้เรียนพัฒนาความรู้ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social constructivist model)

2.1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม (Behaviourism)

ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม (behaviourism) ได้แนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีปฏิฐานนิยม (the positivist school) ซึ่งเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์คล้ายคลึงกับการเรียนรู้ของสัตว์ กล่าวคือ มนุษย์และสัตว์เรียนรู้จากการสร้างนิสัยหรือพฤติกรรมโดยมีอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมคอยเป็นตัวกระตุ้น จิตของเด็กแรกเกิดเปรียบเหมือนผ้าขาว ดังนั้นการเรียนรู้ของเด็กจึงต้องอาศัยการควบคุมพฤติกรรมภายใต้เงื่อนไข ซึ่งแบ่งออกเป็นสองแบบ ได้แก่

2.1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (classical conditioning) โดย อีวาน พาฟลอฟ (Ivan Pavlov) ซึ่งกล่าวว่าการเรียนรู้เกิดจากการใช้สิ่งเร้าเพื่อกระตุ้นให้เกิดการกระทำพฤติกรรมตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง ตัวอย่างการทดลองตามทฤษฎีนี้คือการกระตุ้นให้สุนัขน้ำลายไหลเมื่อมีสิ่งเร้าที่เป็นสัญลักษณ์ของอาหาร

2.1.3 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขหรือทฤษฎีเสริมแรง (operant conditioning) โดยเอ็ดเวิร์ด ธอร์นไดค์ (Edward Thorndike) และเบอร์ริส สกินเนอร์ (Burrhus Skinner) เน้นการเสริมแรงทางบวก (positive reinforcement) หรือการให้รางวัลเพื่อเสริมพฤติกรรมตอบสนองการเรียนรู้ที่ดี และการเสริมแรงทางลบ (negative reinforcement) หรือการลงโทษเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมตอบสนองการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง ตัวอย่าง

การทดลองตามทฤษฎีนี้คือการฝึกหนูให้กดคันและให้รางวัลเป็นอาหารแก่หนูที่สามารถกดคันได้ ซึ่งสกินเนอร์ได้นำผลการทดลองนี้มาอธิบายการเรียนรู้ของมนุษย์

การเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้เน้นจะเน้นคำตอบที่ถูกต้อง ผู้สอนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเสริมแรงทางบวกโดยการชมเชยหรือให้รางวัลเมื่อผู้เรียนตอบถูกต้อง (ซึ่งนับเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดี) และในการเสริมแรงทางลบโดยการทำโทษหรือแก้ไขคำตอบที่ผิด (ซึ่งนับเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ไม่ดี) ในขณะที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นเพียงผู้รับสาร

อย่างไรก็ดี แม้ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมจะยังคงมีอิทธิพลต่อความคิดของครูอาจารย์และระบบการศึกษาของบางประเทศ แต่ทฤษฎีนี้ถูกต่อต้านโดยนักจิตวิทยาการศึกษาอย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีพื้นฐานมาจากการทดลองกับสัตว์ ไม่ควรนำมาใช้อธิบายการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะทางชีววิทยาที่แตกต่างจากสัตว์ มีความตระหนักรู้และมีความคิดส่วนบุคคลที่ต่างกันไป นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังไม่สามารถใช้อธิบายคำหรือข้อความต่างๆ ที่เด็กเล็กพัฒนาขึ้นมาโดยปราศจากการเสริมแรง

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญานิยม (Cognitivism)

ทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญานิยม (cognitivism) เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ (การแก้ปัญหาหรือโจทย์ และการจำ) เพื่อให้เข้าใจความหมายของสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง (active learning) ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (behaviourism) ที่ไม่เชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง วิลเลียมและเบอร์เดน (Williams and Burden, 1997) แบ่งทฤษฎีนี้ออกเป็นสองทฤษฎีย่อย ได้แก่

2.2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการประมวลข้อมูล (information processing) ซึ่งเปรียบเทียบสมองของมนุษย์กับคอมพิวเตอร์และพยายามอธิบายการทำงานของสมอง 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการประมวลข้อมูล (information processing) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนคือการรับข้อมูล การประเมินผล และการนำผลที่ได้รับไปใช้งาน นอกจากนี้ความใส่ใจ (attention) ยังเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าการรับรู้ของมนุษย์มีตัวกรองที่ทำหน้าที่เลือกตอบสนองหรือไม่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า การเรียนรู้จะสำเร็จได้ในกรณีที่ผู้เรียนมีความใส่ใจต่อสิ่งเร้า

2) ด้านความจำ (memory) มาลิมและเบิร์ช (Malim and Birch, 1998) กล่าวว่าความจำเป็นพลังสำคัญของการเรียนรู้ ความจำมี 3 ชนิด ได้แก่ ความจำทันที (immediate memory) ซึ่งหมายถึงการคงข้อมูลไว้ในเวลาไม่กี่นาที หากไม่ใส่ใจจะลืมได้ง่าย ความจำระยะสั้น (short-term memory) ซึ่งหมายถึงการคงข้อมูลไว้ในระยะสั้น สามารถลืมได้หากไม่ได้รับการทบทวน และความจำระยะยาว (long-term memory) ซึ่งหมายถึงการคงข้อมูลแบบถาวรเนื่องจากการทบทวนข้อมูลนั้นอยู่เสมอ การเรียนรู้จะสำเร็จได้ในกรณีที่ผู้เรียนได้รับข้อมูลไม่มากเกินไป และข้อมูลใหม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูลเก่า

3) ด้านความฉลาด (intelligence) มีคำอธิบายจากนักทฤษฎีสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มดั้งเดิมที่กล่าวว่าความฉลาดมีลักษณะคงที่และตายตัวเนื่องจากมียีนส์และเชื้อชาติเป็นตัวกำหนด และความฉลาดสามารถสังเกตได้จากความเป็นเหตุเป็นผลและความสามารถในการคำนวณและการใช้ภาษา ซึ่ง

สามารถวัดได้ด้วยการทดสอบ เช่น การวัดไอคิว ส่วนนักทฤษฎีอีกกลุ่มหนึ่งโต้แย้งว่าความฉลาดไม่ได้มีลักษณะคงที่และตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของ การ์ดเนอร์ (Gardner) ที่กล่าวถึงความฉลาดประเภทต่างๆ ซึ่งสามารถนำมาผสมกันได้เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่จำเป็น ได้แก่ ปัญญาด้านภาษา (linguistic intelligence) ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (logical-mathematical intelligence) ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (visual-spatial intelligence) ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (bodily kinesthetic intelligence) ปัญญาด้านดนตรี (musical intelligence) ปัญญา ด้านมนุษยสัมพันธ์ (interpersonal intelligence) ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (intrapersonal intelligence) และปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (naturalist intelligence)

2.2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้พหุปัญญานิยม (constructivism) เน้นการสร้างความรู้ใหม่ตามปัญญาของตัวผู้เรียนเอง กล่าวคือ การเรียนเป็นการสร้างความหมายโดยผู้เรียนเป็นผู้ทำความเข้าใจกับประเด็นต่างๆ ด้วยตนเอง ทฤษฎีตั้งอยู่บนแนวคิดของพียาเจต์ (Piaget) ซึ่งอธิบายพัฒนาการโครงสร้างทางปัญญาของเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเป็นวัยรุ่น ตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ระยะพัฒนาการประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (sensori-motor stage) (อายุ 0-2 ปี) เป็นระยะของการสร้างความรู้เกี่ยวกับประสาทสัมผัสทางกายภาพ
- 2) ระยะพัฒนาการก่อนเกิดความคิดอย่างมีเหตุผล (pre-operational stage) (อายุ 2-7 ปี) เป็นระยะของการจำและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัว
- 3) ระยะพัฒนาการความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (concrete operational stage) (อายุ 7-11 ปี) เป็นระยะที่สามารถอธิบายประสบการณ์ทางกายภาพอย่างมีเหตุผล
- 4) ระยะพัฒนาการความเข้าใจอย่างมีเหตุผล (formal operational stage) (ช่วงวัยรุ่น) เป็นระยะที่สามารถใช้เหตุผลในการอธิบายและเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม

แกกนอนและคอลเลย์ (Gagnon and Collay, 2000) สรุปหลักการเรียนรู้ภายใต้ทฤษฎีพหุปัญญานิยมไว้ดังนี้

- 1) ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองทางกายภาพด้วยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น
- 2) ผู้เรียนสร้างความรู้เชิงสัญลักษณ์ โดยใช้การกระทำเป็นสัญลักษณ์
- 3) ผู้เรียนสร้างความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกโดยการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคม
- 4) ผู้เรียนสร้างความรู้เชิงทฤษฎีโดยการตั้งสมมติฐานกับสิ่งที่ตนยังเข้าใจไม่ครบถ้วน

บรูเนอร์ (Bruner, 1966) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้กับการเรียนการสอนในห้องเรียนจะเน้นการพัฒนากระบวนการทางปัญญาในการสร้างความรู้ใหม่หรือตั้งสมมติฐานของผู้เรียน บนพื้นฐานของความรู้และประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่ก่อนแล้ว ผู้สอนและหลักสูตรควรส่งเสริมผู้เรียนโดยการให้งานและจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ดังนั้นปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมจึงมีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้

อย่างไรก็ดี ทฤษฎีการเรียนรู้นี้ถูกวิจารณ์เรื่องการเปรียบเทียบมนุษย์กับคอมพิวเตอร์โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยทางอารมณ์และจิตใจของผู้เรียนจึงก่อให้เกิดแนวคิดมนุษยนิยมขึ้น

2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้มนุษยนิยม (Humanism)

วิลเลียมและเบอร์เดน (Williams and Burden, 1997) กล่าวว่าทฤษฎีการเรียนรู้มนุษยนิยม (humanism) มุ่งเน้นการพัฒนาตัวบุคคลแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ของปัจเจกบุคคล และให้ความใส่ใจต่อการรับรู้ ประสบการณ์ และทางเลือกส่วนบุคคลที่ไม่เหมือนใคร ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้จึงมีจุดมุ่งหมายคือการส่งเสริมการพัฒนาทางจิตวิทยาของผู้เรียน

คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) และเอเบรฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) เป็นนักทฤษฎีหลักของมนุษยนิยม โรเจอร์สได้พัฒนาทฤษฎีย่อยสองทฤษฎี ดังนี้

- 1) ผู้เรียนจะมีแรงขับหรือความกระตือรือร้น มีวุฒิภาวะและประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังถ้าตัวตนที่แท้จริง (perceived self) กับตัวตนในอุดมคติ (ideal self) เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- 2) ผู้ป่วยจะมีศักยภาพและความกระตือรือร้นในการรักษาโรคของตนเองหากได้รับกำลังใจจากสภาวะแวดล้อม

มาสโลว์ เสนอแนวคิดว่าความต้องการของมนุษย์สามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ ตามลำดับขั้น ดังนี้

- 1) หมวดหมู่ที่อยู่ด้านล่างสุดประกอบด้วยความต้องการพื้นฐาน (basic needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านกายภาพหรือการทำงานของอวัยวะต่างๆ ที่เหมาะสม ความปลอดภัย ความรักและการเป็นสมาชิกของกลุ่ม รวมทั้งความเคารพนับถือ

- 2) หมวดหมู่ที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไปประกอบด้วยความต้องการขั้นสูง (meta needs) ได้แก่ ความต้องการทางปัญญา สุนทรียภาพ และการค้นพบตนเองหรือบรรลุในสิ่งที่ตนอยากทำหรืออยากเป็น

ในการนี้มาสโลว์กล่าวว่าความต้องการพื้นฐานต้องได้รับการตอบสนองก่อน ความต้องการขั้นสูงจึงจะได้รับการตอบสนองมีหลัง นอกจากนี้วิกเตอร์ แฟรงเกิล (Frankl, 1992) เสนอทฤษฎี *logotherapy* ซึ่งกล่าวว่ามนุษย์ต้องค้นหาความหมายของชีวิตตนเองเพื่อการพัฒนาทางจิตวิทยาต่อไป

ทฤษฎีทางมนุษยนิยมที่กล่าวมาในข้างต้นก่อให้เกิดแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

- 1) มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้
- 2) การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่ตนกำลังเรียนเข้ากับตนเองได้และต้องอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้
- 3) ผู้เรียนจะมีสมาธิสูงหากความต้องการพื้นฐานต้องได้รับการตอบสนอง
- 4) ผู้เรียนควรจะรู้ว่าตนเองต้องการเรียนอะไร สิ่งใดมีความหมายต่อชีวิตของตนเอง และควรจะเรียนสิ่งนั้นอย่างไร

อย่างไรก็ตาม มาลิมและเบิร์ช (Malim and Birch, 1998) กล่าวว่า ทฤษฎีมนุษยนิยมยังมีข้อจำกัดเนื่องจากแนวคิดและหลักการบางอย่างเป็นมีความซับซ้อนและเป็นนามธรรมมาก จึงยากต่อการทำความเข้าใจและพิสูจน์ทฤษฎี

2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์นิยม (Social Interactionism)

นักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนี้ ได้แก่ เลฟ ไวโกตสกี (Lev Vygotsky) เจอร์โรม บรูเนอร์ (Jerome Bruner) และ รอยเฟิน ฟอยเออร์สไตน์ (Reuven Feuerstein)

ไวโกตสกี นักทฤษฎีชาวรัสเซีย กล่าวว่า วัฒนธรรม (ซึ่งประกอบด้วยครอบครัวและสิ่งแวดล้อม) และภาษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลและพื้นฐานทางความคิด วิธีการเรียนรู้ที่สำคัญคือการเรียนผ่านการแก้ปัญหาาร่วมกันผู้อื่น ผู้สอนมีหน้าที่เตรียมชิ้นงาน กำหนดกรอบงาน และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม ความท้าทายของโจทย์ที่ให้ผู้เรียนทำต้องไม่มากไม่น้อยเกินไป กล่าวคืออยู่ในเขตของการเชื่อมสู่การพัฒนา (Zone of Proximal Development หรือ ZPD) ซึ่งผู้เรียนมีศักยภาพที่จะไปถึง และคำนึงถึงวัฒนธรรมของผู้เรียนด้วย ดังนั้นในการเรียนภาษาของเด็ก ผู้ใหญ่ต้องให้ความช่วยเหลือให้เด็กสามารถพัฒนาภาษาด้วยตนเองได้

บรูเนอร์ (Bruner, 1966) ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของทิวาเจตต์และไวโกตสกี อธิบายขั้นตอนในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กดังนี้

- 1) ในขั้นต้น (the earliest stage) (สองปีแรก) เด็กพัฒนาการเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุต่างๆ
- 2) ในขั้นสัญลักษณ์ (iconic stage) (2-6 ปี) เด็กพัฒนาการคิดผ่านการมองเห็น การได้ยิน และการสัมผัส
- 3) ในขั้นสัญลักษณ์ (symbolic stage) (5-7 ปี) เด็กพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกภายนอกผ่านภาษาและระบบต่างๆ เช่น คนครีและตัวเลข

ฟอยเออร์สไตน์ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอิสราเอล มีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาความสามารถรวมทั้งสติปัญญาของตนเองได้ตลอดชีวิต โดยเขาได้คิดโปรแกรมการเสริมสร้างเครื่องมือ (Instrumental Enrichment หรือ IE) เพื่อช่วยให้เด็กที่เรียนรู้ช้าสามารถเรียนได้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งวิลเลียมและเบอร์เดน (Williams and Burden, 1997: 157) อธิบายว่าโปรแกรมดังกล่าวประกอบด้วย “ชิ้นงานชุดต่างๆ ที่ออกแบบเพื่อการพัฒนาความคิดในด้านต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบ การจำแนกประเภท การจัดระเบียบความคิด และการอนุมาน” นอกจากนี้ยังมีแนวทางในการประเมินผลโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาลิมและเบิร์ช (Malim and Birch, 1998) กล่าวว่าทฤษฎีการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์นิยมวางแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่วงการศึกษาในแง่ที่ว่าผู้สอนมีหน้าที่เป็นตัวกลาง เตรียมชิ้นงานที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน ตลอดจนจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ นอกจากนี้การอภิปรายและการสนทนาระหว่างผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งการคิดต่อกันระหว่างพ่อแม่และผู้สอนจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Constructivism)

ทฤษฎีการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social constructivism) มีพื้นฐานจากการผสมผสานแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ทั้งสี่ทฤษฎีข้างต้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความรู้สร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพล

จากสถานการณ์ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ และผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความรู้ และตัดสินใจเลือกที่จะเรียนรู้โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน นอกจากนี้ภาษานับเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความรู้ เนื่องจากภาษาเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการคิดและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

วิลเลียมและเบอร์เดน (Williams and Burden, 1997) กล่าวว่าการเรียนรู้การสอนคือความสัมพันธ์กันระหว่าง ผู้สอน ผู้เรียน ชี้นำ และบริบทในการเรียน โดยผู้สอนมีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนการสอนและใช้ความเชื่อในการออกแบบชี้นำให้เหมาะกับผู้เรียนที่แตกต่างกัน ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันและมีความเคารพซึ่งกันและกันในด้านความรู้สึกรู้สึก ความเชื่อ และบุคลิกลักษณะ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และบริบทจะอยู่ในขอบเขตของบริบทในการเรียน

2.2 ทฤษฎีภาษา (Theories of Language)

ริชาร์ดส์และโรเจอร์ส (Richards and Rogers, 1986) ได้สรุปมุมมองเกี่ยวกับภาษาไว้สามมุมมองดังนี้

2.2.1 ภาษาศาสตร์โครงสร้าง (structural linguistics) มีความสัมพันธ์กับทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (behaviourism) ซึ่งมองภาษาว่าเป็นระบบของเสียง คำ และประโยค ส่วนประกอบเหล่านี้สามารถทำให้เกิดการสื่อความหมายได้ ผู้ที่เรียนภาษาได้สำเร็จคือผู้ที่มีความรู้ด้านระบบเสียง ระบบไวยากรณ์ และศัพท์ของภาษาที่เรียนเป็นอย่างดี

2.2.2 ภาษาศาสตร์หน้าที่ (functional linguistics) เน้นหน้าที่ของรูปแบบภาษาต่างๆ ผู้เรียนรับภาษาที่เรียนในบริบททางสังคม และผู้ที่เรียนภาษาได้สำเร็จคือผู้ที่สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารในบริบทได้

โฮมส์ (Hymes, 1972) กล่าวว่าผู้ที่เรียนภาษาได้สำเร็จคือผู้มีสมรรถนะสื่อสาร (communicative competence) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังนี้

- 1) ความรู้ความสามารถที่จะใช้ภาษาถูกหลักไวยากรณ์
- 2) ความรู้ว่ารูปแบบภาษาใดยอมรับได้แม้ไม่ถูกหลักไวยากรณ์ และรูปแบบภาษาใดยอมรับไม่ได้แม้ถูกหลักไวยากรณ์
- 3) ความรู้ทางวินปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) หรือการศึกษาภาษาสำหรับการสื่อสารในชีวิตจริงในบริบทต่างๆ และทฤษฎีวัจนกรรม (speech acts) ซึ่งเน้นการศึกษาความหมายโดยตรงและโดยนัยของคำพูด
- 4) ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและความหมายของภาษาที่บุคคลสำคัญต่างๆ เคยใช้

2.2.3 แนวคิดปฏิสัมพันธ์ (interactional view of language) ถือว่าภาษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม การเรียนภาษาจึงเป็นการเรียนรู้ภาษาเพื่อใช้ในหน้าที่ต่างๆ เช่น

- 1) เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งต่างๆ (instrumental)
- 2) เพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น (regulatory)

- 3) เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น (interactional)
- 4) เพื่อแสดงความตัวตนหรือความรู้สึกของตนเอง (personal)
- 5) เพื่อสำรวจหรือค้นหาข้อมูล (heuristic)
- 6) เพื่อสร้างจินตนาการ (imaginative)
- 7) เพื่อสื่อสารข้อมูลใหม่ๆ กับผู้อื่น (informative)

2.3 ทฤษฎีการสอนภาษา (Theories of Language Teaching)

ทฤษฎีการสอนภาษาต่างๆ มีพื้นฐานจากการรวมกันระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีภาษา แอนโทนี (Anthony, 1963) วิเคราะห์องค์ประกอบของทฤษฎีการสอนภาษาในระดับต่างๆ ได้แก่

1) แนวการสอน (approach) คือ องค์ประกอบระดับทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีหรือปรัชญาต่างๆ เกี่ยวกับภาษาและการเรียนภาษา

2) วิธีสอน (method) คือ องค์ประกอบระดับการจัดระเบียบวิธี ได้แก่ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับภาษาและการเรียนภาษาทำให้เกิดวิธีการสอนและการออกแบบบทเรียนต่างๆ ตามทฤษฎีที่นำมาประยุกต์ใช้

3) เทคนิค (technique) คือ องค์ประกอบระดับการปฏิบัติ ได้แก่ กิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน และขั้นตอนการทำกิจกรรม ตามวิธีสอนที่นำมาใช้

ทฤษฎีหรือปรัชญาต่างๆ เกี่ยวกับภาษาและการเรียนภาษาที่แตกต่างกันก่อให้เกิดทฤษฎีการสอนภาษาต่างๆ ที่มีแนวการสอน วิธีสอน และเทคนิคต่างๆ ดังนี้

3.1 วิธีสอนแบบเน้นไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation Method) เป็นแนวการสอนภาษาต่างประเทศทฤษฎีแรกซึ่งได้รับความนิยมมากในประเทศแถบตะวันตก ในช่วงศตวรรษที่ 17 และ 18 แนวการสอนนี้ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ใด แต่ได้รับอิทธิพลจากการสอนภาษาละติน การสอนภาษาในโรงเรียนจะเน้นไวยากรณ์และภาษาเขียน วิธีสอนคือการท่องจำรูปแบบต่างๆ ของภาษา การแปลและทำแบบฝึก ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถอ่านภาษาละตินได้อย่างถูกต้อง

การสอนภาษาต่างประเทศอื่นๆ ในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 ยังคงประยุกต์ใช้วิธีการนี้ เนื่องจากจุดมุ่งหมายของการเรียนภาษาต่างประเทศยังคงเป็นการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการอ่านวรรณกรรม ซึ่งนับเป็นทักษะที่สำคัญกว่าการพูด ผู้เรียนต้องท่องจำคำศัพท์และหลักไวยากรณ์ เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนด้านการอ่านและการเขียน

แนวการสอนนี้ยังคงมีอิทธิพลในหลายๆ ประเทศทั่วโลก โดยเน้นกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนิรนัย (deductive teaching) ซึ่งประกอบด้วย การแปล การตอบคำถามเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ การหาคำที่มีความหมายเหมือนกันและคำที่มีความหมายต่างกัน การเปรียบเทียบตัวสะกดและเสียงของภาษาเป้าหมาย (target language) กับภาษาแม่ของผู้เรียน (native language) การทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับกฎไวยากรณ์ และแบบฝึกหัดแบบโคลซ (cloze) เพื่อวัดความเข้าใจเกี่ยวกับข้อความที่อ่าน การท่องจำหลักไวยากรณ์และคำศัพท์ การฝึกแต่งประโยคและการเขียนเรียงความ

แบบเรียนจะเน้นการอธิบายกฎเกณฑ์และให้ตัวอย่างการใช้ประโยค โดยไม่เน้นการพัฒนาทักษะในการสื่อสาร ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนคือภาษาแม่ของผู้เรียน การประเมินผลการเรียนเน้นการวัดความถูกต้องของการใช้ภาษา หากผู้เรียนใช้ภาษาผิด ผู้สอนมีหน้าที่แก้ไขข้อผิดพลาดทันที ดังนั้นนอกจากการให้ความรู้ ผู้สอนจึงมีอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้เริ่มปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนรวมทั้งเป็นผู้ควบคุมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ผู้เรียนไม่สามารถเริ่มปฏิสัมพันธ์กันเองได้

ริชาร์ดส์และโรเจอร์ส (Richards and Rogers, 1986) กล่าวว่าจุดอ่อนของแนวการสอนแบบนี้ คือ การท่องจำสามารถสร้างความเบื่อหน่ายและความเครียดแก่ผู้เรียนได้ และแม้จะท่องจำคำศัพท์และกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ได้ ผู้เรียนยังคงไม่สามารถประยุกต์ใช้ภาษาที่เรียนในการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้

3.2 วิธีสอนแบบตรง (Direct Method) เกิดขึ้นเนื่องจากการเรียกร้องให้มีการสอนภาษาพูดและประโยคในบริบทเพื่อใช้ในการสื่อสาร ซึ่งวิธีสอนแบบนี้เน้นไวยากรณ์และการแปลไม่เน้น รวมทั้งการพัฒนาคำศัพท์และทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน การเรียนการสอนเน้นวิธีการอุปนัย (inductive teaching) คือไม่เน้นการสอนเนื้อหาหรือกฎเกณฑ์เพื่อให้ผู้เรียนท่องจำ แต่เน้นให้ผู้เรียนสรุปหลักการต่างๆ เองจากประสบการณ์ในการเรียน ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนคือภาษาเป้าหมาย ซึ่งผู้สอนจะใช้สื่อการสอนและท่าทางช่วยในการสื่อสารกับผู้เรียน โดยไม่แปลเป็นภาษาแม่

ลาเซน ฟรีแมน (Larsen-Freeman, 1986) กล่าวว่ากิจกรรมในห้องเรียนจะเป็นการอ่านออกเสียง ทำแบบฝึกหัดตอบคำถาม ฝึกสนทนา ทำแบบฝึกหัดแบบโคลส การสอบเขียนคำศัพท์ การทำแผนผังคำศัพท์ และการฝึกเขียนย่อหน้า บทเรียนจะเน้นการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ โดยไม่เน้นการสอนไวยากรณ์ แต่อย่างไรก็ตามการประเมินผลยังเน้นความถูกต้องของการออกเสียงและการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง โดยผู้เรียนจะเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดของตนเอง

ผู้สอนจะเป็นผู้ควบคุมการปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน และเป็นผู้เลือกกิจกรรมให้ผู้เรียนทำ แต่ต่างจากวิธีการสอนแบบเน้นไวยากรณ์และการแปลตรงที่ผู้เรียนมีโอกาสมากขึ้นในการทำกิจกรรมต่างๆ มากกว่า

อย่างไรก็ดี วิธีการสอนแบบตรงยังไม่ประสบความสำเร็จในชั้นเรียนที่ผู้เรียนใช้ภาษาแม่เดียวกัน เพราะผู้สอนจะใช้ภาษาเป้าหมายและห้ามใช้ภาษาแม่ของผู้เรียน ซึ่งการนี้อาจทำให้ผู้เรียนเครียดและไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนได้ จึงทำให้ทฤษฎีการสอนแบบนี้หมดความนิยมไปในช่วงทศวรรษที่ 20

3.3 แนวการสอนเน้นการพูด (The Oral Approach) และการสอนภาษาเน้นสถานการณ์ (Situation Language Teaching, SLT) มีที่มาจากแนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ซึ่งเชื่อว่าผู้เรียนควรพัฒนาทักษะการพูดก่อนทักษะการเขียน และควรมุ่งเรียนคำศัพท์และโครงสร้างในภาษาพูดที่ใช้บ่อยๆ การเรียนการสอนเป็นแบบนิรนัย โดยผู้สอนบอกกฎและให้ตัวอย่างและให้ผู้เรียนฝึกพูดตาม สอบเขียนคำศัพท์ ทำแบบฝึกประเภทซ้ำ แทนที่ หรือเปลี่ยนรูป (drill) และทำชิ้นงานเกี่ยวกับการอ่านและเขียนแบบควบคุม

ผู้สอนมักสอนรูปแบบภาษาใหม่ๆ จากรูปแบบง่ายๆ ไปจนถึงรูปแบบที่ซับซ้อนโดยการสาธิตการใช้ภาษาผ่านสถานการณ์ ผู้สอนมักสอนตามหนังสือและมีการใช้สื่อการสอนต่างๆ โดยมีภาษาเป้าหมายเป็น

ภาษาที่ใช้สื่อสารภายในห้องเรียน การประเมินผลเน้นความถูกต้องของภาษา ผู้สอนจะเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมต่างๆ พร้อมกับตรวจและแก้ไขภาษาของผู้เรียน โดยผู้เรียนมีหน้าที่ฟัง พูดตามและโต้ตอบกับผู้สอน

3.4 วิธีสอนแบบฟังพูด (Audiolingual Methods) เคยได้ชื่อว่าเป็นวิธีการสอนของกองทัพ ('army method') ซึ่งพัฒนาขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อฝึกฝนล่ามและนักแปลให้กับรัฐบาลอเมริกัน ในระยะต่อมาวิธีการสอนของกองทัพนี้นี้ได้รับอิทธิพลเพิ่มเติมจากแนวคิดโครงสร้างนิยมและพฤติกรรมนิยม การเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารแบบอัตโนมัติ และโครงสร้างหรือทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวกับการฟังพูด รูปแบบที่แตกต่างระหว่างภาษาแม่ของผู้เรียนและภาษาเป้าหมายนับเป็นสิ่งที่ต้องเน้นย้ำเป็นพิเศษเนื่องจากทฤษฎีนี้เชื่อว่ารูปแบบที่แตกต่างจะยากต่อการเรียนกว่ารูปแบบที่คล้ายคลึงกัน

ขั้นตอนการสอนเป็นแบบอุปนัย กล่าวคือ มีการฝึกฝนก่อนการอธิบายกฎเกณฑ์ของภาษา ลาเซน ฟรีแมน (Larsen-Freeman, 1986) กล่าวว่ากิจกรรมสำหรับการฝึกฝน ได้แก่ การท่องจำบทสนทนา การทำแบบฝึกประเภทซ้ำ แทนที่ หรือเปลี่ยนรูป การฝึกสร้างประโยค การตอบคำถาม การเรียนออกเสียงคู่คำที่แตกต่างจากเสียงเพียงหนึ่งเสียง (minimal pairs) การเติมบทโต้ตอบให้สมบูรณ์ และการเล่นเกมสืวยากอร์ณ

ตารางที่ 1 ตัวอย่างแบบฝึกประเภทซ้ำ (repetition drill) แบบฝึกประเภทแทนที่ (substitution drill) และแบบฝึกประเภทเปลี่ยนรูป (transformation drill)

ชนิดของแบบฝึก	ประโยคที่ผู้สอนพูด	ประโยคที่ผู้เรียนพูด
การซ้ำ	She bought a pen.	She bought a pen.
	สุดากินข้าว	สุดากินข้าว
การแทนที่	1) She bought a pen. 2) Pencil	She bought a pencil.
	1) สุดากินข้าว 2) ขนม	สุดากินขนม
การเปลี่ยนรูป	She bought a pen.	1) Did she buy a pen? 2) What did she buy?
	สุดากินข้าว	1) สุดากินข้าวหรือ (ใช่ไหม) 2) สุดากินอะไร

(ที่มา พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) 2553 หน้า 141-142)

ผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้กำกับและควบคุมการทำกิจกรรม และเป็นต้นแบบให้ผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ควบคุมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ความผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้เรียนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ แต่ผู้สอนต้องรีบแก้ไขโดยทันที

ริชาร์ดส์และโรเจอร์ส (Richards and Rogers, 1986) กล่าวว่าแนวทางการสอนแบบนี้มีข้อเสียคล้ายกับแนวการสอนเน้นการพูดและการสอนภาษาเน้นสถานการณ์ คือไม่ใส่ใจการพัฒนาทางปัญญาของผู้เรียน ทำให้มีผู้เรียนหลายคนไม่ประสบความสำเร็จจากการเรียนโดยวิธีนี้ เนื่องจากไม่สามารถใช้ภาษาเป้าหมายในการสื่อสารได้

3.5 แนวการสอนแบบมนุษยนิยม (Humanistic Approaches) ให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึกของผู้เรียน มีแนวการสอนสำคัญๆ ดังนี้

1) วิธีสอนแบบเงียบ (Silent Way) เน้นให้ผู้สอนกระตุ้นผู้เรียนให้พูดภาษาเป้าหมายผ่านการใช้ท่าทาง การโบ้ การใช้สื่อการสอนและแท่งไม้ขนาดและสีต่างๆ โดยผู้สอนไม่พูดและจะให้ผู้เรียนแก้ไขข้อผิดพลาดด้วยตนเอง การประเมินผลวัดจากระดับการพัฒนาภาษาของผู้เรียน

2) วิธีสอนแบบเสนอแนะ (Suggestopedia) เน้นให้ผู้สอนใช้เทคนิคที่ทำให้ผู้เรียนผ่อนคลาย เช่น ดนตรี รูปภาพ การจัดห้องเรียนแบบสบายๆ การสื่อสารเริ่มด้วยการใช้ภาษาแม่ของผู้เรียนปนกับภาษาเป้าหมายก่อน และค่อยๆ เพิ่มการใช้ภาษาเป้าหมายมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้สอนจะไม่แก้ไขข้อผิดพลาดทันทีแต่จะเก็บไว้ช่วงท้ายของการเรียน การประเมินผลวัดจากความสามารถในการใช้ภาษาของผู้เรียน

3) การเรียนรู้ภาษาแบบชุมชน (Community Language Learning) ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกและมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกับผู้สอนซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำและผู้สนับสนุนการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้พูดเป็นภาษาแม่และผู้สอนช่วยแปลให้ฟังเพื่อให้ผู้เรียนพูดตาม ผู้เรียนประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของตนเองในทักษะต่างๆ เชิงบูรณาการ ผู้สอนถือว่าข้อผิดพลาดเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขโดยเร็ว แต่ต้องใช้วิธีการที่นุ่มนวล กล่าวคือผู้สอนจะแทนที่คำตอบที่ผิดพลาดด้วยคำตอบที่ถูกต้องโดยไม่ทำให้ผู้ที่ตอบผิดรู้สึกอับอาย

4) วิธีการสอนแบบตอบสนองด้านกายภาพ (Total Physical Method) มุ่งเน้นให้ผู้สอนสอนรูปแบบภาษาใหม่ๆ เป็นภาษาเป้าหมายและให้ผู้เรียนโต้ตอบด้วยการกระทำ เช่น การตอบรับคำสั่งต่างๆ ได้แก่ การยืน นั่ง เปิดประตู ปิดหน้าต่าง เป็นต้น การประเมินผลวัดจากความสามารถในการโต้ตอบด้วยท่าทางของผู้เรียน ผู้สอนถือว่าข้อผิดพลาดเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาภาษาของผู้เรียน สำหรับผู้เรียนระดับพื้นฐาน ผู้สอนจะแก้ไขข้อผิดพลาดหลักๆ โดยไม่ทำให้ผู้ที่ตอบผิดรู้สึกอับอาย ผู้สอนจะแก้ไขข้อผิดพลาดโดยละเอียดสำหรับผู้เรียนในระดับสูง

3.6 การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching) มองภาษาในฐานะเครื่องมือของการสื่อสาร จึงไม่มุ่งสอนรูปแบบภาษาแต่สอนการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับหน้าที่ เช่น ขอร้อง เชิญชวน บรรยาย เป็นต้น ผู้เรียนมีหน้าที่ร่วมกิจกรรมการในชั้นเรียนที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้หลักการของภาษา การสื่อสาร สัมพันธสาร และกลยุทธ์ต่างๆ ในการใช้ภาษา

นูนาน (Nunan, 1991) กล่าวว่ากิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการสื่อสารให้คล้ายคลึงกับเจ้าของภาษาควรมีลักษณะดังนี้

- 1) ส่งเสริมการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์โดยใช้ภาษาเป้าหมาย
- 2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้วัสดุจริง ในการเรียน (authentic materials) ไม่ใช่สร้างขึ้นเพื่อให้เหมาะกับระดับผู้เรียน
- 3) กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ฟังหรือผู้รับข้อมูล
- 4) เชื่อมโยงการเรียนรู้ภายในห้องเรียนกับประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียน
- 5) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาเป้าหมายภายนอกชั้นเรียน

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่ากิจกรรมต่างๆ จะเน้นที่การสื่อความหมายของภาษา เช่น การจัดเรียงคำที่สลับที่กันประโยคและการจัดเรียงประโยคที่สลับที่กันในย่อหน้า (scrambled sentences) เกมสื่ให้ผู้เรียนหาข้อมูลที่ขาดหายไปจากคู่สื่อสาร (information gap) การเล่นบทบาทสมมติ (role-play) และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

ฮาร์เมอร์ (Harmer, 1991) ระบุว่าผู้สอนจะไม่ก้าวท่ายการทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียน แต่จะมีบทบาทต่างๆ เช่น จัดกิจกรรม บอกใบ้ เข้าร่วมกิจกรรม ให้ข้อมูล ดูแล และไต่สวน นอกจากนี้ผู้สอนจะใช้วัสดุจริงให้ผู้เรียนอ่าน (authentic reading materials) และอุปกรณ์จริง (realia) เพื่อให้ผู้เรียนพูดและเขียนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องราวจากต่างวัฒนธรรม

การสอนภาษาเพื่อการสื่อสารแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

- 1) แบบอ่อน (weak form) โดยลิตเติ้ลวูด (Littlewood, 1981) แบ่งการสอนเป็น 3 ขั้นตอน คือ การนำเสนอภาษา การฝึกแบบควบคุม และการใช้ภาษาที่เรียน
- 2) แบบเข้ม (strong form) คือ การสอนโดยใช้กิจกรรมที่เน้นงานปฏิบัติ (task-based learning activities) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบกฎเกณฑ์ หน้าที่ และความเหมาะสมของภาษาที่ตนใช้ ผ่านการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมภาษาหรือชิ้นงาน บางครั้งการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารแบบเข้มนี้อาจเริ่มด้วยขั้นการเตรียมตัวเข้าสู่ชิ้นงาน (pre-task stage) โดยผู้สอนจะบอกแนวทางและเตรียมความพร้อมในการทำงานให้ผู้เรียน เช่น ในด้านคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องและการออกเสียง ขั้นตอนต่อไปคือการทำชิ้นงาน ซึ่งมุ่งไปที่การเรียนรู้ความหมายของภาษามากกว่ารูปแบบ และขั้นสุดท้ายคือการสอนสรุปรูปแบบหรือโครงสร้างภาษาที่เกี่ยวข้อง

วิลลิส (Willis, 1996) แบ่งชิ้นงานออกเป็นประเภทต่างๆ จากง่ายสู่ยาก ได้แก่ 1) การทำรายการหรือผังความคิด 2) การจัดลำดับและการจัดหมวดหมู่ 3) การเปรียบเทียบ 4) การแก้ปัญหา 5) การแบ่งปันประสบการณ์ และ 6) การทำชิ้นงานสร้างสรรค์

ในชั้นเรียนที่ผู้เรียนพูดภาษาเดียวกัน ผู้สอนสามารถใช้ภาษาแม่ของผู้เรียนในการกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมทำกิจกรรม จากนั้นจะใช้ภาษาเป้าหมายเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ มีการทดสอบผู้เรียนว่าได้ทำกิจกรรมโดยสมบูรณ์หรือไม่แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความถูกต้องของภาษา ผู้สอนมองข้อผิดพลาดว่าเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาภาษา และไม่จำเป็นต้องแก้ไข

บทบาทหลักของผู้สอนคือการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน ตลอดจนส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์และการร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนในการทำงานคู่หรืองานกลุ่ม กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำความเข้าใจ มีความหมาย น่าสนใจ ไม่ก่อให้เกิดความเครียด และสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนแบ่งปันข้อมูลและความคิดเห็นระหว่างกัน

อิทธิพลของบริบททางสังคม วัฒนธรรม และองค์กรที่เกี่ยวข้องต่อทฤษฎีการสอน

โคลแมน (Coleman, 1996: 13) ชี้แจงว่าวิธีการสอนจากวัฒนธรรมอื่นอาจก่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งและไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้ เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมจะมีระบบความเชื่อของตนเอง บัลลาร์ด (Ballard, 1996) เชื่อว่าปัญหาของผู้เรียนที่มาจากต่างประเทศในระบบการศึกษาแบบตะวันตก ไม่ได้เกิดจากความสามารถในการใช้ภาษาเป้าหมาย (target language) แต่เกิดจากระบบการศึกษาและวัฒนธรรมที่ผู้เรียนไม่คุ้นเคย ดังตัวอย่างที่ได้จากการศึกษาวิจัยอิทธิพลของความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมเอเชียที่มีผลต่อการเรียนภาษาตะวันตกดังต่อไปนี้

เอลลิส (Ellis, 1996) ได้ศึกษาปฏิกิริยาตอบสนองของครูสอนภาษาอังกฤษชาวเวียดนามหลังจากครูสอนภาษาอาสาสมัครชาวออสเตรเลียได้นำเสนอเทคนิคต่างๆ ตามทฤษฎีการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร และพบว่าคำแนะนำเทคนิคและวิธีการสอนใหม่ๆ นี้ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากในสังคมเวียดนามไม่ได้มุ่งเน้นการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร แต่มีความสนใจและทราบซึ่งกับการศึกษารูปแบบและกลไกทางภาษามากกว่า ทั้งนี้เครมซ์และซัลลิวน (Kramsch and Sullivan, 1996) ศึกษาเพิ่มเติมพบว่าการใช้วัสดุจริง (authentic materials) อาจไม่เหมาะสมสำหรับสังคมเวียดนาม เช่น การนำเสนอตัวอย่างการโต้แย้งกันระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับนักเรียน เนื่องจากบรรทัดฐานของสังคมที่มีการแบ่งลำดับชั้น

โลคาสโตร (LoCastro, 1996) และ คอร์ทาซซีและจิน (Cortazzi and Jin, 1996) รายงานผลการวิจัยที่คล้ายคลึงกันจากการศึกษาผู้เรียนภาษาชาวญี่ปุ่นและชาวจีนว่าทฤษฎีการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารไม่ประสบความสำเร็จในสองประเทศนี้เนื่องจากในการเรียนการสอนวิชาอื่นๆ ไม่ได้นำเทคนิคและวิธีการสอนที่เน้นการสื่อสารมาใช้ สำหรับกรณีของประเทศไทย จากคิโนเบเกอร์ (Giacchino-Baker, 2000) ได้นำเสนอครูสอนภาษาชาวอเมริกันให้ความเข้าใจแบบแผนของพฤติกรรมของผู้เรียนชาวไทยว่าแตกต่างจากผู้เรียนชาวตะวันตก เนื่องจากจะไม่ค่อยพูดหรือแสดงการมีส่วนร่วมกับครูผู้สอน แต่จะใจจดใจจ่อกับบทเรียน ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากการเคารพในการแบ่งลำดับชั้นของสังคมและความเชื่อที่ว่าการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในที่สาธารณะถือเป็นการทำลายความสงบเรียบร้อย

ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นในวงการฝึกหัดครูเช่นเดียวกัน เคนนาดี (Kennedy 2000) พบว่าความเชื่อที่ติดตัวมาทำให้ครูฝึกหัดไม่สามารถปรับใช้แนวการสอนใหม่ๆ ที่ต้องการการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ไม่ใช่เพียงการเรียนรู้โดยการรับสารเท่านั้น ไมเออร์ (Meier 2001) ได้ศึกษาพบความแตกต่างทางความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโทสาขาการสอนภาษาอังกฤษ โดยพบความแตกต่างของนักศึกษาสองกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มที่มาจากสังคมที่มีแนวคิดแบบปัจเจกนิยม (individualism) และกลุ่มที่มา

จากสังคมที่เน้นความรู้สึกผูกพันกับกลุ่ม (collectivism) ซึ่งความต่างดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทั้งในด้านการเรียนการสอนและในด้านการบริหารจัดการ

นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดในระดับองค์กรซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการใช้วิธีการสอนใหม่ๆ เช่น อุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสอนที่เน้นการสื่อสารอาจเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการสอบและการให้คะแนน การขาดแคลนครูที่ได้รับการอบรมวิธีการเรียนการสอน หนังสือตำราที่เน้นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักภาษา จำนวนผู้เรียนในชั้นเรียน เวลาของการเรียนการสอนตลอดจนทรัพยากรที่จำกัด

โลคาสโตร (LoCastro, 1996) พบว่าเป้าหมายในการเรียนของผู้เรียนชาวญี่ปุ่นคือการสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ มูชิริ (Muchiri 1996) และนิวแมน (Newman 1999) ระบุว่าในแผนการสอนในประเทศเคนยาและเอธิโอเปีย (ตามลำดับ) มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่ามุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจภาษาเพื่อไปใช้ในการสอบรวมทั้งมุ่งสอนกลยุทธ์ในการทำข้อสอบ

จำนวนผู้เรียนในชั้นเรียนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สร้างความกดดันให้ครูผู้สอนภาษาในหลายๆ ประเทศ ฮาเยส (Hayes 1997) พบว่าในโรงเรียนไทยจำนวนนักเรียนต่อชั้นเรียนโดยเฉลี่ยคือ 45-55 คน ซึ่งครูผู้สอนเองตระหนักว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วม ซีกัล (Siegal 1999) ระบุว่าขนาดของชั้นเรียนที่ใหญ่ในประเทศเซเนกัลมีสาเหตุมาจากการขาดแคลนครู นิวแมน (Newman 1999) พบข้อมูลเพิ่มเติมว่าการขาดแคลนการอบรมวิธีการเรียนการสอนและการใช้หนังสือเรียนที่เน้นแนวการสอนที่ล้าสมัยเป็นปัญหาสำคัญในประเทศเอธิโอเปีย ซึ่งครูมีความกระตือรือร้นและอยากเข้ารับการอบรม

ข้อจำกัดในด้านบริบทอื่นๆ ได้แก่ การขาดโอกาสในการใช้ภาษาเป้าหมายนอกชั้นเรียน อีกทั้งภาษาเป้าหมายไม่ได้มีอิทธิพลสำคัญในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จึงเป็นอุปสรรคให้ประสบความสำเร็จในการเรียนภาษา ซึ่งโทคาตะ (Tokada, 1999) และโชนเบิร์ก (Schoenberg, 1999) กล่าวว่าข้อจำกัดนี้ทำให้วิธีการสอนแบบเน้นการสื่อสารเป็นวิธีที่ผิดธรรมชาติ

การสอนภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในระดับของการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศต่างๆ ทูลูซ (Toulouse 2008) ศึกษาการสอดแทรกวัฒนธรรมและค่านิยมของชนพื้นเมืองในมลรัฐออนแทรีโอ ประเทศแคนาดา โดยเน้นหาความสัมพันธ์ระหว่างความเคารพตนเองของนักเรียนเชื้อสายพื้นเมืองและความสำเร็จในการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการศึกษามีดังนี้

- 1) เพื่อค้นหากลยุทธ์ของนักเรียนเชื้อสายพื้นเมืองที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการเรียนรู้ พร้อมเหตุผลว่าทำไมกลยุทธ์ดังกล่าวนำไปสู่ความสำเร็จ
- 2) เพื่อศึกษาว่าผลจากงานวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางให้นักการศึกษาซึ่งกำลังทำพยายามสนองความต้องการของนักเรียนเชื้อสายพื้นเมืองอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่าความสำเร็จในการเรียนรู้ของนักเรียนเชื้อสายพื้นเมืองเกิดจากกลยุทธ์และค่านิยมต่างๆ ดังนี้ ปัญญาและความรู้คือการแบ่งปัน ควรมีการฉลองความสำเร็จ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และวิธีการเรียนรู้ที่ต่างกันของนักเรียน และการจัดชั้นเรียนควรเป็นแบบองค์รวม โดยควรมีการเรียนแบบจัดกลุ่ม

พูดคุย มีการใช้อารมณ์ขัน นอกจากนี้แนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคตควรตามแนวทางการวิจัยชาติพันธุ์
วรรณเชิงวิจารณ์ (critical ethnography)

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการมุ่งเน้นสอนภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในรัฐที่มีนักเรียนชาวพื้นเมืองอาศัยอยู่มากไม่ว่าจะเป็นชาวอินเดียนแดงเผ่าต่างๆ ตลอดจนชนพื้นเมืองของอลา
สกาและหมู่เกาะฮาวายอิ ในงานวิจัยของทรูฆิโล วิริ ฟิเกียอิรา และมานูลิโต (Trujillo, Viri, Figueira &
Manuelito 2005) ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูฝึกหัดจากชนเผ่าอินเดียนแดง เอสกิโม และฮาวาย
เอียนจำนวน 500 คนซึ่งลงทะเบียนเรียนในโปรแกรมฝึกหัดครูเพื่อสอนนักเรียนจากชนเผ่าพื้นเมืองจำนวน 27
โปรแกรม วัตถุประสงค์ของการศึกษามีดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาทัศนคติที่ครูฝึกหัดมีต่อการสอนภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในโรงเรียน
- 2) เพื่อศึกษาว่าโปรแกรมฝึกหัดครูเพื่อสอนนักเรียนจากชนเผ่าพื้นเมืองมีอิทธิพลต่อ
ทัศนคติดังกล่าวหรือไม่
- 3) เพื่อศึกษาองค์ประกอบมาตรฐานของโปรแกรมฝึกหัดครูที่ตอบสนองความต้องการ
เฉพาะเจาะจงของนักเรียนจากชนเผ่าพื้นเมือง

ผลการวิจัยพบว่าครูส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อการสอนภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในโรงเรียน มี
บางคนที่รู้สึกว่ามันยังไม่มีประสิทธิภาพในการสอนดังกล่าว แต่อย่างไรก็ดีเกือบครึ่งหนึ่งของโปรแกรมฝึกหัดครู
ไม่มีการฝึกฝนเทคนิคการสอนภาษาพื้นเมือง ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง และทวิภาษา

2.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยทรงดำเขาย้อย

เมื่อกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย พบว่ามีการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์นี้อย่าง
หลากหลาย เช่น ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ไทดำ กลุ่มชาติพันธุ์นี้ เมื่ออยู่ในประเทศเวียดนามเรียกตนเองว่า “ไทดำ”
คำว่าลาวโซ่งเป็นคำที่คนไทยใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ที่อาศัยอยู่ในแถบจังหวัดเพชรบุรี จนชาวไทยทรงดำมักจะ
เรียกตนเองว่าลาวโซ่งไปด้วยเมื่อสื่อสารกันเป็นภาษาไทย ภัททิยา ยิมเรวัต (2553:75) อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า ชื่อ
ลาวโซ่ง นั้น อาจเป็นด้วยด้วยเหตุผลทางการเมือง จึงได้ถูกเปลี่ยนมาเป็น “ไทยโซ่ง” หรือ “โซ่ง” ส่วนราชการ
ก็เรียกว่า ไทยทรงดำ ด้วยเหตุผลว่า ชนกลุ่มนี้นิยมนุ่งผ้าสีดำ ในภาษาไทยดำนั้น คำว่าโซ่งหรือส้วง แปลว่า
กางเกง แต่สุมิตร ปิติพัฒน์ และ พิเชฐ สายพันธ์ (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ไทดำ ไทขาว ไทแดง และไทยเหลือง
: อัตลักษณ์เปิด อัตลักษณ์ปิด” ได้วิเคราะห์ถึงการเรียกชื่อว่า โซ่งนั้นอาจมาจากว่า การเรียกกลุ่มคนที่อาศัยอยู่
ในหน่วยการปกครองแบบที่เรียกว่า “โซ่ง” อันเป็นระบบปกครองโบราณ เป็นหน่วยชุมชนของกลุ่มคนที่อยู่
บริเวณนอกเขตการปกครอง ในระบบการปกครองจารีตของกลุ่มไทดำในสิบสองจุไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์ใน
ระบบบ้าน-เมือง มีศูนย์กลางของการบริหารปกครองที่เรียกว่า “เชียง” เพราะฉะนั้นกลุ่มคนที่ถูกเคลื่อนย้ายลง
มาก็คจะเป็นคนที่อยู่บริเวณรอบนอกของเชียง ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของหน่วยที่เรียกว่าเมืองแต่ละ
แห่งในบริเวณนั้น

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ เพื่อสรุปให้เห็นถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยทรงดำ ตั้งแต่
อดีตความเป็นมา จนถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมชาวไทยทรงดำ วรรณกรรมเกี่ยวกับไทยทรงดำนั้น

มีมากมาย ครอบคลุมเนื้อหา ต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ภาษาศาสตร์ ครุศาสตร์ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกเฉพาะผลงานที่เกี่ยวข้อง (relevance) โดยตรงกับคำถามวิจัย ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

ภาพรวมของประวัติและคุณลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำนั้น สมทรง บุรุษพัฒน์ (2540) ได้บรรยายไว้ใน “สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยโซ่ง” ว่า ชาวไทยทรงดำมีถิ่นฐานมาจากประเทศจีนตอนกลางซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมของชนเผ่าไท ต่อมาได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณแม่น้ำอู ประเทศเวียดนาม ไทยโซ่งอพยพเข้าสู่ประเทศไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ ถิ่นฐานแรกที่ชาวไทยโซ่งอพยพเข้ามาอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี แต่ต่อมาก็ได้แยกย้ายกันไปทำมาหากินในจังหวัดต่าง ๆ เช่น ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ลักษณะทางสังคมชาวไทยโซ่งจะเป็นญาติเดียวกัน ส่วนญาติห่าง ๆ ก็จะมีความสัมพันธ์กัน การนับถือผีจะนับถือผีทางฝ่ายชาย สมัยก่อนครอบครัวชาวไทยโซ่งจึงเป็นครอบครัวชาย แต่ในปัจจุบันครอบครัวไทยโซ่งมีขนาดเล็กลง เพราะบางคนเมื่อแต่งงานไปก็จะปลูกบ้านอยู่ต่างหาก แต่ก็ยังอยู่ในบริเวณเดียวกัน คนเผ่าคนแก่จะได้รับความเคารพอย่างสูงและจะเป็นหัวหน้าของครอบครัว ชาวไทยโซ่งใช้ภาษาไทยดำ ซึ่งจัดอยู่ในภาษาตระกูลไท (Tai Family) ส่วนภาษาเขียน ตัวหนังสือของชาวไทยโซ่งสืบทอดมาจากตัวหนังสือของชาวไทยดำเรียกว่า “โตสือโตดำ” ชาวไทยโซ่งนับถือผี ซึ่งมีทั้งผีดีและผีร้าย สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในโลกอยู่ใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผีประเภทต่างๆ

บุญยงค์ เกศเทศ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “ไทดำ เมืองแถน ทรงดำ ถิ่นสยาม จากหนองแอ็ดถึงหนองปรัง” เสนอความคิดไว้ว่า ไทดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีความน่าสนใจทั้งในด้านประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานและแหล่งกำเนิดเดิมของชาวไทยดำอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองเจ้าไท ต่อมาได้เข้ามาสู่สยามประเทศด้วยเหตุผลทางการเมือง กระจายกันไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในจังหวัดเพชรบุรี ดังที่เรียกกันว่า “ลาวโซ่ง” ผู้คนกลุ่มนี้นิยมเรียกตนเองว่า “ไททรงดำ” มากกว่าชื่ออื่น คน “ไทยทรงดำ” ยังคงยึดมั่นรักษาขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี พิธีกรรม ดำรงวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อ ผีฟ้า พญาแถน ผีบรรพชน อย่างเคร่งครัด รวมไปถึงการสืบทอดรักษา ถ้อยคำ สำเนียง ภาษา วัฒนธรรม การแต่งกาย สามารถคงอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มไว้ได้ยืนยาวอย่างน่าชื่นชม

หากจะศึกษาถึงประวัติศาสตร์และบ้านเกิดเมืองนอน (homeland) ของคนไทยทรงดำแล้ว ภัททิยา ยิมเรวัต (2544) ได้อธิบายประวัติศาสตร์ของชาวไทยดำที่อยู่อาศัย ณ ดินแดนสิบสองจุไทย ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของอารยธรรมไท งานดังกล่าวได้บรรยายวัฒนธรรมของคนไทดำตั้งแต่สมัย บุพพกาล จนถึง การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันอย่างสมบูรณ์

อาจารย์คำจอง (2553) ปรมาจารย์ด้านไทศึกษาชาวเวียดนาม อธิบายถึงลักษณะเด่นของโครงสร้างสังคมไท ได้แก่ การปกครองแบบ “บ้าน-เมือง” และในยุคปัจจุบันได้พัฒนาเป็นรัฐหรือ เป็นประเทศต่าง ๆ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553) ได้ขยายความคิดเชิงทฤษฎีต่อไปว่า การปกครองแบบบ้าน(หมู่บ้านในภาษาไทย) ของคนไทยมีลักษณะเป็นสังคมชุมชน คนในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติกัน อาจมีการถือครองสินทรัพย์บางอย่างร่วมกัน

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมแกนหลัก (core culture) ของชาวไทยทรงดำนั้น พิเชฐ สายพันธ์ (2553:31) ให้ธรรดาธิบายจากงานของอาจารย์คำจอง ถึงระบบความเชื่อที่สำคัญของชาวไทยดำ ว่าอยู่บนความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตคือ “ขวัญ” และสิ่งไม่มีชีวิตคือ “ผี” ซึ่งมีหลายชนิดทั้งดีและร้าย ผีที่ใหญ่ที่สุดเรียกว่า “ผีแกน” ซึ่งอาศัยอยู่ที่เมืองฟ้า

การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง วัฒนธรรมชนชาติไท: สิบสองจุไท (2537) ได้บันทึกไว้ว่า ลักษณะแกนหรือผีฟ้าของไทยดำมีลักษณะเป็นของตนเองไม่เหมือนกับเทวดาหรือเทพเจ้าในลัทธิพราหมณ์ นอกจากนั้นความเชื่อในเรื่องผีและขวัญตลอดจนมโนภาพเกี่ยวกับจักรวาลของไทยดำก็แตกต่างจากความเชื่อของลัทธิพราหมณ์และพุทธอย่างเห็นได้ชัด ความเชื่อทางศาสนาของไทยดำจะไม่สอดคล้องกับอินเดีย และไม่เหมือนกับของจีน แต่ก็มีลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่น การนับถือและเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และลัทธิไหว้ผีบรรพบุรุษนี้ก็พบอยู่ทั่วไปในหมู่ชนเผ่าต่าง ๆ มากมาย ไม่จำกัดอยู่เฉพาะชาวจีนเท่านั้น ความเชื่อทางศาสนาของไทยดำมีลักษณะเป็นอิสระ ปราศจากอิทธิพลของลัทธิศาสนาของอินเดียและจีน ซึ่งแพร่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลานานกว่าพันปี

อภิญวัฒน์ โพธิสาน (2551) ได้บรรยายไว้ว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง มีศูนย์กลางอยู่รอบ ๆ เรื่อง “ผี” และ “ขวัญ” ผีจะนับถือทั้งผีดีและผีร้าย ขวัญเป็นผีที่มีอยู่ในร่างกายและหลังตาย มีความเชื่อแนววิญญานนิยมที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ผีที่นับว่าใกล้ชิดกับลาวโซ่งที่สุดก็คือผีเฮือน ซึ่งเมื่อเจอะลึกลงในพื้นที่เข้าย้อยแล้ว เกวลิน รัตนาวลีอาภรณ์ (2552) ก็ได้ยืนยันความเชื่อดังกล่าว จากศึกษาเรื่อง “ความเชื่อศาสนาของคนไทยทรงดำ” ที่ได้เสนอข้อสรุปว่าความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวไทยทรงดำมาก พิธีกรรมต่าง ๆ มีไว้เพื่อแสดงความเคารพและให้เกียรติต่อบรรพบุรุษ ชาวไทยทรงดำมีความรักและห่วงหาในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างยิ่ง และพยายามที่จะอนุรักษ์เอาไว้ให้ได้มากและนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตามก็ตีพวกเขาไม่สามารถที่จะรักษาเอาไว้ได้อย่างครบถ้วน เพราะทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ไม่มีอะไรที่จะคงทนถาวรอยู่ได้ตลอดไป เนื่องจากความเจริญได้เข้ามามีอิทธิพลทำให้วัฒนธรรมอันงดงามที่มีอยู่ดั้งเดิมค่อยๆเปลี่ยนแปลงไป

แม้ว่าชาวไทยทรงดำจะสามารถสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มตนมาได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ชาวไทยทรงดำก็ได้เลือก รับ ปรับ เปลี่ยน วัฒนธรรมของตนให้เข้ากับสังคมไทย อย่างมีพลวัต งานของสมพร เกษมสุขจรสแสง (2526) ได้เสนอว่าในปัจจุบันนี้การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวลาวโซ่งคล้ายคลึงกับคนไทยทั่วไป การผสมผสานทางวัฒนธรรมจะเห็นเด่นชัดในไทยทรงดำรุ่นใหม่มากกว่ารุ่นเก่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวลาวโซ่งคือ ความเชื่อและค่านิยม ความสำนึกในการเป็นชาติ นิสัยโอบอ้อมอารีค่านิยมและหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา สมรรถภาพในการติดต่อสื่อสาร และความจำเป็นในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดเพื่ออยู่ในกฎระเบียบของกฎหมายเดียวกัน ลัดดาวรรณ พุดเดช (2553) ได้อธิบายให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าชาวไทยทรงดำจะมีการปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงในด้านการดำเนินชีวิต แต่ถึงอย่างไรลาวโซ่งก็ยังธำรงรักษาเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นลาวโซ่งไว้อยู่ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็ยังธำรงไว้อยู่เช่นเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในรายละเอียดเพื่อความสะดวกในการประกอบพิธี

หากเจาะลึกลงไปในงานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานของพรพิมล ชัยแสง (2541) ได้ศึกษาเรื่อง “อินกอน : ประเพณีและการละเล่นของลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย” พบว่าชาวไทยทรงดำมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่สัมพันธ์กับการละเล่นอินกอนปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด และยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีอยู่ แม้ว่าวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้ลบลบหายไปและมีการเปลี่ยนแปลงบ้างในปัจจุบัน เหตุปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการละเล่นอินกอน ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของค่านิยมที่เกี่ยวกับประเพณีปฏิบัติด้านการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว ความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคม แต่ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น จึงทำให้การละเล่นอินกอนมีแนวโน้มที่จะอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบทอดต่อไป

พิธีแสนเฮือนเป็นพิธีกรรมสำคัญที่สื่อความหมายของความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยทรงดำ ปานทิพย์ คงยิ้มละมัย (2542) ผู้ศึกษาเรื่อง “พิธีแสนเฮือนในวิถีชีวิตลาวโซ่ง : กรณีศึกษาดำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี” ได้นำเสนอผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า พิธีแสนเฮือนมีวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุดในการพิธีแสนเฮือนคือขั้นตอนในการเตรียมงานและอาหาร เพราะต้องการประหยัดเวลาและลดขั้นตอนที่ยุ่งยากลง ส่วนสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดคือ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การประกอบพิธีแสนเฮือน และการแต่งกายของแขกเสวกในครอบครัว เงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพิธีแสนเฮือนคือ การศึกษา นโยบายภาครัฐ อาชีพและวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ปัจจัยที่ทำให้พิธีแสนเฮือนยังคงดำรงอยู่คือความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวลาวโซ่ง พิธีแสนเฮือนมีแนวโน้มว่าจะยังคงดำรงอยู่ต่อไปคู่กับสังคมลาวโซ่ง แต่จะมีการนำเอาวัฒนธรรมยุคใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในพิธีแสนเฮือน แต่ยังคงวัตถุประสงค์ดั้งเดิมในการจัดพิธีแสนเฮือนไว้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของชาวไทยทรงดำที่จังหวัดเพชรบุรีที่ผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิดในดินแดนสิบสองจุไทย การย้ายถิ่นฐานมาอยู่ ณ ประเทศไทยนี้ ชาวไทยทรงดำได้นำคติและแบบแผนการดำเนินชีวิตหลายอย่างมาสร้างบริบทใหม่ สิ่งที่ยังเด่นชัดคือ ความเชื่อเรื่อง ผี-ขวัญ การใช้โครงสร้างสังคมแบบ บ้าน-เมือง ซึ่งเขากันได้ดีกับโครงสร้างสังคมชาวสยาม

พิเชฐ สายพันธ์ (2553-2) ชี้ให้เห็นว่า สังคมคนไทยเมื่อมีการขยายตัวแล้ว มักผนวกเอาคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เข้ามาเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ผสมผสานและกลืนกลายให้เป็นไทย เรียกว่าเป็นกระบวนการทำให้เป็นไทย (Thai-ization) ซึ่งเมื่อชาวไทยดำเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว ก็ถูกกระบวนการทำให้เป็นไทยจากไทยดำเป็นไทยทรงดำ กระบวนการดังกล่าวนี้อาจเรียกได้เป็น อภิการกลายเป็นอย่างไทย (meta-Thai-ization) ทั้งงานของพิเชฐ สายพันธ์ (อ้างแล้ว) และภัททิยา ยิมเรวัต (อ้างแล้ว) ต่างแสดงให้เห็นถึงยุทธศาสตร์การผสมผสานทางชาติพันธุ์ ด้วยการใช้กำลังหรือแต่งงานกับคนต่างกลุ่ม ส่วนในปัจจุบันกระบวนการสมานลักษณะและบูรณาการทางวัฒนธรรมเข้ากับความเป็นไทยนั้น ผ่านการศึกษา ความเป็นเมือง และความทันสมัย ที่ได้เข้าครองอาณา (colonization) โลกแห่งชีวิตของชาวไทยทรงดำ

ในกระบวนการกลายเป็นไทยนั้น ชาวไทยทรงดำส่วนหนึ่งมีประสบการณ์ของความรู้สึกด้อยกว่า และพยายามที่จะรวมพวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และมีการสลับเอกลักษณ์ระหว่างความเป็นไทกับไทย (identity switching) ในสถานการณ์ต่าง ๆ จนมาถึงปัจจุบันชาวไทยทรงดำได้รับการยอมรับคุณค่าและความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม จนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ชาวไทยทรงดำจึงไม่จำเป็นต้องสลับเอกลักษณ์ไปมา แต่สามารถดำเนินชีวิตแบบพหุเอกลักษณ์ (multiple identities) ทั้งไทยและไทไปพร้อม ๆ กัน (simultaneous) ผสมผสานความเป็นไทยทรงดำให้กลมกลืนกับความเป็นไทย และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและความเป็นเมือง จากข้อค้นพบดังกล่าวนี้ หากจะพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่มาจากชีวิตจริงแล้ว ก็ควรจะต้องคำนึงถึงบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้

บทที่ 3

หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงคำชั้นมูล

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การจัดการเรียนการสอนให้ยึดหลักการว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหมายถึงว่า ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด ผู้สอนมีหน้าที่กำกับดูแลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปโดยไม่ผิดทิศทาง

การจัดหลักสูตรภาษาเพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงคำนี้ ก็ได้ยึดหลักการเรียนรู้ดังกล่าวเช่นกัน หลักสูตรนี้ จึงเน้นที่ศิลปะการเรียนรู้ของผู้เรียน (learning how to learn) และการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงอันเป็นประสบการณ์ตรงของผู้เรียน (lived experience learning) เนื้อหาของหลักสูตรได้พยายามบูรณาการโดยเอาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของนักเรียนเป็นตัวตั้ง และสอดแทรกที่จะปลูกฝัง สิ่งที่เป็นไป แพร่ นักการศึกษาชาวบราซิล เรียกว่า “มนธรรมสำนึก” ซึ่งโดยนัยนิยามที่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงคำแล้ว หมายถึง การทำให้ผู้เรียนตระหนักในคุณค่า มีความภาคภูมิใจ และเกิดสำนึกรักในชาติพันธุ์แห่งตน พร้อมทั้งสืบสานวัฒนธรรมของตนในเบื้องไป อย่างไม่เป็นปฏิปักษ์กับวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลัก จนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีบูรณภาพ

หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงคำนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็น หลักสูตรการเมืองเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้าง ‘พหุวัฒนธรรมภาพ’ (multicultural) ซึ่งหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ ในขณะที่เอกลักษณ์ทางการเมืองก็มีสารัตถลักษณะร่วม (consubstantiality) ในความเป็นพลเมืองไทย

การนำหลักสูตรนี้ไปใช้ประโยชน์ สามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งอาจนำไปใช้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สอดแทรกเนื้อหาบางส่วนไว้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนเห็นสมควร ทางอ้อม คือ สำหรับจัดการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย เช่น เมื่อนักศึกษามาดูงาน การฝึกงานภาคสนาม การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ก็อาจนำสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

3.1 หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำชั้นมูล พ.ศ.2556

วิสัยทัศน์

สร้างศิลปะการเรียนรู้ (learn to learn)

เรียนจากสภาพชีวิตจริง ประสบการณ์จริง (experiential learning)

การปลูกฝังวัฒนธรรมสำคัญของผู้เรียน (conceitization)

คุณภาพของผู้เรียน

สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้

ตระหนักในวัฒนธรรมการใช้ภาษาและความเป็นไทยทรงดำ ภูมิใจและชื่นชมในวรรณกรรมท้องถิ่น

สามารถนำทักษะไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

มีวิจารณ์อย่างสุภาพ

มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับคนในวัฒนธรรมตนและคนต่างวัฒนธรรม

เข้าใจพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ตนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมของตนเองได้

ผู้เรียนเห็นคุณค่าและมีความซาบซึ้งจริงใจในศิลปะวัฒนธรรมอันเป็นมรดกวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์

สามารถค้นพบศักยภาพของตนเองอันเป็นพื้นฐานแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์

สาระ	เนื้อหา	มาตรฐานการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้	การประเมินผล	แหล่งเรียนรู้
ภาษาเพื่อการสื่อสาร	การสื่อสารด้วยภาษาไทยทรงคำ	สามารถสนทนาโต้ตอบ พูดแสดงความรู้ สามารถตั้งคำถาม เล่าเรื่องถ่ายทอด สามารถอ่านออกเสียงอักษร ไทย ทรงคำได้	สนทนาภาษาเชิงบูรณาการ สนทนา การละเล่น วัฒนธรรม เน้นประสบการณ์จริง	สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยทรง คำเบื้องต้นได้ เช่น คำทักทาย	โรงเรียน ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์บ้านถอม
วรรณกรรมท้องถิ่น	นิทานพื้นบ้าน เรื่องเล่า คำญา คำานาน ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยทรง คำ	สามารถอ่านนิทาน เรื่องสั้นง่าย ๆ ตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ได้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริง	การสืบค้นนิทานพื้นบ้าน การตีความหมายวรรณกรรม	ทำเป็น นักเรียนสามารถเล่า เรื่องราวจากวรรณกรรมพื้นบ้าน ได้ คิดเป็น สามารถตีความหมาย ถึง ข้อคิด คำสอนอันเป็นภูมิปัญญาที่ อยู่ในวรรณกรรมได้	ครูภูมิปัญญา ปรารถนาชาวบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น เช่น ...
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	ประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลง ช่วงเวลา เหตุการณ์สำคัญ ที่เป็น ความทรงจำร่วมกันของคนใน ชุมชนที่ข้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาว ไทยทรงคำ	เข้าใจความเป็นมาของวัฒนธรรม ชาวไทยทรงคำ ภูมิปัญญาของ ท้องถิ่น มีความภูมิใจและอ้างความเป็น ไทยทรงคำ	การวิจัยประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ชุมชนปาฐะ	ทำเป็น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นิพนธ์ คิดเป็น ได้รับความทรงจำร่วมกัน ของ คนในชุมชน	ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

สาระ	เนื้อหา	มาตรฐานการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้	การประเมินผล	แหล่งเรียนรู้
ประเพณีวัฒนธรรม	ประเพณีที่สำคัญตั้งแต่เกิดจนตาย ของชาวไทยทรงดำ	บรรยายขั้นตอนการประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ ตีความหมายวัฒนธรรมและ ภูมิ ปัญญาไทยทรงดำ	การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ตามสถานการณ์	ทำเป็น สามารถเล่าขั้นตอนการทำ พิธีต่าง ๆ ได้ คิดเป็น อธิบายความหมายและ ความสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ได้	ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ สถานการณ์จริง
ศิลปะวัฒนธรรม	ทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์	สามารถสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ตามจินตนาการที่สอดคล้องกับ รากฐานทางวัฒนธรรม แสดงออกทางดนตรีอย่าง สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญา ดั้งเดิม แสดงออกทางนาฏศิลป์ถูกต้อง ตามขนบ แบบแผน และคุณค่า ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	ฝึกปฏิบัติ (practicum) เน้นการเรียนรู้ด้วยการแสดง (performance based)	ทำเป็น สามารถร้อง เล่น จำ แสดง ศิลปะวัฒนธรรม พื้นฐานได้ คิดเป็น สร้างสรรค์การแสดงออก ทางศิลปะวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้	
ไทยคำในสังคมโลก	การสื่อสารผ่านสื่อใหม่	สามารถใช้สื่อใหม่ในการติดต่อ สื่อสารกับเพื่อนชาวไทยคำที่อยู่ ต่างประเทศ	เรียนจากการใช้สื่อใหม่ เช่น เฟส บุค อินสตาแกรม ในการ ติดต่อสื่อสาร	มีเพื่อนชาวไทยคำที่อยู่ต่างประเทศ และได้ติดต่อสื่อสารกัน	สื่อใหม่ เช่น เฟสบุค อินสตาแกรม ทวิตเตอร์

3.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

ในหลักสูตรได้ระบุวัตถุประสงค์ของวิชาภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทดำชั้นมูลไว้ดังนี้

๑. เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญในการธำรงรักษาภาษาไทดำ
๒. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหลักภาษาไทดำขั้นพื้นฐาน
๓. เพื่อให้สามารถฟังและพูดภาษาไทดำขั้นพื้นฐาน
๔. เพื่อให้สามารถอ่านและเขียนภาษาไทดำขั้นพื้นฐาน
๕. เพื่อให้สามารถอ่าน เข้าใจ และเห็นคุณค่าวรรณกรรมท้องถิ่น
๖. เพื่อส่งเสริมให้สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทดำผ่านสื่อใหม่ๆ
๗. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำ
๘. เพื่อให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจสาระสำคัญของประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยทรงดำ
๙. เพื่อให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์หรือแสดงออกทางศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำได้
๑๐. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรักในความเป็นชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

จุดประสงค์การเรียนรู้โดยละเอียด

๑. เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญในการธำรงรักษาภาษาไทดำ
 - ก. ตระหนักถึงคุณค่าของภาษาไทดำในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทดำ
 - ข. มีความรู้ความเข้าใจว่าภาษาไทดำเป็นภาษาที่ใกล้จะอยู่ในภาวะวิกฤต
๒. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหลักภาษาไทดำขั้นพื้นฐาน
 - ก. ทราบหลักการออกเสียงภาษาไทดำขั้นพื้นฐานได้อย่างถูกต้อง
 - ข. สามารถสะกดคำ ใช้คำศัพท์ไทดำได้อย่างเหมาะสม
 - ค. สามารถใช้ภาษาได้ถูกหลักไวยากรณ์
๓. เพื่อให้สามารถฟังและพูดภาษาไทดำขั้นพื้นฐาน
 - ก. สามารถสื่อสารกับชาวไทดำในชุมชนได้อย่างเหมาะสม
 - ข. เข้าใจและสามารถใช้ภาษาไทดำในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆ
๔. เพื่อให้สามารถอ่านและเขียนภาษาไทดำขั้นพื้นฐาน
 - ก. เข้าใจความหมายของข้อความที่เขียนเป็นภาษาไทดำอย่างง่าย
 - ข. เข้าใจความหมายของบทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆ
๕. เพื่อให้สามารถอ่าน เข้าใจ และเห็นคุณค่าวรรณกรรมท้องถิ่น
 - ก. สามารถอ่านร้อยกรองง่ายๆ ในภาษาไทดำ
 - ข. สามารถอ่านร้อยแก้วง่ายๆ เป็นภาษาไทดำ
๖. เพื่อส่งเสริมให้สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทดำผ่านสื่อใหม่ๆ
 - ก. สามารถเข้าใจภาษาไทดำที่ปรากฏในสื่อใหม่ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ค ทวิตเตอร์ ฯลฯ
 - ข. สามารถสื่อสารเป็นภาษาไทดำผ่านสื่อใหม่ๆ(ที่ระบุไว้ในข้อ ก.)

๗. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำ
- ก. สามารถใช้แนวทางการวิจัยแบบประวัติศาสตร์มาใช้ในการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้
 - ข. สามารถเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนิพนธ์ได้
๘. เพื่อให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจสาระสำคัญของประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำ
- ก. นักเรียนรู้จักพิธีกรรมต่าง ๆ
 - ข. บรรยายรายละเอียดขั้นตอนในการดำเนินพิธีกรรมต่าง ๆ ได้
 - ค. อธิบายได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ มีสาระสำคัญอย่างไรต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ
๙. เพื่อให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์หรือแสดงออกทางศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำได้
- ก. มีความซาบซึ้งในสุนทรียรส ของศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ
 - ข. สามารถแสดงออกทางดนตรี นาฏศิลป์ของไทยทรงดำ
 - ค. สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำได้
๑๐. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรักในความเป็นชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
- ก. เพื่อปลูกฝังสำนึกรักในชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
 - ข. ปลูกฝังทัศนียมิตินิยมแบบพหุวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียนไทยทรงดำ ให้ไม่เกิดความเป็นปฏิกษทางวัฒนธรรม

3.3 แผนการสอน

แผนการสอน

ภาคเรียนที่ 1

เวลา 2 คาบ/สัปดาห์ (30 คาบ 15 สัปดาห์)

ลำดับ	หัวข้อ	จุดประสงค์ทั่วไป
แผนที่ 1	ภาษาเพื่อการสื่อสาร (คาบ 4) - การออกเสียง - การอ่านตัวหนังสือ	- ตระหนักถึงคุณค่าของภาษาไทยทรงคำ - ทราบหลักการออกเสียงภาษาไทยทรงคำขั้นพื้นฐาน ได้อย่างถูกต้อง
แผนที่ 2	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (คาบ 2) - วิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น - วางแผนกำหนดหัวเรื่อง	- เข้าใจการใช้แนวทางวิจัยแบบประวัติศาสตร์ มุขปาฐะ - ได้หัวข้อการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
แผนที่ 3	วรรณกรรมท้องถิ่น และการใช้สื่อใหม่ (คาบ 2) - การเล่าเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้าน - การเรียนรู้การใช้สื่อใหม่ เช่น เฟสบุค อินสตราแกรม	- ได้เรียนรู้ เรื่องราววรรณกรรมท้องถิ่น - อ่านวรรณกรรมท้องถิ่นง่าย ๆ - ได้การบ้านให้ไปค้นหาคำถามในหมู่บ้าน - เข้าใจวิธีการใช้สื่อใหม่เพื่อติดต่อกับชาวไทยในอาเซียน และ นานาชาติ
แผนที่ 4	ภาษาเพื่อการสื่อสาร (คาบ 2) - การกล่าวคำทักทายแบบไทยทรงคำ - ฝึกเขียนบทสนทนาภาษาไทยทรงคำ	- สามารถสื่อสารกับชาวไทยทรงคำในชุมชนได้อย่างเหมาะสม - สามารถใช้ภาษาได้ถูกหลักไวยากรณ์
แผนที่ 5	ประเพณีไทยทรงคำ (คาบ 4) - ประเพณีสำคัญ - เล่าประสบการณ์หน้าชั้น	- เข้าใจประเพณีต่าง ๆ ที่สำคัญตั้งแต่เกิดจนตายของชาวไทยทรงคำ - บรรยายด้วยวาจาเกี่ยวกับประสบการณ์การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ - สามารถตีความหมายสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ได้
แผนที่ 6	ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงคำ (คาบ 4) เรียนรู้ฐานที่พิพิธภัณฑ์บ้านถนอม - การละเล่นพื้นบ้าน - การรำแบบไทยทรงคำ	- ชาบซึ้งในสุนทรียรสแห่งศิลปวัฒนธรรมไทยทรงคำ - ได้ฝึกเล่นลูกช่วง และหัดรำแบบไทยทรงคำ
แผนที่ 7	ภาษาเพื่อการสื่อสาร (คาบ 2) - ภาษาไทยทรงคำในชีวิตประจำวัน	- สามารถสื่อสารกับชาวไทยทรงคำในชุมชนได้อย่างเหมาะสม - สามารถใช้ภาษาได้ถูกหลักไวยากรณ์

ลำดับ	หัวข้อ	จุดประสงค์ทั่วไป
แผนที่ 8	วรรณกรรมท้องถิ่น (คาบ 2) - เล่านิทานพื้นบ้านด้วย ภาษาไทยทรงคำ	- สามารถเล่านิทานพื้นบ้านด้วยภาษาไทยทรงคำ
แผนที่ 9	ประเพณีไทยทรงคำ (คาบ 2) - ค้นหาประเพณีท้องถิ่น	- บรรยายประสบการณ์การเข้าร่วมพิธีกรรมด้วยภาษาไทยทรงคำ - บรรยายความหมายของสาระสำคัญของพิธีกรรมได้
แผนที่ 10	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (คาบ 2) - รายงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	- สามารถเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนิพนธ์ได้
แผนที่ 11	ภาษาเพื่อการสื่อสาร (คาบ 2) - ภาษาไทยทรงคำในพิธีกรรม - ภาษาไทยทรงคำในสื่อใหม่	- เข้าใจความหมายของภาษาที่ใช้ในพิธีกรรม - ได้เรียนรู้คำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสื่อใหม่
แผนที่ 12	การนำเสนอโครงงาน (คาบ 2)	- นักเรียนได้สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมไทยทรงคำอย่างบูรณาการ - แสดงให้เห็นถึงสำนึกรักในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

แผนการสอนวิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร

เวลา 1 คาบ/สัปดาห์

ลำดับ	หัวข้อ	จุดประสงค์
แผนที่ 1	ความสำคัญของภาษาไทยคำ (คาบ 1) - ภาษาไทยคำเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยคำ - ภาษาไทยคำเป็นภาษาที่ใกล้จะอยู่ในภาวะวิกฤต	๑. ให้ตระหนักถึงคุณค่าของภาษาไทยคำในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยคำ ๒. ให้เข้าใจถึงความจำเป็นของการอนุรักษ์ภาษาไทยคำในฐานะที่เป็นภาษาที่ใกล้จะอยู่ในภาวะถดถอย
แผนที่ 2	หลักภาษาไทยคำขั้นพื้นฐาน (4 คาบ) - การออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยคำ - การสะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำ - การเรียงคำในระดับวลีในภาษาไทยคำ - การเรียงคำในประโยคในภาษาไทยคำ	๑. ให้เข้าใจหลักการออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยคำ ๒. ให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักการสะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำ ๓. ให้เข้าใจหลักการเรียงคำในระดับวลีและประโยคในภาษาไทยคำ ๔. ให้เข้าใจหลักการเรียงคำในประโยคในภาษาไทยคำ
แผนที่ 3	การฟังและพูดภาษาไทยคำขั้นพื้นฐาน (3 คาบ) - การฟังพูดภาษาไทยคำเพื่อสื่อสารกับชาวไทยคำในชีวิตประจำวัน - การฟังพูดภาษาไทยคำในการประกอบพิธีกรรม	๑. ให้มีความรู้เกี่ยวกับการสนทนาภาษาไทยคำขั้นพื้นฐาน เช่น พูดแนะนำตัวเอง พูดทักทายผู้อื่น พูดขอและให้ข้อมูลส่วนตัว ฟังและเติมข้อมูล ๒. ให้มีความสามารถในการฟังพูดภาษาไทยคำในพิธีกรรม เช่น การให้พร
แผนที่ 4	การอ่านและเขียนภาษาไทยคำขั้นพื้นฐาน (3 คาบ) - การอ่านข้อความที่เขียนเป็นภาษาไทยคำ - การอ่านข้อความบทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆ - การเขียนข้อความที่เขียนเป็นภาษาไทยคำ	๑. ให้มีความรู้ความสามารถในการอ่านเขียนภาษาไทยคำเบื้องต้น เช่น อ่านข้อความสั้นๆ และตอบคำถาม อ่านและเติมข้อมูล อ่านออกเสียงบทสนทนา ๒. ให้มีความสามารถในการอ่านภาษาไทยคำเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม ๓. ให้มีความรู้ความสามารถในการ เขียนประโยคง่ายๆ เช่น เขียนเกี่ยวกับตนเองและบุคคลอื่น
แผนที่ 5	วรรณกรรมท้องถิ่นภาษาไทยคำ (คาบ 2) - การอ่านนิทานท้องถิ่น - การร้องเพลงกล่อมเด็ก	๑. ให้เห็นคุณค่าของนิทานและเพลงกล่อมเด็กในภาษาไทยคำ ๒. ให้ซาบซึ้งในคติสอนใจและแนวคิดที่ซ่อนอยู่ในนิทานและเพลงกล่อมเด็กภาษาไทยคำ
แผนที่ 6	ภาษาไทยคำผ่านสื่อใหม่ๆ (2 คาบ) - ภาษาไทยคำที่ปรากฏในสื่อใหม่ๆ - การสื่อสารเป็นภาษาไทยคำผ่านสื่อใหม่ๆ	๑. ให้มีความเข้าใจในภาษาไทยคำที่ใช้ในสื่อใหม่ๆ เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต ๒. ให้สามารถสื่อสารภาษาไทยคำผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต

3.4 ตัวอย่างแผนการสอน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 1 ความสำคัญของภาษาไทยคำ

เวลา 1 คาบ

สาระสำคัญ

เนื่องจากภาษาไทยคำซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยคำเป็นภาษาที่ใกล้เคียงอยู่ในภาวะถดถอยภาษาภาษาไทยคำ จึงมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้นักเรียนเชื้อสายไทยคำและนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียง เห็นความสำคัญของภาษาไทยคำ และมีความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยคำ ซึ่งจะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีและเรียนภาษาไทยคำได้ดีขึ้น

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. บอกความสำคัญของการเรียนภาษาไทยคำ
๒. ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการธำรงรักษาวัฒนธรรมไทยคำ

เนื้อหา

๑. ความสำคัญของภาษาไทยคำ
 - ๑.๑ ไทยคำเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยคำ สภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนภูมิปัญญาของชาวบ้านด้านต่าง
 - ๑.๒ ไทยคำเป็นรากฐานทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนไทยคำที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสืบทอดต่อเนื่องมายังลูกหลานมาหลายชั่วอายุคน
 - ๑.๓ ไทยคำเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรมท้องถิ่น ทั้งวรรณกรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันด้วยวาจา (มุขปาฐะ) และวรรณกรรมอื่นๆ ที่มีผู้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
๒. ความจำเป็นของการธำรงรักษาวัฒนธรรมไทยคำ
 - ๒.๑ ชาวไทยคำจะสามารถดำรงรักษาแบบแผนและหลักการดำเนินชีวิตตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของบรรพชน
 - ๒.๒ ชาวไทยคำจะสามารถพัฒนาวัฒนธรรมของตนและสืบทอดวัฒนธรรมของตนไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน

กิจกรรมการเรียนการสอน

๑. ครูติดรูปภาพผักพื้นบ้านบนกระดาน ให้นักเรียนพูดชื่อผักเป็นภาษาไทยคำตามครู 1 รอบ
๒. ครูอธิบายความหมายของชื่อผักต่างๆ เป็นภาษาไทยกลาง

๓. ครูตีครูภาพอาหารพื้นบ้านบนกระดาน ให้นักเรียนพูดชื่ออาหารพื้นบ้านเป็นภาษาไทยตามครู 1 รอบ
๔. ครูอธิบายความหมายของชื่ออาหารพื้นบ้านพร้อมทั้งบอกส่วนประกอบหลักๆ เป็นภาษาไทยกลาง
๕. ครูนำเสนอตัวอย่างคำที่เป็นภาษาไทยคำที่เกี่ยวข้องชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น คำเรียกสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง การละเล่น ประเพณี เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญของภาษาไทยมากยิ่งขึ้น
๖. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันเล่าถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวไทดำ รวมทั้งแสดงความคิดเห็นเรื่องความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมไทดำ
๗. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปความและเขียนบทสรุปนั้นลงในสมุด เพื่อรายงานหน้าชั้นต่อไป
๘. ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้นเรื่องบทสรุปภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวไทดำ รวมทั้งความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมไทดำ ความสำคัญ ของภาษาอังกฤษทั้งในปัจจุบันและอนาคต
๙. ครูซักถามนักเรียนเรื่องความสำคัญของการดำรงรักษาภาษาและวัฒนธรรมไทดำ

สื่อการเรียนการสอน

๑. รูปภาพผักพื้นบ้าน
๒. รูปภาพอาหารพื้นบ้าน
๓. รูปภาพอาหารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ครอบครัว การละเล่น ประเพณี

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตนักเรียนในการร่วมกิจกรรม
๒. สอบถามนักเรียน
๓. ตรวจบทสรุปรายงานของนักเรียน

แผนที่ 2 หลักภาษาไทยคำขั้นพื้นฐาน

เวลา 4 คาบ

สาระสำคัญ

การใช้ภาษาไทยคำในชั้นต้นนักเรียนต้องคำนึงถึง การออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยคำ การสะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำ การเรียงคำในระดับวลีและประโยคในภาษาไทยคำ จึงจะสื่อสารได้สัมฤทธิ์ผล และควรฝึกฝนเพื่อให้ชำนาญทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. การออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยคำ ได้อย่างถูกต้อง
๒. สะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำได้อย่างถูกต้อง
๓. เรียงคำในระดับวลีได้อย่างถูกต้อง
๔. เรียงคำในระดับประโยคได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

๑. การออกเสียงในภาษาไทยคำ
 - ๑.๑ การออกเสียงพยัญชนะ
 - ๑.๒ การออกเสียงสระ
 - ๑.๓ การออกเสียงวรรณยุกต์
๒. การสะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำ
 - ๒.๑ มาตราตัวสะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำ
 - ๒.๒ การสะกดคำไทยถิ่นอื่นในภาษาไทยคำ
๓. การเรียงคำในระดับวลีในภาษาไทยคำ
 - ๑.๑ นามวลี
 - ๑.๒ กริยาวลี
 - ๑.๓ คุณศัพท์วลี
 - ๑.๔ วิเศษณ์วลี
๔. การเรียงคำในระดับประโยคในภาษาไทยคำ
 - ๑.๑ ประโยคบอกเล่า
 - ๑.๒ ประโยคบอกปฏิเสธ
 - ๑.๓ ประโยคคำถาม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

คาบที่ 1

๑. ครูเตรียมภาพพยัญชนะภาษาไทยคำ และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ จากนั้นครูให้นักเรียนอ่านออกเสียงพยัญชนะตามครู 1 รอบ และให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ
๒. ครูอธิบายประเภทของพยัญชนะภาษาไทยคำ ว่าประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยว 19 หน่วยเสียง พยัญชนะควบกล้ำ 3 หน่วยเสียง และพยัญชนะท้าย 6 หน่วยเสียง
๓. ครูเตรียมภาพเสียงสระภาษาไทยคำและออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ จากนั้นครูให้นักเรียนอ่านออกเสียงสระตามครู 1 รอบ และให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ
๔. ครูอธิบายประเภทของสระภาษาไทยคำ ว่าประกอบด้วยสระเดี่ยว 9 หน่วยเสียง และสระประสม 3 หน่วยเสียง
๕. ครูเตรียมภาพเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยคำ อธิบายนักเรียนว่ามี 6 วรรณยุกต์ และออกเสียงคำที่มีวรรณยุกต์ต่างๆ ให้นักเรียนฟัง 1 รอบ จากนั้นครูให้นักเรียนอ่านออกเสียงคำที่มีวรรณยุกต์ต่างๆ ตามครู 1 รอบ และให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ

คาบที่ 2

๑. ครูเตรียมภาพมาตราตัวสะกดคำศัพท์ในภาษาไทยคำ ซึ่งก็คือพยัญชนะท้าย 6 หน่วยเสียง จากนั้นครูยกตัวอย่างคำมาตราตัวสะกดละ 51-๐ คำ ออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล และให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ
๒. ครูยกตัวอย่างการสะกดคำไทยถิ่นอื่นที่ใช้บ่อยเป็นภาษาไทยคำ 151-๐ คำ ออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ และให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ

คาบที่ 3

๑. ครูยกตัวอย่างนามวลีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 51-๐ วลี และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล ครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ และขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่านามวลีในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันยกตัวอย่างนามวลีที่เคยได้ยินมาจากสมาชิกในครอบครัวตนเอง กลุ่มๆ ละ 3 วลี และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น
๓. ครูยกตัวอย่างกริยาวลีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 51-๐ วลี และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล ครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ และขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่ากริยาวลีในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๔. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันยกตัวอย่างกริยาวลีที่เคยได้ยินมาจากสมาชิกในครอบครัวตนเอง กลุ่มๆ ละ 3 วลี และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น

๕. ครูยกตัวอย่างคุณศัพท์วลีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 51-๐ วลี และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล ครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ และขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่าคุณศัพท์วลีในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๖. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันยกตัวอย่างคุณศัพท์วลีที่เคยได้ยินมาจากสมาชิกในครอบครัวตนเอง กลุ่มๆ ละ 3 วลี และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น
๗. ครูยกตัวอย่างวิเศษณ์วลีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 51-๐ วลี และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล ครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ และขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่าวิเศษณ์วลีในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๘. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันยกตัวอย่างวิเศษณ์วลีที่เคยได้ยินมาจากสมาชิกในครอบครัวตนเอง กลุ่มๆ ละ 3 วลี และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น

คาบที่ 4

๑. ครูยกตัวอย่างประโยคบอกเล่าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 5 ประโยค และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล จากนั้นครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบ และขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่าประโยคบอกเล่าในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันแต่งประโยคบอกเล่าง่ายๆ กลุ่มๆ ละ 3 ประโยค และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น
๓. ครูยกตัวอย่างประโยคปฏิเสธที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 5 ประโยค และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล จากนั้นครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบและขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่าประโยคปฏิเสธในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๔. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันแต่งประโยคปฏิเสธง่ายๆ กลุ่มๆ ละ 3 ประโยค และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น
๕. ครูยกตัวอย่างประโยคคำถามที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 5 ประโยค และออกเสียงให้นักเรียนฟัง 1 รอบ พร้อมบอกคำแปล จากนั้นครูให้นักเรียนอ่านเองอีก 1 รอบและขอให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่าประโยคคำถามในภาษาไทยคำมีโครงสร้างอย่างไรบ้าง
๖. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันแต่งประโยคคำถามง่ายๆ กลุ่มๆ ละ 3 ประโยค และตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้น

สื่อการเรียนการสอน

๑. รูปภาพเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ภาษาไทยคำ
๒. รูปภาพมาตราตัวสะกดภาษาไทยคำ
๓. แผนภาพโครงสร้างและตัวอย่างวลีประเภทต่างๆ
๔. แผนภาพโครงสร้างและตัวอย่างประโยคประเภทต่างๆ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตนักเรียนในการร่วมกิจกรรม
๒. ตรวจรายงานหน้าชั้นของนักเรียน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 3 การฟังและพูดภาษาไทยคำขึ้นพื้นฐาน

เวลา 3 คาบ

สาระสำคัญ

การฟังพูดภาษาไทยคำเพื่อสื่อสารกับชาวไทดำในชีวิตประจำวันซึ่งประกอบด้วย การแนะนำตัวเอง การทักทายเมื่อพบกัน การพูดคุยเพื่อสร้างความสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันระหว่างคนที่เพิ่งรู้จักกันและคนที่คุ้นเคยกัน รวมทั้งการฟังพูดภาษาไทยคำที่เกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมหลักๆ ของชาวไทดำ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนที่แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. แนะนำตัวเองเป็นภาษาไทยคำได้อย่างคล่องแคล่ว
๒. พูดทักทายกับเพื่อนเก่าและเพื่อนใหม่ด้วยมารยาทที่งดงามได้
๓. รู้และเข้าใจการความหมายรวมทั้งใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมหลักๆ ของชาวไทดำได้ถูกต้อง

เนื้อหา

๑. การแนะนำตัวเองเป็นภาษาไทยคำ
๒. การพูดทักทายและสร้างความสัมพันธ์ไมตรี
 - ๒.๑ กับเพื่อนเก่า
 - ๒.๒ กับเพื่อนใหม่
๓. การฟังพูดและการใช้คำศัพท์เกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมหลักๆ ของชาวไทดำ
 - ๓.๑ พิธีเสนเฮือน
 - ๓.๒ พิธีแปงขวัญ

กิจกรรมการเรียนการสอน

คาบที่ 1

๑. ครูพูดแนะนำตนเองเป็นภาษาไทยคำหน้าชั้นเรียน โดยบอกรายละเอียดต่างๆ เช่น ชื่อนามสกุล-อายุ เชื้อสาย สมาชิกในครอบครัว ถิ่นกำเนิด ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เป็นต้น
๒. ครูอธิบายความหมายของสิ่งที่พูด และเลือกนักเรียนในชั้นเรียนหนึ่งคนออกมาหน้าชั้น สอบถามรายละเอียดส่วนตัวและช่วยแต่งประโยคแนะนำตัวให้นักเรียนคนดังกล่าวเป็นภาษาไทยคำ
๓. ครูให้เวลานักเรียนแต่ละคน คิดประโยคแนะนำตัวสั้นๆ ประมาณ 1๐ นาที และให้ทุกคนลุกขึ้นยืนพูดแนะนำตัวให้เพื่อนในชั้นเรียนฟัง

คาบที่ 2

๑. ครูพูดทักทายและสร้างความสัมพันธ์เป็นภาษาไทยกับนักเรียนทั้งชั้นเรียน
๑. ครูอธิบายหลักการและยกตัวอย่างตัวอย่างประโยคที่ใช้ในการทักทายเพื่อนใหม่ ในเวลาและสถานการณ์ต่างๆ
๒. ครูอธิบายหลักการและยกตัวอย่างตัวอย่างประโยคที่ใช้ในการทักทายเพื่อนเก่า ในเวลาและสถานการณ์ต่างๆ
๓. นักเรียนจับคู่ อาจมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้แต่ละคู่ช่วยกันแต่งบทสนทนาง่ายๆ 2 บทสนทนาเพื่อทักทายเพื่อนใหม่ 1 บทสนทนา และเพื่อทักทายเพื่อนเก่า 1 บทสนทนา และออกพุดมาแสดงบทบาทสมมติหน้าชั้น

คาบที่ 3

๑. ครูตีกรูปภาพพืธืเสนเืออนและพืธืแ่งขั้วญบนกระดานแล้วถามนักเรียนว่ารูปภาพทั้งสองเป็นรูปภาพอะไร
๒. ครูให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนช่วยกันบอกคำศัพท์ รวมทั้งคำและประโยคที่มักใช้พุดในการประกอบพืธืเสนเืออน จากนั้นครูช่วยอธิบายสรุปพร้อมเพิ่มเติมเกร็ดความรู้ตลอดจนเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเชื่อในการประกอบพืธืเสนเืออน
๓. ครูให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนช่วยกันบอกคำศัพท์ รวมทั้งคำและประโยคที่มักใช้พุดในการประกอบพืธืแ่งขั้วญ เช่น การให้/รับพร จากนั้นครูช่วยอธิบายสรุปพร้อมเพิ่มเติมเกร็ดความรู้ตลอดจนเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเชื่อในการประกอบพืธืแ่งขั้วญ

สื่อการเรียนการสอน

๑. รูปภาพพืธืเสนเืออน
๒. รูปภาพพืธืแ่งขั้วญ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตนักเรียนในการร่วมกิจกรรม
๒. สอบถามนักเรียน
๓. ตรวจบทบาทสมมติหน้าชั้นของนักเรียน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 4 การอ่านและเขียนภาษาไทยคำขั้นพื้นฐาน

เวลา 3 คาบ

สาระสำคัญ

การอ่านและเขียนภาษาไทยคำเบื้องต้นประกอบด้วย การอ่านข้อความสั้นๆ ง่ายๆ และ ตอบคำถาม หรือเติมข้อมูล อ่านออกเสียงบทสนทนา และการอ่านข้อความบทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนที่แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. อ่านข้อความสั้นๆ ง่ายๆ เกี่ยวกับชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทดำและตอบคำถามได้
๒. อ่านออกเสียงบทสนทนาที่เขียนเป็นภาษาไทยคำได้ถูกต้อง
๓. อ่านข้อความในบทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆ บางตอนได้

เนื้อหา

๑. การอ่านข้อความสั้นๆ
 - ๑.๑ เรื่องเกี่ยวกับการละเล่น
 - ๑.๒ เรื่องเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้าน
 - ๑.๓ เรื่องเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้าน
๒. การอ่านบทสนทนา
 - ๒.๑ ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
 - ๒.๒ ระหว่างคนในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ซื้อขายของ
๓. การอ่านข้อความเกี่ยวกับพิธีกรรมสำคัญๆ
 - ๓.๑ บทสวดในพิธีเสนเฮือน
 - ๓.๑ บทสวดในพิธีแปงขวัญ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

คาบที่ 1

๑. ครูติดรูปภาพและถามนักเรียนเกี่ยวกับการละเล่นของชาวไทดำ และให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด อ่านเรื่องราวเกี่ยวกับการละเล่นสั้น ๆ เช่น การเล่นโยนลูกช่วง และตอบคำถามรวมทั้งครูจัดให้มีการสาธิตการเล่นโยนลูกช่วงหน้าชั้น

๒. ครูตีตรูปภาพและถามนักเรียนเกี่ยวกับอาหารของชาวไทดำที่รู้จักหรือเคยรับประทาน แล้วให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับอาหารพื้นเมืองสั้น ๆ เช่น แกงหน่อไม้ และเติมข้อมูลเกี่ยวกับส่วนประกอบหลักของอาหารชนิดนี้
๓. ครูตีตรูปภาพและถามนักเรียนเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทดำ แล้วให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะการทอผ้าและการแต่งกายของชาวไทดำและตอบคำถาม

คาบที่ 2

๑. ครูเขียนบทสนทนาสั้นๆ ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ระหว่างคนในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ชื้อขายของ แล้วให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนลองอ่านออกเสียง
๒. ครูอ่านให้นักเรียนฟัง 1 รอบและให้นักเรียนลองอ่านเองอีก 1 รอบ
๓. ครูให้นักเรียนจับคู่อ่านบทสนทนาสั้นๆ ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ระหว่างคนในชุมชนอีก 2 บทสนทนา แล้วตอบคำถาม

คาบที่ 3

๑. ครูตีตรูปภาพพิธีเสนเหือนและพิธีแปงขวัญบนกระดานแล้วถามนักเรียนว่ารูปภาพทั้งสองเป็นรูปภาพอะไร
๒. ครูถามนักเรียนทั้งชั้นเรียนว่าเคยได้ยินบทสวดและบทสนทนาในพิธีทั้งสองหรือไม่
๓. ครูตีพิมพ์ภาพบทสวดและบทสนทนาที่เกิดขึ้นในพิธีเสนเหือนและพิธีแปงขวัญ ซึ่งบทสวดจะคัดลอกมาเพียง 1-2 ท่อนแล้วอ่านให้นักเรียนฟัง จากนั้นให้นักเรียนช่วยกันเดาความหมายก่อนที่จะครูจะอธิบายสรุปความหมายของบทสวดและบทสนทนาทั้งสอง

สื่อการเรียนการสอน

๑. รูปภาพการเล่นของชาวไทดำ
๒. รูปภาพอาหารของชาวไทดำ
๓. รูปภาพหัตถกรรมของชาวไทดำ
๔. รูปภาพพิธีเสนเหือน
๕. รูปภาพพิธีแปงขวัญ

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตนักเรียนในการร่วมกิจกรรม
๒. สอบถามนักเรียน
๓. ตรวจคำตอบแบบฝึกหัดการอ่านของนักเรียน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 5 วรรณกรรมท้องถิ่น

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

การพัฒนาภาษาไทยคำจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย การรู้จักและเข้าใจวรรณกรรมท้องถิ่นรวมถึงปรัชญาและคำสอนที่แฝงอยู่ในนั้น วรรณกรรมท้องถิ่นหมายรวมถึง นิทานท้องถิ่นไทดำ ปรีศนาคำทาย เพลงกล่อมเด็ก และโคลงไทดำต่างๆ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. อ่านและเล่านิทานท้องถิ่นในภาษาไทยคำและเข้าใจคำสอนที่แฝงอยู่ในนิทาน
๒. ทายปรีศนาและเข้าใจแนวคิดที่แฝงอยู่ในปรีศนาคำทาย
๓. ร้องและเข้าใจความหมายของเพลงกล่อมเด็กในภาษาไทยคำ
๔. อ่านและเข้าใจความหมายของโคลงต่างๆ ในภาษาไทยคำ

เนื้อหา

๑. นิทานท้องถิ่นในภาษาไทยคำ
 - ๑.๑ การอ่านนิทาน
 - ๑.๒ การเล่านิทาน
 - ๑.๓ คำสอนในนิทาน
๒. เพลงกล่อมเด็กในภาษาไทยคำ
 - ๒.๑ การร้องเพลงกล่อมเด็ก
 - ๒.๒ ความหมายของเพลงกล่อมเด็ก

กิจกรรมการเรียนการสอน

คาบที่ 1

๑. ครูเล่านิทานท้องถิ่นเป็นภาษาไทยคำ เช่น นิทานสั้นๆ เรื่อง เชียงเหมียง หัวล้านพ้อยตาย นางซิบสอง พร้อมติดรูปภาพประกอบรวมทั้งอธิบายหรือสรุปความหมายและคติสอนใจเป็นภาษาไทยกลาง
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันคิดและเรียบเรียงนิทานไทยคำที่เคยได้ยินมาจากสมาชิกในครอบครัวหรือในชุมชน และส่งตัวแทนกลุ่มออกมาเล่านิทานและสรุปคติสอนใจหน้าชั้น

๓. ครูติชม วิจารณ์ หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของนิทานที่แต่ละกลุ่มได้เล่ามา
๔. ครูเล่านิทานท้องถิ่นเป็นภาษาไทยคำที่ยาวขึ้น เช่นเรื่อง ท้าวสีทันน้ำนาง
๕. นักเรียนช่วยกันสรุปเนื้อเรื่องและและคติสอนใจเป็นภาษาไทยกลาง
๖. ครูติชม วิจารณ์ หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของนิทาน

คาบที่ 2

๑. ครูติดแผ่นเนื้อเพลงกล่อมเด็กในภาษาไทยคำหนึ่งเพลงบนกระดานและร้องหรือเปิดเพลงให้นักเรียนฟัง
๒. นักเรียนร่วมกันร้องเพลง 1รอบ 2-
๓. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ในกลุ่มมีทั้งนักเรียนชายและหญิงคละกันไป ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันถอดความหมายของเพลงกล่อมเด็กอีกสองเพลง และส่งตัวแทนกลุ่มออกรายงานหน้าชั้น
๔. ครูติชม วิจารณ์ หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของความหมายที่แต่ละกลุ่มออกมาสรุป

สื่อการเรียนการสอน

๑. รูปภาพประกอบนิทานท้องถิ่น
๒. แผ่นเนื้อเพลงกล่อมเด็ก

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตนักเรียนในการร่วมกิจกรรม
๒. สอบถามนักเรียน
๓. ตรวจบทสรุปรายงานของนักเรียน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 6 ภาษาไทคำผ่านสื่อใหม่ๆ

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

ภาษาไทยคำแม้จะอยู่ในภาวะถดถอยก็ยังมีการใช้ในแวดวงสื่อใหม่ๆ เช่น เว็บไซต์เพื่อการอนุรักษ์รักษาภาษาไทยคำ Facebook ของชุมชนผู้ใช้ภาษาไทยคำ รวมทั้งสื่ออื่นๆ เช่น อีเมล เป็นต้น ผู้เรียนจึงควรรู้จักและฝึกใช้ภาษาไทยคำผ่านแหล่งข้อมูลภาษาใหม่ๆนี้

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. เข้าถึงข้อมูลภาษาไทยคำที่ปรากฏในสื่อใหม่ๆ เช่น เว็บไซต์ต่างๆ
๒. สื่อสารเป็นภาษาไทยคำผ่านสื่อใหม่ๆ เช่น อีเมล Facebook

เนื้อหา

๑. สื่อใหม่ๆ ในภาษาไทยคำ
 - ๑.๑ เว็บไซต์ต่างๆ
 - ๑.๒ ยูทูบ
๒. การสื่อสารผ่านสื่อใหม่ๆ เป็นภาษาไทยคำ
 - ๒.๑ Facebook
 - ๒.๒ อีเมล

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

คาบที่ 1

๑. ครูแนะนำให้นักเรียนหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในชุมชนชาวไทดำ ตลอดจนการอนุรักษ์ภาษาไทยคำในเว็บไซต์ต่างๆ เช่น www.wikipedia.org หรือ www.youtube.com
๒. ครูแจกแบบฝึกหัดถามคำถาม 1๐ ข้อ โดยให้นักเรียนหาข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆมาตอบและส่งท้ายชั่วโมง

คาบที่ 2

๑. ครูแจกการบ้านที่ตรวจแล้วคืนนักเรียน

๒. ครูแนะนำให้นักเรียนหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในชุมชนชาวไทดำ ตลอดจนการดำรงภาษาไทดำใน Facebook โดยให้ใช้ username และ password ของครูเนื่องจากนักเรียนอาจจะยังไม่มีบัญชีผู้ใช้เป็นของตนเอง เช่น ไม้หูช้าง หมู่บ้านท่องเที่ยวไทดำ <http://www.facebook.com/taidamvillage> และ กลุ่มวิจัยฟื้นฟูภาษาไทดำ บ้านนาป่าหนาด <http://www.facebook.com/TaiDam Chiangkhan>
๓. ครูแจกแบบฝึกหัดคำถาม 1๐ ข้อ โดยให้นักเรียนหาข้อมูลจาก Facebook มาตอบ
๔. ครูสั่งการบ้านให้นักเรียนเขียนอีเมลแนะนำตนเองเป็นภาษาไทดำสั้นๆ ส่งครู

สื่อการเรียนการสอน

๑. คอมพิวเตอร์
๒. อินเทอร์เน็ต

การวัดและประเมินผล

๑. สังเกตนักเรียนในการร่วมกิจกรรม
๒. แบบฝึกหัดตอบคำถามจากเว็บไซต์ต่างๆ
๓. แบบฝึกหัดตอบคำถามจาก Facebook
๔. ตรวจอีเมลของนักเรียน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เวลา 4 คาบ

สาระสำคัญ

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์มุขปาฐะ ครอบคลุมเรื่องราว ความเป็นมา พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง ช่วงเวลาสำคัญ ๆ ของเหตุการณ์ วัตถุ ที่เกิดขึ้น ในชุมชนท้องถิ่น ผ่านการบอกเล่าจากผู้มีประสบการณ์ตรงในเหตุการณ์นั้น ๆ ทั้งนี้มุ่งให้นักเรียนรู้จักความเป็นมาและรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีจิตสำนึกรักในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งมีส่วนร่วมพัฒนา และอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อเรียนจบแล้วนักเรียนสามารถ

๑. สามารถใช้แนวทางการวิจัยแบบประวัติศาสตร์มุขปาฐะในการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้
๒. สามารถเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนิพนธ์ได้

เนื้อหา

๑. ความหมายและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
๒. ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลง พลวัต ของท้องถิ่น
๓. การอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยกับคนไทยทรงดำ

กิจกรรมการเรียนการสอน

การเรียนการสอน แผนประวัติศาสตร์เน้นกิจกรรมนอกห้องเรียนให้นักเรียนได้รับประสบการณ์จริงในการทำงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านกระบวนการวิจัย การเรียนการสอนสาระนี้ใช้การวิจัยเป็นฐาน (research based learning) ให้นักเรียนได้ตั้งคำถาม เก็บข้อมูล และตอบคำถาม เรื่องราว เหตุการณ์ หรือ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ด้วยตนเอง โดยเข้าไปเรียนรู้จากผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย ครูมีหน้าที่กำกับ แนะนำแนวทางการค้นคว้าของนักเรียนไม่ให้ผิดทิศทาง

คาบที่ 1 และ 2

๑. ครูบรรยายความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแนวทางการทำวิจัยตามแนวทางประวัติศาสตร์มุขปาฐะ (จบคาบที่ 1)

๒. เมื่อครูบรรยายจบแล้ว ให้นักเรียนจับกลุ่มตามท้องถิ่นที่อยู่ แล้วอภิปรายในเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นตนเองเอง ว่ามี บุคคล เหตุการณ์ หรือโบราณสถาน โบราณวัตถุอะไรที่นักเรียนสนใจใคร่รู้ และอยากทำเข้าใจมากขึ้น

๓. ให้นักเรียนออกมานำเสนอหัวข้อหรือประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และอภิปรายร่วมกัน ครู วิจารณ์ หรือแสดงความเห็นเพิ่มเติม เพื่อช่วยให้หัวข้อการวิจัยมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และเน้นการเสริมกำลังใจให้แก่นักเรียนมุ่งมั่นที่จะค้นคว้าด้วยตนเอง

กิจกรรมนอกห้องเรียน

การเรียนการสอนแผนวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เน้นการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน โดยใช้เวลาว่าง ตอนเย็นหรือวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน คุครูควรหมั่นกระตุ้นให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมนอกห้องเรียนอย่างต่อเนื่อง และให้นักเรียนรายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ และคอยช่วยเหลือ ชี้แนะ ให้กำลังใจในการทำงานแก่นักเรียน

คาบที่ 3 และ 4

๑. นักเรียนออกมานำเสนอผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อนร่วมชั้นอภิปราย ชักถาม ปัญหา ครูวิจารณ์ และให้ความเห็นเพิ่มเติมพร้อม ๆ กันไป

๒. เมื่อนักเรียนทุกกลุ่มนำเสนอเสร็จแล้ว ครูตั้งคำถามให้นักเรียนใช้ความคิดไตร่ตรองเชิง วิพากษ์เกี่ยวกับประสบการณ์การทำวิจัย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดแก่ตนเอง ความรู้สึกเกี่ยวกับท้องถิ่น และกลุ่ม ชาติพันธุ์ของตนเอง

สื่อการเรียนการสอน

๑. สื่อบุคคล ที่เป็นผู้อาวุโส ผู้รู้ในชุมชน
๒. เอกสารเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

การวัดและประเมินผล

๑. วัดตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยดูจากการรายงานหน้าชั้นและคุณภาพของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นิพนธ์
๒. การประเมินโดยวาจา ด้วยการตั้งคำถามในช่วงสุดท้าย

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 3 ประเพณีไทยทรงดำ

เวลา 6 คาบ

สาระสำคัญ

การศึกษาขั้นตอนการประกอบประเพณีไทยทรงดำที่สัมพันธ์กับชีวิตตั้งแต่ เกิดจนตาย เช่น งานศพ งานเส่นเรือน งานประจำปีไทยทรงดำ ประเพณีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ปาดตง นักเรียนได้เข้าใจความหมาย สาระสำคัญที่สื่อผ่านประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งเกิดทัศนคติที่ถูกต้องต่อประเพณีไทยทรงดำ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. บอกชื่อพิธีกรรมต่าง ๆ
๒. บรรยายรายละเอียดขั้นตอนในการดำเนินพิธีกรรมต่าง ๆ ได้
๓. อธิบายได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ มีสาระสำคัญอย่างไรต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ

กิจกรรมการเรียนรู้

คาบที่ 1 และ 2

๑. ครูสนทนากับนักเรียนถึงประสบการณ์การเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน และช่วยกันสรุปว่า พิธีกรรมที่สำคัญ ๆ สำหรับชาวไทยทรงดำมีอะไรบ้าง
๒. ครูเปิดวิดีโอให้นักเรียนได้ชมประเพณีงานศพของชาวไทยทรงดำ
๓. ครูบรรยายความสำคัญของพิธีงานศพ
๔. ครูตั้งคำถามให้นักเรียนตีความหมายนัยตรงและนัยประหวัดของพิธีงานศพ
๕. ครูสรุปถึงนัยสำคัญของพิธีงานศพของชาวไทยทรงดำ
๖. ครูมอบหมายให้นักเรียนไปเข้าร่วมและสังเกตประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

คาบที่ 2 และ 3

๑. ครูพานักเรียนไปเยี่ยมชมบ้านไทยทรงดำ เพื่ออธิบายประเพณีและพิธีกรรมสำคัญ ๆ ในบ้าน
๒. นักเรียนออกมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
๓. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันแล้วอภิปรายว่า พิธีกรรมและประเพณีของต่าง ๆ มีความสำคัญอย่างไรต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ
๔. นักเรียนนำเสนอให้เพื่อนร่วมชั้น และร่วมกันอภิปราย
๕. ครูสรุป ชี้แนะ และอธิบายเพิ่มเติมเท่าที่จำเป็น

คาบที่ 5 และ 6

๑. ครูอธิบายความสำคัญของการละเล่นประเพณี อินกอน ฟ้อนแกน
๒. ครูให้นักเรียนฝึกอ่าน ร้อง คำกลอนที่ใช้ในประเพณี อินกอน ฟ้อนแกน

๓. ครูให้นักเรียนแบ่งออกเป็นหญิงฝ่ายหนึ่ง ชายอีกฝ่ายหนึ่ง
๔. ให้สองฝ่ายเล่นโยนลูกช่วงหากัน พร้อมจับกลอนไปด้วย
๕. ระหว่างนักเรียนเล่น ครูสอนคติ ความเชื่อ ค่านิยม
๖. ครูตั้งคำถามแก่นักเรียนว่าได้เรียนรู้อะไรบ้างจากการเล่น อินกอน ฟ้อนแกน
๗. ครูทบทวนความเข้าใจ ความหมายประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ
๘. ครูตั้งคำถามให้นักเรียนคิดเชิงไตร่ตรองว่าประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ มีความหมายอย่างไรต่อชาวไทยทรงดำ และนักเรียนจะร่วมสืบสานประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ไว้ได้อย่างไร

สื่อการเรียนการสอน

หนังสือประเพณีไทยทรงดำของ อาจารย์ถนอม คงอึ้งละมัย น.ส.ปานทิพย์ คงอึ้งละมัย
 การเข้าร่วมในสถานการณ์จริง
 ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ

การวัดและประเมินผล

๑. วัดตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
๒. สังเกตการณ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

ตัวอย่างแผนการสอน

แผนที่ 4 ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ

เวลา 4 คาบ

สาระสำคัญ

ศิลปะวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ ช่วยให้มีมนุษย์สุทธริยภาพในการดำเนินชีวิต ชัด
 เกลาจิตใจให้ประณีต งดงาม ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เห็นคุณค่าภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ การ
 ฝึกให้นักเรียนมีความซาบซึ้งในสุนทริยภาพของศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น จะช่วยจรรโลงใจและปลูกฝังให้
 นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนเรียนจบตามแผนนี้แล้ว สามารถ

๑. มีความซาบซึ้งในสุนทริยภาพ ของศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ
๒. สามารถแสดงออกทางดนตรี นาฏศิลป์ของไทยทรงดำ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

คาบที่ 1 ถึง 4

๑. ครูพานักเรียนออกไปทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์บ้านถนอม บ้านหนองปร่ง อำเภอยะย้อย จ. เพชรบุรี
๒. พาชมนิทรรศการ
๓. นักเรียนชมการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทยทรงดำ
๔. นักเรียนหัตถ์ทำตามแบบไทยทรงดำ
๕. เมื่อนักเรียนหัตถ์เสร็จแล้ว ให้นักเรียนมานั่งล้อมวงคุยถึงประสบการณ์
๖. ครูอธิบายเชิงสรุปถึงสุนทรียภาพ และคำสอนที่แฝงอยู่ในการละเล่นพื้นบ้าน

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. สื่อบุคคล ครูภูมิปัญญาไทยทรงดำ อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย
๒. การแสดงโดยคณะดนตรีและนาฏศิลป์ไทยทรงดำ

การวัดและประเมินผล

๑. นักเรียนได้ฝึกหัตถ์
๒. วัดผลจากโดยให้นักเรียนกล่าวแสดงความรู้สึก ความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ

แผนการสอนและตัวอย่างแผนการสอนที่ได้ยกมาแสดงไว้ข้างต้นนี้ เป็นเพียงตัวอย่างของการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำเท่านั้น ในปฏิบัติ ครูควรเลือก รับ ปรับ ใช้เนื้อหา วิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง สิ่งสำคัญที่ครูพึงระลึกไว้ คือ หลักสูตรนี้ออกแบบโดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ให้นักเรียนสร้างความหมายด้วยตนเอง ครูมีบทบาทหลักคือ ฟัง ตั้งคำถาม วิจัย คม ให้กำลังใจ และกำกับดูแลให้นักเรียนเรียนรู้ไปโดยไม่ผิดทิศทาง

หลักสูตรนี้ เน้นความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน และคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนว่า ย่อมมีประสบการณ์ที่ต่างกัน การเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมนั้น ครูควรช่วยเหลือให้นักเรียนให้ได้คิดว่า อะไรคือเรื่องที่ “ควรรู้” และส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นคว้าในสิ่งที่ “อยากรู้”

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลักสูตรนี้มิได้มุ่งแต่ให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระของตัวบททางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังมุ่งหมายให้นักเรียนได้ใช้ความคิดเชิงวิพากษ์ตรวจสอบจุดยืน ฐานคิด และข้อสมมติต่าง ๆ ว่า ทำไมเราจึงคิดเช่นนั้น เราได้รับอิทธิพลจากความคิดเรื่องอะไร เพื่อให้นักเรียนได้มีวิจยารณญาณปฏิบัติ ตระหนักถึงการถูกกดขี่หรือครอบงำทางวัฒนธรรม และพร้อมที่จะหาทางเลือกของคำตอบที่หลากหลายในประเด็นต่าง ๆ

กระบวนการจัดการเรียนการสอน จึงควรให้นักเรียนได้เรียนรู้แบบโครงงาน ที่มาจากฐานชีวิตจริงของผู้เรียนด้วยกระบวนการการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ ครูควรมีบทบาทการเรียนแบบผู้แนะนำ (coaching) การประเมินผลไม่ควรมุ่งตัดสินค่า แต่ควรเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุง และเสริมอำนาจให้ผู้เรียนได้มีความคิดเชิงวิพากษ์

ผู้ที่ใช้หลักสูตรนี้ อาจสามารถนำไปใช้ได้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาชุมชน เช่น สำหรับการจัดการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวในชุมชน แผนการสอนที่เสนอนี้เป็นเพียงตัวอย่างเมนูให้เลือกไปใช้ได้ ตามสถานการณ์ ทั้งนี้สิ่งสำคัญคือ โรงเรียน ชุมชน และผู้เรียนควรพัฒนาหลักสูตรต่อไป ให้ตรงใจ ตรงความต้องการของชุมชนมากที่สุด แนวทางการพัฒนาหลักสูตรนี้ อาจนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้ด้วย

ทั้งนี้หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรชั้นมูล โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ ควรขยายผล ยกระดับให้เข้มข้น ลึกซึ้งขึ้นในชั้นกลาง และชั้นสูงต่อไป

บทที่ 4

การเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

ข้อสรุปสำคัญของการทำวิจัยทุก ๆ เรื่อง คือ การตอบคำถามว่า “เรา(นักวิจัย)ได้เรียนรู้อะไรบ้างจากการค้นคว้าครั้งนี้” สำหรับงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีหัวใจสำคัญคือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติผ่านการกระทำ และคิดไตร่ตรอง (Action & Reflection) แล้ว การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยมหิดล โรงเรียนเขาย้อยวิทยา และชุมชนไทยทรงดำละแวกอำเภอเขาย้อยเพชรบุรี ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ และการจัดทำหลักสูตรเพื่อปลูกมโนธรรมสำนึกชาติพันธุ์ (ethnic consciousness) ของชาวไทยทรงดำเขาย้อย ให้ตระหนักในสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน จนพร้อมที่จะดำรงรักษาให้สืบทอดต่อไป

กระบวนการวิจัยเริ่มต้นที่การสำรวจวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำในปัจจุบัน ด้วยการศึกษาตามแนวทางชาติพันธุ์วรรณาเชิงวิพากษ์ ทั้งในหมู่บ้านและโรงเรียน เพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมแกนหลักของชาวไทยทรงดำ ปฏิบัติการสื่อสารกับการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้นักเรียนชาวไทยทรงดำ และวัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำของนักเรียน จากข้อค้นพบดังกล่าว ทีมวิจัยได้นำมาประมวลกลั่นกรอง ออกมาเป็นสาระการเรียนรู้ที่ได้บรรจุไว้ในหลักสูตร รวมทั้งการคิดไตร่ตรองว่าการออกแบบหลักสูตรอิงอาศัยสมมติฐานอะไร และสุดท้ายการปริทัศน์เพื่อสรุปบทเรียนจากการทำงานวิจัยภาคสนาม (after action review)

4.1 ผู้วิจัยเรียนรู้อะไร

ปฏิบัติการด้านการสื่อสาร ในชีวิตประจำวันกับการชี้ชัดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

เมื่อกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จะพบว่าการเรียกชื่อแตกต่างกันไป ที่พบเห็นได้บ่อย คือ ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ไทยทรงดำ ไทดำ การที่แต่ละกลุ่มทางสังคมจะเรียกหรือถูกเรียกชื่อว่าจะไร้นั้นต่างก็มีเหตุผลที่แตกต่างกันไป มีการเสนอข้อโต้แย้งแสดงเหตุผล ในเชิงวิชาการ และในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ว่าที่ถูกต้องควรจะใช้คำว่าอะไร แต่ก็ยังหาฉันทมติไม่ได้

สำหรับพื้นที่เขาย้อยนี้ นับได้ว่าเป็นพื้นที่แรก ที่มีการเรียกชื่อ ลาวโซ่ง ซึ่งเป็นคำภาษาไทย ที่คนไทยใช้เรียกกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่ง ที่อพยพมาจากประเทศเวียดนาม ซึ่งเรียกตนเองว่า ไตดำหรือไทดำ คำว่าลาวโซ่งจึงเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป ว่าหมายถึง คนกลุ่มหนึ่งที่มีภาษาและการแต่งกายอันเฉพาะ ที่ได้อพยพมาจากเวียดนาม แล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และได้แผ่ขยาย ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคเหนือตอนล่าง รวมทั้งภาคใต้ของประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยนี้ ชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งนี้ มีความเข้มแข็งทางเอกลักษณ์ชาติพันธุ์มากกว่าใคร

ความเป็นไทยทรงดำสามารถเห็นได้จากโลกแห่งชีวิตของชาวไทยทรงดำ (life-world) ซึ่งหมายถึงโลกแห่งสามัญสำนึก ชีวิตประจำวัน และแบบแผนการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในอาณาเขตของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง ชาวไทยทรงดำยังคงสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible culture) เช่น ค่านิยม แก่นกลาง ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ พิธีกรรม และภาษา ไว้ได้ ในขณะที่วัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เสื้อผ้า ทรงดำ ก็ยังคงพอลงเหลืออยู่ในชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเชิงของเก็บสะสม ไม่ได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน รายละเอียดเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา คุณลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำนั้น ได้มีผู้ศึกษาและบันทึกไว้เป็นวรรณกรรมจำนวนมากแล้ว จึงไม่ขอนำมากล่าวไว้ ในรายงานฉบับนี้อีก

ถึงแม้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำยังมีการปฏิบัติตามแบบแผนของชาวไทยทรงดำอยู่ แต่จากการมองอนาคต (foresight) ของแกนนำในชุมชน ต่างก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า วัฒนธรรมของไทยทรงดำมีแนวโน้มว่ากำลังค่อย ๆ เลือนหาย (diminishing) และคงจะอันตรธานไปในที่สุด แกนนำชุมชนคนหนึ่งได้กล่าวไว้ในการเสวนาวงหนึ่งว่า “ ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ จะต้องหมดไปในวันใดวันหนึ่ง เราเพียงแต่มาช่วยกันทำให้สูญหายไปช้าที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้”

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงเป็นมูลเหตุของการพัฒนาหลักสูตร “ภาษาเพื่อการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ” สำหรับโรงเรียนเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ขึ้น บนข้อสมมติว่า (assumption) ว่ากุศโลบายหนึ่งในการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ คือ การจัดการเรียนการสอน โดยบรรจุเนื้อหาสาระเกี่ยววัฒนธรรมไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นความรู้ที่ทางการ (official knowledge) ควบคู่ไปกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หรือความรู้ที่เป็นสามัญสำนึก (local knowledge)

การพัฒนาหลักสูตรนี้ ใช้กระบวนการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์ฐานชุมชน (community-based critical ethnography) กล่าวคือ ให้คนในชุมชนได้ร่วมเรียนรู้กับผู้วิจัย ที่จะค้นหาว่า สาระการเรียนรู้อะไรที่มีความสำคัญ จำเป็น และเป็นเรื่องที่นักเรียน “ควรรู้” และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ “อยากรู้” จากนั้น ผู้วิจัยได้สำรวจสถานภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำที่มีอยู่ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการออกแบบหลักสูตร ที่มาจากชีวิตจริงของชาวไทยทรงดำ การศึกษา ทบทวน ตรวจสอบได้ทำใน 3 ประเด็น ครอบคลุมเรื่อง อำนาจของภาษาในการกำหนดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ การเรียนรู้วัฒนธรรม และการวิเคราะห์การจัดการเรียนภาษาไทยทรงดำในโรงเรียน อันมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

อำนาจของภาษาในการกำหนดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของนักเรียนไทยทรงดำ (power of language in identification of ethnic identity)

ภาษาและปฏิบัติการด้านการสื่อสาร มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการชี้ชัด (identification) เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน จากการศึกษาการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนพบว่า มี 2 ประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ในอดีต สังคมของไทยทรงดำมีลักษณะค่อนข้างปิด ชาวไทยทรงดำจึงใช้ภาษาไทยทรงดำเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จนเมื่อสังคมไทยทรงดำเริ่มเปิดรับคนจากภายนอกเข้ามามากขึ้น ผ่านการแต่งงาน ชาวไทยทรงดำจึงต้องใช้ภาษาไทยสื่อสารกับคนไทย โดยที่คนไทยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาไทยทรงดำ เพราะภาษาไทยมีสถานะเหนือกว่าภาษาไทยทรงดำ

ข้อสังเกตประการหนึ่ง ก็คือ ชาวไทยทรงดำเองส่วนใหญ่ต้องการให้ลูกหลานสามารถพูดภาษาไทยได้ คล่องแคล่ว ชัดเจน เพราะในบางครอบครัว จะเกิดความอาย ถ้าลูกพูดภาษาไทยไม่ชัด จึงมักจะสอนหรือหัดให้ลูกใช้ภาษาสื่อสารในครอบครัว

2. วิถีชีวิตปัจจุบัน แบบแผนการใช้ภาษาของเด็กนักเรียนชาวไทยทรงดำในชีวิตประจำวันอาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มคนที่ยังคงใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวันกับกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวันแล้ว

เด็กนักเรียนที่ยังใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวันนั้น จะเกิดขึ้นใน 3 เงื่อนไข คือ 1) มีคนในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่พูดได้เฉพาะภาษาไทยทรงดำ เด็กจึงจำเป็นต้องสื่อสารด้วยภาษาไทยทรงดำ 2) เพื่อนๆ ในหมู่บ้าน ยังคงพูดภาษาไทยทรงดำกันเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนก็จะใช้ภาษาไทยทรงดำพูดจากัน และเมื่อมาที่โรงเรียน เด็กก็จะพูดภาษาไทยทรงดำเมื่ออยู่กับเด็กไทยทรงดำด้วยกัน พบว่าที่จังหวัดเพชรบุรียังนิยมใช้ภาษาไทยทรงดำกัน แต่ที่จังหวัดนครปฐมนั้น เด็กนักเรียนมักจะสื่อสารด้วยภาษาไทยเป็นหลัก 3) เด็กจะพูดภาษาไทยเมื่ออยู่ในหมู่บ้านของตน แต่เมื่อมาอยู่ที่โรงเรียนแล้ว ก็จะไม่พูดภาษาไทย ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ จะถูกเพื่อนๆ ด้วยกัน ขนานนามว่าพวก “ลาวกบฏ”

กลุ่มคนที่ไม่ใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวันแล้ว ซึ่งมี 2 พวก คือ 1) ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ ไม่ใช่คนไทยทรงดำ ไม่สามารถพูดภาษาไทยทรงดำได้ เมื่อมีลูกก็มักจะใช้ภาษาไทยเป็นหลักตั้งแต่เล็กๆ เด็กๆ จึงพูดภาษาไทยเป็นหลัก แต่เด็กกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะฟังภาษาไทยทรงดำรู้เรื่อง แต่อาจจะพูดไม่ได้ 2) ครอบครัวไทยทรงดำที่พ่อแม่ สอนลูกให้พูดภาษาไทย และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับลูก เพราะชาวไทยทรงดำกลุ่มหนึ่งมีค่านิยมอยากให้ลูก พูดภาษาไทยได้อย่างชัดเจน จึงพยายามสอนลูกด้วยภาษาไทยทรงดำเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป การเลือกใช้ภาษาไทยทรงดำหรือภาษาไทย มีจุดมุ่งหมายที่ สัมฤทธิ์ผลทางการสื่อสารเป็นสำคัญ เด็กไทยทรงดำส่วนใหญ่ในปัจจุบัน จึงไม่ค่อยใช้ภาษาไทยทรงดำ เพราะพูดภาษาไทยแล้ว เข้าใจทั้ง

คนไทยและคนไทยทรงดำ แต่ถ้าครอบครัวยังคงพูดภาษาไทยทรงดำ เด็ก ก็จะมีพูดภาษาไทยทรงดำไปตามครอบครัว

การสลับภาษา (Language switching)

ประเด็นเรื่องการสลับภาษา ระหว่างภาษาไทยกับภาษาไทยทรงดำ พบว่า นักเรียนไทยทรงดำจะมีการสลับภาษาในบางโอกาส เช่น เมื่ออยู่ในกลุ่มนักเรียนด้วยกันที่มีทั้งชาวไทยทรงดำและชาวไทย นักเรียนชาวไทยทรงดำก็อาจจะพูดภาษาไทยกับเพื่อนคนไทย แล้วหันมาพูดกับเพื่อนไทยทรงดำด้วยภาษาไทยทรงดำ

การสลับภาษาไทยทรงดำอีกอย่างหนึ่ง คือ เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนไทยทรงดำไม่ต้องการให้คนไทย เข้าใจความรู้สึกนึกคิด หรือ ความหมายที่ต้องการสื่อสารเฉพาะกลุ่ม เช่น เมื่อไม่พอใจเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ในบางครั้งนักเรียนไทยทรงดำก็พูดด้วยภาษาไทยทรงดำ เพื่อให้เพื่อนๆ ชาวไทย งง ว่าพูดอะไร นักเรียนไทยทรงดำก็จะรู้สึกสนุกสนาน หรือในกรณีที่ไปซื้อของในตลาด ก็อาจพูดภาษาไทยดำกับพ่อค้า แม่ค้าบ้าง เช่น ทำไมขายของแพงจัง เป็นภาษาไทยทรงดำ พ่อค้า แม่ค้า ก็จะงง นักเรียนก็จะรู้สึกพอใจ พอใจ

โดยสรุป การสลับมาใช้ภาษาไทยทรงดำนั้น มี 2 กรณีคือ เมื่อต้องการสื่อสารกับพวกเดียวกันอย่างหนึ่ง และอีกกรณีหนึ่งคือ เมื่อไม่ต้องการให้คนไทยเข้าใจว่า คนไทยทรงดำพูดอะไรกัน ซึ่งปรากฏการณ์นี้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่ครั้งหนึ่ง คนไทยทรงดำอาจไม่กล้าพูดภาษาไทดำต่อหน้าคนไทย เพราะกลัวจะถูกล้อว่า พูดไทยไม่ชัด แต่ปัจจุบันเมื่อคนไทยทรงดำพูดภาษาไทยทรงดำกับคนไทยแล้ว ทำให้รู้สึกตัวตนเอง “เป็นต่อ” คนไทย

ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำในชั้นเรียน

การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำนั้น มีสอดแทรกอยู่ในรายวิชาต่างๆ ได้แก่ วิชาภาษาถิ่น วิชาท้องถิ่นของเรา และกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน สาระในหลักสูตร ประกอบด้วย ภาษาไทยทรงดำ วรรณกรรมและนิทานพื้นบ้าน วัฒนธรรมไทยทรงดำ ศิลปะวัฒนธรรมไทยทรงดำ และที่จังหวัดนครปฐมมีการสอนการอ่านเขียนภาษาไทดำ โดยสมาคมไทดำแห่งประเทศไทยนำหลักสูตรจากประเทศเวียดนาม มาจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน

การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำนั้น จะมีสาระครอบคลุมเกี่ยวกับการอ่าน เขียน ฟัง พูด ภาษาไทยทรงดำ การกล่าวถึงวิถีชีวิต อาหาร การแต่งกาย และวัฒนธรรมประเพณีของไทยทรงดำ รวมทั้งการแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น การเป่าแคน การขับร้อง และการฟ้อนรำ

นักเรียนที่ได้เรียนวิชาภาษาไทยทรงดำ ทั้งที่จังหวัดนครปฐมและเพชรบุรีนั้น ส่วนใหญ่จะชอบเรียนวิชานี้ นักเรียนไทยทรงดำ ก็จะมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยทรงดำในโรงเรียน และอยากที่จะเรียนให้มากกว่านี้ เพื่อที่จะพูดภาษาไทยทรงดำได้คล่อง ส่วนนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น นักเรียนชาวไทยหรือชาวจีน ก็รู้สึกพอใจที่เรียนภาษาไทยทรงดำ เพราะทำให้ได้รู้ภาษามากขึ้นไป

อำนาจของภาษา (Power of language)

เมื่อผู้เขียนได้ถามนักเรียนชาวไทยทรงดำว่า คิดว่าตนเองเป็นใคร ผู้เขียนได้รับคำตอบต่างกันระหว่างนักเรียนชาวเพชรบุรี กับ นักเรียนชาวนครปฐม ส่วนนักเรียนชาวเพชรบุรีจะบอกว่า ตนเองเป็นลาว (ซึ่ง) หมายถึงเป็นไทยทรงดำเพราะว่าตนเองนั้นพูดภาษา (ไทยทรงดำอยู่ในบริบทที่เป็นลาว (พูดลาว) ในขณะที่นักเรียนชาวนครปฐม จะบอกว่า ตนเองเป็นทั้งไทยและลาว เพราะพูดได้ทั้งสองภาษา

แต่เมื่อย้อนไปในอดีต พบกรณีว่า ครูท่านหนึ่งสมัยยังเป็นเด็ก เคยถูกล้อว่าเป็น “อีลาว” ซึ่งทำให้ครูรู้สึกอาย และคิดว่า จริง ๆ แล้วเราเป็นคนไทย เพราะอาศัยอยู่ในประเทศไทย

ตัวอย่างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงอำนาจของภาษา ในการชี้ชัด เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในอดีตจะเห็นได้ว่า คนไทยทรงดำแยกเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) ออกจากเอกลักษณ์ทางการเมือง (Political identity) กล่าวคือ คนไทยทรงดำจะนิยามตนเองว่าเป็นคนไทย ในมิติของเอกลักษณ์ทางการเมือง หมายถึง เป็น พลเมืองไทย และเป็นลาวโซ่ง ในมิติของ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันนั้น เอกลักษณ์ทางการเมือง มิได้เป็นปัญหาในการแบ่งแยกคนอีกต่อไป เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะในภาคกลาง ได้ถูกสมานลักษณะเข้าเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์แล้ว นักเรียนในปัจจุบันจึงอาจบ่งชี้ตัวตนด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อจะนิยาม ตัวตนของตนเองว่า เป็นใคร

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า ภาษาโซ่ง มีอำนาจในการกำหนดเอกลักษณ์ให้แก่คนไทยทรงดำ ซึ่งในอดีตนั้น ภาษาโซ่ง อาจทำให้คนไทยทรงดำถูกกลายเป็นคนอื่นโดยคนไทย ที่จะกำหนดอัตลักษณ์ให้คนไทยทรงดำ ว่าไม่ใช่คนไทย เพราะว่า พูดภาษาไทยทรงดำ และทำให้คนไทยทรงดำ เกิด “ความอาย” แต่ในปัจจุบันคนไทยทรงดำ ใช้ภาษาไทยทรงดำ เพื่อกำหนดตนเองว่า ตนเป็นใคร และภาษาไทยทรงดำ กลายเป็น (“ความเหนือกว่า” superior) เพราะเมื่อคนไทยทรงดำสลับภาษามาใช้ภาษาโซ่ง สามารถทำให้คนไทยไม่เข้าใจความหมายได้ แต่คนไทยทรงดำ ก็ได้สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นไทยไป เพราะคนไทยทรงดำปัจจุบันสามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจนแล้ว

จากที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า ปฏิบัติการด้านการสื่อสารด้วยภาษาไทยทรงดำมีส่วนในการกำหนดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่คนไทยทรงดำ และมีข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้ภาษาของนักเรียนไทยทรงดำ ดังนี้

1) **เขินเมื่อใช้ภูมิใจเมื่ออนุรักษ์** ทศนคติต่อการใช้ภาษาของนักเรียนไทยทรงดำมีลักษณะ ปฏิทัศน์ (paradox) กล่าวคือ นักเรียนบางคนอาจมีความเขินอายเมื่อสื่อสารด้วยภาษาไทยทรงดำ แต่ทุกคนมีความภาคภูมิใจเมื่อมีคนให้ความสนใจที่จะอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ

2) **ถิ่นฐาน (locale) ของการใช้ภาษามีความสัมพันธ์กับการบ่งชี้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยทรงดำ** ซึ่งถิ่นที่คนไทยทรงดำจะนิยามตนเองว่าเป็นคนไทยทรงดำ คือ ในหมู่บ้านของตนเอง แต่เมื่อออกมานอกหมู่บ้านส่วนใหญ่จะนิยามตนเองว่า เป็นคนไทย ถิ่นที่ จึงมีความสัมพันธ์กับการใช้ภาษาของคนไทยทรงดำ สำหรับโรงเรียนนั้น ก็จะมีทั้งนักเรียนที่นิยามตนเองว่าเป็นลาว และเป็นไทย

3) จากที่กล่าวมาจึงกล่าวได้ว่า นักเรียนไทยทรงดำปัจจุบัน มีลักษณะของพหุเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (multiple identity) เพราะเมื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องบ่งชี้เอกลักษณ์แล้ว นักเรียนไทยทรงดำจึงมีสอง

เอกลักษณ์ เพราะสามารถใช้ภาษาโชนและภาษาไทยได้ดีพอกัน แม้นักเรียนที่ไม่ได้ใช้ภาษาโชนในชีวิตประจำวัน ถ้าสามารถฟังภาษาโชนเข้าใจได้ ก็ยังนิยมตัวเองว่าเป็นไทยทรงดำ

จากการศึกษาพบว่า แนวโน้มการใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวันของนักเรียนไทยทรงดำจะค่อยๆ ลดลง เพราะนักเรียนไทยทรงดำจะใช้ภาษาไทยทรงดำ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสื่อสารกับคนที่ไม่เข้าใจภาษาไทยหรือไม่ยอมพูดภาษาไทยด้วย เช่น คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ซึ่งมีจำนวนลดน้อยลงทุกวัน ๆ แต่ยังสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ เด็กนักเรียนก็มักจะเลือกสื่อสารด้วยภาษาไทยเป็นหลัก

บริบทและการเข้าบริบทเพื่อจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนไทยทรงดำ

ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ต่อไปถึงบริบทและการเข้าบริบทเพื่อการออกแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ

บริบทของการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยทรงดำ

บริบทเชิงทฤษฎีมิติทางประวัติศาสตร์ (historical perspective context)

บริบทหลัก (core context) ของชาวไทยทรงดำเพชรบูรณ์ มีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เชิงวิภาษ (historical dialectic relations) กับคนไทย จากความเป็นปฏิปักษ์ ไปจนถึง การสร้างทวีลักษณ์ทางวัฒนธรรมการเมือง กล่าวคือ จากในอดีตที่สังคมไทยยังกีดกัน (exclude) ไม่ให้คนไทยทรงดำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือกำหนดความเป็นคนอื่น ให้แก่คนไทยทรงดำ ในขณะที่คนไทยทรงดำก็เรียก (ความเป็นลาว) คนไทยว่า “บั๊กไทย” อันเป็นคำที่มีความหมายในเชิงลบ อย่างไรก็ตามสังคมไทยได้มีความพยายามที่จะรวมพวกคนลาวโชนให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทย และเริ่มปวีรบรรดความสัมพันธ์โดยการเรียก (hail) ชาวลาวโชนว่า “ไทยทรงดำ” อันมีนัยถึงการรวมพวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย จนถึงปัจจุบันนอกจากรวมพวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งแล้ว ยังนำเสนอวัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นอัตลักษณ์ของถิ่นฐานอำเภอย้ายด้วย

ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนไทยทรงดำ จึงเป็นภาวะเชิงซ้อนของการเมืองด้านวัฒนธรรม จากการกีดกันแบ่งแยก (exclusion) เป็นการรวมพวก (inclusion) และการบูรณาการทางวัฒนธรรมการเมือง กล่าวคือ จากจำแนกความเป็นไทย ความเป็นลาว ด้วยความแตกต่างทางภาษา และวิถีชีวิต มากสู่ศุภโลบายของพระมหากษัตริย์ที่จะรวมคนในแผ่นดินไทยให้เป็นปึกแผ่น อยู่ร่วมกันได้อย่างสามัคคี จึงพยายามสร้างความเป็นพลเมืองไทยและความเป็นคนไทย ให้โชนเปลี่ยนเป็น ไทยทรงดำ อันมีนัยของการเป็นคนไทยทั้งในเชิงเอกลักษณ์ทางการเมือง และเป็นคนไทดำ ในเชิงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จนถึงในสมัยปัจจุบันที่โรงเรียนเข้าย้อยได้เลือกเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ ขึ้นมานำเสนอเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน อันเป็นสัญญาณแสดงให้เห็นถึงบูรณาการทาง (integration) วัฒนธรรมไทยทรงดำกับวัฒนธรรมไทย ทำให้ชาวไทยทรงดำมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่จะแสดงออกทั้งในฐานะที่เป็นคนไทยและเป็นคนไทยทรงดำไปพร้อม ๆ กัน

บริบทเชิงวิถีชีวิตปัจจุบัน (mode of life context)

เมื่อชาวไทยทรงดำได้ถูกทำให้กลายเป็นคนไทยทั้งในเชิงการเมืองและวัฒนธรรม และในปัจจุบันยังคงไปถึงเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจด้วย ด้วยวัฒนธรรมของคนไทยทรงดำส่วนใหญ่ได้สมานลักษณะเข้าไปกับวัฒนธรรมแล้ว แบบแผนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยทรงดำกับคนไทย และในหมู่คนไทยทรงดำด้วยกัน จึงอยู่ในโครงสร้างเดียวกัน กล่าวโดยสรุปคือ อยู่ในระหว่าง (in-between) ทวิลักษณะของสังคมทันสมัย (modernity) กับสังคมประเพณี ที่มีลักษณะสำคัญ คือ ลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยมการผลิตยังชีพ (capitalism – subsistence) ความเป็นเมืองกับความเป็นชนบท (urban-rural) และความเป็นปัจเจกชนกับชีวิตฐานชุมชน (individualization – communitarianism) ความแตกต่างระหว่างกลุ่มทางสังคมจึงถูกจำแนกด้วยเอกลักษณ์ทางความทันสมัย เช่น การใช้วิถีชีวิตแบบคนเมือง การบริโภคสินค้าทั้งในทางที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (tangible and intangible commodities) เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การศึกษา การบริโภคสื่อ มากไปกว่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จำแนกแยกแยะกลุ่มทางสังคมที่ผูกผันกันไว้ด้วยภาษา สำนักบรรพบุรุษ สำนักในถิ่นฐานบ้านเกิด เฉพาะของกลุ่มตน แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่ก็ยังผูกโยงสำนักชาติพันธุ์ (ethnic bond) นี้ไว้ จึงกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำมีลักษณะ “พหุลักษณะ” กล่าวคือ คนไทยและคนไทยทรงดำไปพร้อม ๆ กัน คนไทดำ ในบริเวณพื้นที่นี้ จึงยินดีที่จะถูกเรียกและเรียกตนเองว่า ไทยทรงดำ

การเข้าบริบทเพื่อออกแบบการเรียนการสอน

จากการวิเคราะห์บริบททั้งในเชิงประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น จึงเห็นได้ว่า ณ ถิ่นฐานที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีพหุภาพทางวัฒนธรรม (multiculturality) อย่างเด่นชัด ชาวไทยทรงดำจึงสามารถแสดงเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองของความเป็นไทยและไทยทรงดำได้อย่างพร้อม ๆ กัน

การออกแบบการจัดการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงบริบททางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตในปัจจุบัน กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรม และการบูรณาการทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ไม่เน้นการให้ความสำคัญแบบท่องถิ่นนิยมสุดโต่งหรือความเป็นไทยอย่างสุดลิ่ม แต่เป็นการอนุรักษ์อย่างมีพลวัตกล่าวคือ การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างรู้เท่าทัน และมีวิจารณ์ญาณ ให้ชาวไทยทรงดำได้ธำรงรักษาสถาบันทางชาติพันธุ์ และแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงรากเหง้าและพื้นฐานความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ ในขณะที่สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยความปลอดภัยกับวัฒนธรรมไทย รวมทั้งนานาชาติได้ด้วย

ประเด็นสำคัญที่น่าเสนอตรงนี้ คือ การจัดการเรียนการสอนหรือการออกแบบการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยนี้ พึงคำนึงมิติด้านประวัติศาสตร์และปัจจัยเชิงบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ด้วย ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา คือ การปลูกฝังมโนธรรมสำนึกของการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยมีลิมรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง

วัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรม

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในจังหวัดเพชรบุรี ในฐานะที่อำเภอเขาชัยยอดเป็นต้นน้ำของวัฒนธรรมไทยทรงดำในประเทศไทย โรงเรียนเข้าย้อยวิทยา จึงได้กำหนดให้ วัฒนธรรมไทยทรงดำ เป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน และจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษาวัฒนธรรมไทยทรงดำ ในสาระการเรียนรู้ภาษาไทย วิชาวรรณกรรมท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ศิลปะ ในวิชานาฏศิลป์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ และชุมนุมดนตรีพื้นบ้าน

วิชาวรรณกรรมท้องถิ่น เปิดสอนเป็นวิชาเลือกสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายศิลปะ-ภาษา จัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 2 คาบ ทุกวันพุธ โดยทางโรงเรียน ได้เชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรีเป็นผู้สอน นักเรียนห้องนี้ อาจมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก จึงไม่ได้มุ่งหวังที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยอย่างเอาเป็นเอาตาย ส่วนใหญ่หวังว่าจะสำเร็จการศึกษาแล้วออกไปประกอบอาชีพต่างๆ ทั้งด้านการเกษตร และทำงานในโรงงานที่อยู่รอบๆ อำเภอ

เนื้อหา เกี่ยวกับภาษา (การออกเสียง ฝึกเขียน ฝึกอ่านตัวหนังสือไทยทรงดำ) นิทาน ตำนาน บทเพลง ที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ ครูผู้สอนได้จัดทำเอกสารประกอบการสอนขึ้นเอง เนื้อหาในบทเรียนมีทั้งตัวบทที่เป็นของเก่าที่ถ่ายทอดกันมา และที่ครูผู้สอนได้แต่งขึ้นมาใหม่ การสอนการเขียน อ่าน ภาษาไทยทรงดำ ได้ประยุกต์มาจากแบบเรียนภาษาไทยดำ ของสมาคมไทดำแห่งประเทศไทย หลักสูตรแฝง ในวิชานี้ ก็คือ การปลูกฝังค่านิยม และคติความเชื่อของไทยทรงดำให้แก่ นักเรียน

วิธีการสอน การจัดการเรียนการสอนวิชานี้ โดยปกติจัดขึ้นในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยทรงดำของโรงเรียน ซึ่งจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วย แต่ในปีการศึกษานี้ ห้องดังกล่าวได้ชำรุดทรุดโทรมมาก จนไม่สามารถเปิดใช้ได้ จึงต้องย้ายสถานที่เรียน มาเรียนนอกห้องเรียน เป็นห้องเรียนใต้ร่มไม้

ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญ ในการสอน ครูเป็นผู้คัดเลือกเนื้อหาและวิธีการสอน ลำดับเนื้อหาการสอน กำหนดจังหวะการสอน และประเมินผลด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามในการสอนนี้ ครูได้เลือกหัวเรื่องและมีวิธีการสอนที่สนุกสนาน ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เพลิดเพลิน ครูผู้สอนจะไม่ได้เน้นการบรรยาย แต่จะใช้ศิลปะการแสดงเป็นกลวิธี เช่น การร้องเพลง การขับลำนำ การเล่านิทาน โดยจะใช้หนังสือแบบเรียนภาษาไทยดำประกอบบ้าง ทำให้นักเรียนไม่เบื่อ แม้จะเรียนติดต่อกัน 2 คาบ ก็ตาม

ตัวอย่างเช่น การสอนการนับวันของชาวไทยทรงดำ ครูจะสอนโดยมีท่าเต้นประกอบ ด้วยการนับนิ้วไปตามวันต่างๆ จนครบสิบวันแล้ว ก็จะมีการร้องคำว่า “กริดกริ้ว” พร้อมทำท่าประกอบ เมื่อครูสอนเด็กๆ ก็จะร้องตามอย่างเสียงดัง และจะตั้งใจอย่างจดจ่อ จนเมื่อถึงช่วงคำว่า กริดกริ้ว และจะส่งเสียงดังพร้อมทำท่าทาง ประกอบด้วยท่าที่ที่เบิกบานเต็มที่

การประเมินผล จากการสังเกตการประเมินระหว่างการสอน ผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการประเมินผล โดยเน้น การ รู้จำ ของนักเรียน แต่ในขณะเดียวกันครูก็ได้พยายามที่จะปลูกฝังให้นักเรียนได้เข้าใจ และ เกิด *สำนึกรัก* ในชาติพันธุ์ของตนด้วย

วิชานาฏศิลป์ เป็นวิชาพื้นฐานตามสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยครูผู้สอนได้บูรณาการเข้ากับหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้เกิดเป็นวิชานาฏศิลป์ไทยทรงดำ จัดสอนในช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 ถึง ม.6) และช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 ถึง ม.6) นักเรียนจะได้เรียนช่วงชั้นละ 1 ภาคการศึกษา

เนื้อหา สาระของวิชาเกี่ยวกับการรำ ท่ารำ ต่างๆ ของชาวไทยทรงดำ โดยมีที่มาจากการละเล่นพื้นบ้าน แล้วปรับให้เข้ากับเกณฑ์มาตรฐานของการแสดงนาฏศิลป์ เช่น ความพร้อมเพรียง การแสดงไหวพริบปฏิภาณ การละเล่นพื้นบ้านจึงถูกปริวรรต ให้เป็น *การแสดง* เพื่อออกงานต่างๆ เช่น งานพระนครคีรีหรือการประกวด การแสดงดังกล่าวได้ถูกนำไปเป็นเครื่องนำเสนอเอกลักษณ์ของโรงเรียนด้วย

วิธีการสอน เน้นการปฏิบัติเพื่อให้นักเรียน *ทำเป็น* โดยครูเป็นผู้กำหนดท่ารำ จัดลำดับวิธีการสอน และกำหนดจังหวะของการเรียนให้นักเรียนได้ทำเป็น แต่ทั้งนี้ ฐานคิดสำหรับการเรียนศิลปะในปัจจุบัน ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาตามความสามารถของผู้เรียน นักเรียนบางคนถนัดดนตรี วาดภาพ นาฏศิลป์แตกต่างกันไป

การประเมินผล เน้นให้ผู้เรียน จดจำ และสามารถปฏิบัติได้ นักเรียนคนไหนที่มี แว่ว ดี ครูก็จะคัดเข้าไปอยู่ในคณะกรรมการแสดงหรือวงดนตรี และให้เรียนเพิ่มเติม ผ่านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนในวิชาชุมนุม

กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน นักเรียนจะต้องเลือกเข้าร่วมชุมนุมใดชุมนุมหนึ่งอย่างเสรี 1 ชุมนุมต่อปี ชุมนุมต่างๆ จัดตั้งโดยใช้ความถนัดและความสามารถของครูเป็นตัวตั้ง วิชาชุมนุมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ ชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำและชุมนุมดนตรีพื้นบ้าน จัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 1 คาบ ทุกบ่ายวันศุกร์ โดยมีนักเรียนเลือกเรียนชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ ประมาณ 60 คน และดนตรีพื้นบ้าน ประมาณ 15 คน ชุมนุมทั้ง 2 ชุมนุม ถูกตั้งขึ้นคู่ขนานกัน เพราะถ้าไปออกงานหรือไปแสดงในที่ต่างๆ แล้ว ก็จะต้องมีทั้งวงแคน และคณะแสดงรำ ควบคู่กัน

เนื้อหา เน้นการฝึกปฏิบัติ เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำได้แก่ การร้องเพลงไทยทรงดำ การรำแบบไทยทรงดำ และการทำหัตถกรรม คือ ลูกช่วง เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ ส่วนวงแคน ก็เป็นการฝึกทักษะทางดนตรีพื้นบ้านให้นักเรียนผู้สนใจ

วิธีการสอน ครูเป็นผู้มีบทบาทหลัก ทั้งในแง่การควบคุมการแสดงและการฝึกปฏิบัติให้นักเรียน นักเรียนต้องหมั่นฝึกฝน ทำตามขั้นตอนต่างๆ จนเกิดความชำนาญ แต่ในทางปฏิบัตินั้น การเรียนการสอนในวิชานี้ก็มักถูกแทรกแซงจากกิจกรรมต่างๆ เช่น กีฬาสี วันสุนทรภู่ เด็กๆ จึงไม่ค่อยได้เรียนวิชานี้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่เนื่องจากนักเรียนสามารถอยู่ในชุมนุมต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง นักเรียนจึงมีโอกาสดูฝึกฝนทักษะต่างๆ จนเกิดความชำนาญตามสมควร

การประเมินผล มุ่งที่ให้นักเรียน *ทำเป็น* ตามแบบแผน หรือ แนวทางที่ครูได้วางไว้

ที่กล่าวมาทั้งหมด คือ การจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ที่มีเนื้อสาระเกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในส่วนต่อไปจะบรรยายถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำที่เกิดขึ้นนอกโรงเรียน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อันมี *ครอบครัว* เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ที่สำคัญ

การเรียนรู้นอกโรงเรียน

วิถีชีวิตของนักเรียนโดยทั่วไปในช่วงเปิดภาคเรียนนั้น เหมือนกันโดยส่วนใหญ่ คือ ในวันธรรมดา ตื่นเช้า ไปโรงเรียน เย็นเลิกเรียน รับประทานขนมหน้าโรงเรียน พูดคุยหยอกล้อกับเพื่อน แล้วจึงกลับบ้าน เมื่อถึงบ้าน ก็รับประทานอาหารเช้า เสร็จแล้ว ทำการบ้าน ดูโทรทัศน์ พูดคุยสนทนาทางโทรศัพท์ หรือเล่นอินเทอร์เน็ต ตามแต่อุปนิสัยความใฝ่รู้และรักการเรียนรู้ ของแต่ละคน แล้วจึงเข้านอนประมาณ 22 00.- 2300. นาฬิกา

ในวันหยุดเด็กนักเรียนในชนบท ส่วนหนึ่งอาจเข้าตัวเมืองเพื่อไปเรียนพิเศษ แต่อีกส่วนหนึ่งก็จะเล่นอยู่ในหมู่บ้าน หรือ ไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีหรือโลตัส มีบางคนที่ต้องซักผ้า ทำงานบ้าน หรือออกไปช่วย พ่อแม่ ทำงาน กิจกรรมหนึ่งที่นักเรียนนิยมกันมาก คือ การไปร้านเกม เพื่อ เล่นสื่อบอร์ด เล่นเกมออนไลน์ ดูหนัง ฟังเพลงต่างๆ โดยเด็กส่วนใหญ่จะใช้เวลาในร้านเกมประมาณ 1 ถึง 2 ชั่วโมง ต่อครั้ง ในสัปดาห์หนึ่งก็จะไปร้านเกม ประมาณ 4 ครั้ง

สำหรับนักเรียนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านไทยทรงดำ ก็มีชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับนักเรียนทั่วไป ความแตกต่างระหว่างนักเรียน ไทย กับนักเรียน ไทยทรงดำ ตามการชี้ชัดของนักเรียนไทยทรงดำ คือ คำพูด เพราะนักเรียนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านไทยทรงดำ ในจังหวัดเพชรบุรี ส่วนใหญ่ ยังใช้ ภาษาไทยทรงดำเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันเมื่ออยู่ในหมู่บ้าน หรือเมื่อสื่อสารกับคนไทยทรงดำด้วยกัน

ภาษาไทยทรงดำเพื่อการสื่อสาร จึงเป็นวิชาสำคัญในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ เพราะทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ชี้ชัด (identify) ว่าตนเองเป็น *คนลาว* ตามความหมายในการใช้ภาษา ซึ่งหมายถึงเป็น คนไทยทรงดำ ในภาษาทางการ เอกลักษณ์ (identity) ของความเป็นไทยทรงดำ จึงถูกนำเสนอด้วย การใช้ภาษาไทยทรงดำ เป็นสำคัญ

การเรียนรู้ภาษานั้น ยังเป็นเครื่องชักนำเข้าสู่วัฒนธรรมอื่นๆ ของชาวไทยทรงดำ เช่น ประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นต่างๆ

เนื้อหา การเรียนรู้ภาษาเพื่อการสื่อสารนั้น ครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุด ถ้าคนในครอบครัวสื่อสารหรือพูดกันด้วยภาษาไทยทรงดำแล้ว ภาษาไทยทรงดำก็จะเป็นภาษาแรกที่เด็กได้เรียนรู้ แต่ถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กคนใด ไม่พูดภาษาไทยทรงดำกับลูกแล้ว เด็กคนนั้น ก็จะไม่สามารถพูดภาษาไทยทรงดำได้

นอกจากเรื่องภาษาแล้ว เด็กยังจะได้เรียนรู้จากครอบครัว ในเรื่อง พิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการนับถือผีบรรพบุรุษ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีบาคตง เมื่อบ้านใดจัดพิธีกรรมเหล่านี้ เด็กๆ ก็จะได้

เรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์กับงาน เนื้อหาการเรียนรู้วัฒนธรรมจึงเป็นแบบองค์รวม ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียน

วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้นอกโรงเรียนเป็นเรื่องของการการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยพ่อแม่ ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญ ในการสอนหรือถ่ายทอดความรู้

นอกจากผู้ปกครองแล้ว กลุ่มผู้นำที่สามารถประกอบพิธีกรรมได้ เช่น พ่อหมอ แม่ต จะมียบทบาทสำคัญในการควบคุมกฎเกณฑ์การถ่ายทอด ความถูกต้อง และ ลำดับขั้นตอน ของพิธีกรรมต่างๆ การเรียนรู้ของนักเรียนจึงเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ตรง และการสอนด้วยการแสดงให้ดู (teach by showing) ผ่านการดำเนินพิธีกรรมต่างๆ ในชีวิตจริง

การเรียนรู้อีกแนวทางหนึ่งของนักเรียน คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการสังเกตในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีปฏิสัมพันธ์ (interactive learning) การเรียนแบบนี้ อาจารย์ท่านหนึ่งเรียกว่าเรียนแบบ ครูพักลักจำ ซึ่งมีนัยว่า เรียนโดยที่ไม่ได้มีครูสอนอย่างเป็นทางการ เด็กๆ จึงสามารถเรียนรู้ในเรื่องที่ตนสนใจได้อย่างอิสระเสรี เช่น ในงานวันไทยทรงดำประจำปี ของตำบลต่างๆ เด็กๆ จะมีโอกาสสวมชุดไทยดำ ออกมาเล่นโยนลูกช่วงในตอนเย็น และรำวงในช่วงกลางวัน

สื่อใหม่ (new media) เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก จาก การสังเกตพบว่าเด็กส่วนหนึ่งใช้สื่อใหม่ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับไทยทรงดำ เช่น กูเกิล ยูทูบ เฟสบุค เช่น เฟสบุค/สมัชชาไทยทรงดำ เนื้อหาในสื่อใหม่ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับ การร้องรำทำเพลง และการท่องเที่ยวหมู่บ้านไทยทรงดำ แต่ก็มียเนื้อหาให้เด็กได้เรียนรู้ และสามารถเชื่อมโยงไปยังชุมชนไทดำ ในระดับนานาชาติได้

การประเมินผล ของการเรียนรู้ตามอหิยาตัย ที่สำคัญ คือ ความ รู้จำ ทำได้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ประเพณี พิธีกรรม ให้นักเรียนไทยทรงดำ ได้มีความภูมิใจและสำนึกรักในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปถึงการเรียนรู้วัฒนธรรมของนักเรียนไทยทรงดำได้ ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดง ระบบข้อความ 3 ประเภท ในการเรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมไทยทรงดำ

วิชา	ระบบข้อความ 3 ประเภท		
	หลักสูตร	วิธีการสอน	การประเมินผล
ภาษาไทยดำ	มาตรฐาน ไทยดำ อ่าน - เขียน ประกอบพิธีกรรมได้	อาจารย์บรรยายตามตำรา ใช้ลำนำน นำเข้าสู่บทเรียน ออกเสียง ผสมคำ เขียน	อ่านเขียน ประกอบพิธีกรรม
วรรณกรรมท้องถิ่น	ครูภูมิปัญญา ภาษา การละเล่น คติ	เรียน การละเล่น ศิลปวัฒนธรรม	ออกเสียง คำศัพท์ คติไทยทรงดำ

ชุมนุม	ร้อง รำ ทำลูกช่วง แคนวง	ฝึกปฏิบัติ โดยครูเป็นผู้ ควบคุม	เล่นได้ ทำได้
พิธีกรรม (ขึ้นบ้านใหม่) (เล่น, ปาดตง)	ขั้นตอนพิธีกรรม	ควบคุมโดย โดย "ผู้รู้" เรียนรู้จากการสังเกต เรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์	ทำได้ถูกต้องตามขั้นตอน
งานประจำปีไทยทรงดำ	งานประเพณีประติษฐ์	เรียนรู้ด้วยตนเอง อย่าง อิสระเสรี	ร่วมงาน ทำได้ เล่นได้ สนุกสนาน
ประสบการณ์ในชีวิตจริง	ภาษาเพื่อการสื่อสาร	การเรียนรู้ฐานครอบครัว เรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์	สื่อสารด้วยภาษาไทยช่อง ร่วมงานประเพณี-พิธีกรรม
สื่อใหม่ เช่น ยูทูบ เฟสบุค	การรำ การแต่งกาย พิธีกรรม ฟ้อนแคน ประวัตินุ้ยบ้าน	ตามอัธยาศัย	- การสร้างความหมายแก่ ประสบการณ์ด้วยตนเอง

วัฒนธรรมการเรียนรู้ : อำนาจและการควบคุม

จากปฏิบัติการด้านการเรียนการสอนที่กล่าวมาข้างต้น หากพิจารณาด้วยมโนภาพของเบิร์น
สไตน์ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เรื่อง การจำแนก และการวางกรอบแล้ว จะเห็นถึงอำนาจและการควบคุม
กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของไทยทรงดำ ที่เกิดขึ้นในการศึกษาในโรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียน
ดังนี้

การจำแนกและการวางกรอบในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

ปฏิบัติการด้านการเรียนการสอนวัฒนธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย การจำแนกแบบแข็ง
การจำแนกแบบอ่อน และการวางกรอบแบบอ่อน ดังนี้

การจำแนกแบบแข็ง วิชาที่มีการจำแนกอย่างแข็ง คือ วิชาภาษาไทยดำ (จังหวัดนครปฐม.รร) โดย
สมาคมไทดำแห่งประเทศไทย เป็นผู้มอำนาจในการผลิตความรู้ที่ชอบธรรม โดยใช้ความรู้ตามตำราภาษาไทยดำ
ที่ได้มาจากประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยเฉพาะเรื่องการเขียนอักษรไทดำ

การจำแนกแบบอ่อน วิชาที่มีการจำแนกแบบอ่อน ได้แก่ วิชาวรรณกรรมท้องถิ่น (จังหวัดเพชรบุรี.รร)
ซึ่งผู้สอนได้ พยายามบูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ ภาษาถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่น คติชน และศิลปวัฒนธรรม
ให้เป็นเนื้อเดียวกัน ในขณะที่อีกวิชาหนึ่ง คือ กิจกรรมชุมนุม ซึ่งในชุมนุมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น มี
ครูที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มาทำงานร่วมกันหลายคน และได้ผสมผสานเนื้อหาตามความถนัดของครู
โดยมีแก่นของเรื่องราวการเรียนรู้ (theme) ว่าด้วยเรื่องของศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ

การวางกรอบแบบแข็ง วิชาที่จัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้มีบทบาทหลัก ได้แก่ วิชาภาษาไทย คำ วิชาการรวมทอองถึน รวมทึงวิชาซุมนุ่ดว้ย จึงกล่าวได้ว่การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย(ทรง)ดำ ส่วนใหญ่แล้ว ครูมีบทบาทสำคัญให้การ ถ่ายทอด ความรู้ไปให้นักเรียนได้ รู้จำ เข้าใจ และทำเป็น

การจำแนกและการวางกรอบในการเรียนรู้นอกโรงเรียน

กระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียน มีทึงการจำแนกแบบแข็ง การจำแนกแบบอ่อน การวางกรอบแบบแข็ง และการวางกรอบแบบอ่อน ดังนี้

การจำแนกแบบแข็ง เนือหาการเรียนรู้ที่มีการจำแนกแบบแข็ง ในบริบทของชาวไทยทรงดำ คือ การกำหนดเนือหาสาระของพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิธีกรรมที่เกี่ยวซึองกับ ความเชื่อเรื่องผี-เทวดา เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีเสนเรียน พิธีปาดตง และพิธีงานศพ ในทุกพิธีกรรมนั้น ต้องทำ ตามขั้นตอน และจัดองค์ประกอบ เช่น เสื้อผ้า อาหาร ภาษา ให้ถูกต้อง แม่นยำ รวมทึงในงานประจำปีไทย ทรงดำด้วย

การจำแนกแบบอ่อน การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร และการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นเรื่องที้นักเรียน สามารถเลือกทีจจะเรียนรู้ได้อย่างอิสระ ตามใจผู้เรียน

การวางกรอบแบบแข็ง การเรียนรู้ในพิธีกรรมต่างๆ นั้น พึงจะต้องกระทำอย่างเคร่งครัด ระมัดระวัง โดยผู้ที่มีสิทธิหน้าที่ในการประกอบพิธีจะมีบทบาทหลักในการถ่ายทอดความรู้ ในฐานะที่เป็น ผู้รู้ เกี่ยวกับ พิธีกรรมต่างๆ อย่างดี

การวางกรอบแบบอ่อน คือ แนวทางการเรียนรู้ที้นักเรียนสามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ได้แก่ การใช้ภาษาไทยทรงดำ ซึงแม้ว่าพ่อแม่ผู้ปกครองจะมีบทบาทในการสอน แต่เด็กก็จะสามารถเลือกทีจจะ ใช้หรือไม่ใช้ภาษาไทยทรงดำในการสื่อสารได้ นอกจากนั้นการเรียนรู้ผ่านสื่อใหม่ เช่น ยูทูบ เฟสบุค นั้น นักเรียนก็สามารถทำได้อย่างอิสระเสรีทุกขั้นตอน

โดยสรุป วัฒนธรรมการเรียนรู้ ในมิติอำนาจและการควบคุม ความรู้และการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ เด็ก นักเรียนไทย(ทรง)ดำ สามารถแสดงได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการจำแนกและการวางกรอบในกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนไทยทรงดำ

		การจำแนก (classification)	
		+	-
การวาง กรอบ (framing)	+	วิชาภาษาไทย ความเชื่อ พิธีกรรม	ภาษาไทยทรงดำ (วรรณกรรมท้องถิ่น) ชุมชุม
	-	งานประจำปี	ชีวิตประจำวัน (ภาษาเพื่อการสื่อสาร) สื่อใหม่ (YouTube, Face Book)

ที่กล่าวมาในส่วนนี้ ได้บรรยายถึง วัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชนอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยทรงดำ ข้อมูลดังกล่าวนี้ นับว่ามีความสำคัญและเป็นพื้นฐานสำหรับการออกแบบหลักสูตร ภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ

4.2 การไตร่ตรองสะท้อนคิด (Reflexivity)

การออกแบบหลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ โรงเรียนเขาย้อยวิทยา เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ อาจารย์จากมหาวิทยาลัย คณาจารย์ที่สอนในโรงเรียนเขาย้อยวิทยา และแกนนำชุมชนไทยทรงดำ ในส่วนนี้เป็นการไตร่ตรองสะท้อนคิด (reflexivity) ว่าการออกแบบหลักสูตรนี้ อิงอาศัยความคิดอะไรเป็นสมมติฐาน

ข้อมูลจากภาคสนาม พบว่า ในปัจจุบันชาวไทยทรงดำชี้ชัดตัวเองแบบ พหุเอกลักษณ์ กล่าวคือ ใช้เอกลักษณ์ไทยทรงดำไปพร้อม ๆ กับเอกลักษณ์ความเป็นไทย ความสามารถในการใช้พหุเอกลักษณ์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน นับว่าเป็นข้อได้เปรียบของชาวไทยทรงดำ และเป็นกระบวนการวัฒนธรรมปรีวรรต (cultural transformation) จากการถูกสมานลักษณะ (assimilation) ให้กลายเป็นไทย เป็นการบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) เพราะเมื่อชาวไทยทรงดำใช้พหุเอกลักษณ์แล้ว พบว่ามีโอกาส มีข้อได้เปรียบ มีทางเลือกมากขึ้น เพราะสามารถเป็นได้ทั้งพลเมืองประเทศไทย และพลเมืองของอาเซียน ความเป็นไทยทรงดำ ซึ่งเคยถูกบ่งชี้สถานะทางวัฒนธรรมว่าด้อยกว่า (inferior) ก็กลับกลายเป็นความเหนือกว่า เพราะสามารถสื่อสารได้กว้างไกลข้ามพรมแดน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ภาษาไทยทรงดำมีพลังอำนาจในการชี้ชัดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่ชาวไทยทรงดำ แต่ในขณะเดียวกันกลับพบว่า แนวโน้มการใช้ภาษาไทยทรงดำค่อย ๆ ลดบทบาทไป จากการเป็นภาษา

เพื่อการสื่อสารในโลกแห่งชีวิตของชาวไทยทรงดำ กลายเป็นภาษาเพื่อการอนุรักษ์ ทั้งนี้หมายรวมไปถึง วัฒนธรรมพื้นบ้านไทยทรงดำต่าง ๆ ยกเว้น เรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษเท่านั้น ที่นับได้ว่ายังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎเกณฑ์การดำเนินชีวิตของชาวไทยทรงดำไว้

จากข้อมูลวัฒนธรรมการเรียนรู้ของวัฒนธรรมนั้น พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ ไม่ได้เป็น การศึกษาเพื่อเตรียมคนไปสู่ชีวิตจริง หรือเป็นการศึกษาที่มาจากฐานชีวิตจริง และ ยังไม่ครอบคลุมไปถึง การ ปลูกมโนธรรมสำนึก ให้นักเรียนรักในวัฒนธรรมไทยทรงดำในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตประจำวัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็ คือการให้ความสัมพันธ์ของแบบความรู้ ที่ Peter McLaren (อ้างแล้ว) อธิบายว่า เป็นความรู้เชิงเทคนิค (Technical knowledge) แบบวัตถวิสัย สามารถอธิบายความรู้ต่าง ๆ ในเชิงปริมาณ และ ความรู้แบบ ปฏิบัติ (practical knowledge) ที่มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจปฏิบัติการทางสังคม แต่ยังไม่ถึง ความรู้เพื่อการ ปลดปล่อย (emancipatory knowledge) ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่นำไปสู่การวิพากษ์สถานะแห่งความไม่เป็น ธรรม และหาหนทางที่จะปฏิรูปสังคมให้มีความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

จากสภาพปรากฏที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นที่มาของหลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทย ทรงดำ อันมีวิสัยทัศน์ดังนี้

สร้างศิลปะการเรียนรู้ของผู้เรียน (learn to learn) หลักสูตรนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดหลักสูตรไม่ใช่มุ่งสอน แต่มุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมไทยทรงดำ ครูมีบทบาทเป็นผู้ฟัง และคอยช่วยเหลือชี้แนะให้นักเรียนเรียนรู้ไปโดยไม่ผิดทิศทาง

การเรียนรู้อย่างเปี่ยมความหมายจากประสบการณ์จริง (meaningful experiential learning) คำว่า การเรียนรู้นี้ ใช้ความหมายตาม โจเซฟ โนวัก และบ็อบ โกลวิน ว่าหมายถึง “การเปลี่ยนความหมายของ ประสบการณ์” การจัดการเรียนรู้การสอนในหลักสูตรนี้ จึง ไม่ได้เน้นการเรียนรู้ในห้องเรียน แต่มุ่งให้นักเรียนได้ เรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์จริง จึงเป็นการสร้างความหมายที่เชื่อมสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม ของนักเรียน การเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า การเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมาย เพราะช่วยขยายความหมายของ ประสบการณ์ให้กว้างขวางขึ้น โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุดความหมายเดิมที่มีอยู่ นอกจากนี้การเรียนรู้ยังเน้นที่ การเรียนรู้จากสภาพจริง (authentic learning) ด้วย

การปลูกมโนธรรมสำนึก ด้วยอิพลของแนวคิดครุศาสตร์แนววิพากษ์ของเปาโล แฟร์ ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ ตระหนักถึงภาวะแห่งการกดขี่ หรือการถูกเอารัดเอาเปรียบ เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์กับการจัดการ เรียนการสอนสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำแล้ว หมายถึง การตระหนักถึงคุณค่าในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ พันธุ์ การมีความทรงจำร่วมและรับรู้ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง จนพร้อมที่จะดำรงรักษาและสืบสาน วัฒนธรรมให้ต่อเนื่องไป โดยมีเป็นปฏิปักษ์กับวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแกนกลาง (core culture) ของ ประเทศ

โดยนัยดังกล่าวนี้ ทัศนียมิตี ในการจัดการหลักสูตรนี้จึงเป็นแบบพหุวัฒนธรรม (multicultural perspective) ซึ่งมีความหมายโดยสรุปดังที่ Davidman and Davidman² (1997:6) ให้นิยามไว้ว่า คือ การ

² Davidman, Leonard., Davidman, Patricia T. (1997) Teaching with multicultural perspective: A practical guide. Second edition, Longman.

จัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับความหลากหลายและการออกแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มทางสังคมในสังคมพหุ
ลักษณะ ในบริบทของอำเภอเขาย้อย จ.เพชรบุรี อาจหมายถึง การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ไทยทรงดำ ลาวพวน
คนจีน ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน

ที่กล่าวมาเป็นข้อคิดจากการไตร่ตรองถึงวิธีคิดของทีมวิจัย ในเรื่องการออกแบบหลักสูตรว่า ได้อิง
อาศัยฐานความคิดใด ซึ่งโดยสรุปแล้ว จะเห็นถึงการจัดการศึกษาตามแนวทางการครุศาสตร์เชิงวิพากษ์
(critical pedagogy) ซึ่ง Giroux³ (2009) นักวิชาการด้านครุศาสตร์แนววิพากษ์ ได้อธิบายว่า มีแรงจูงใจ ที่จะ
ปรีวรรตสังคม (social transformation) และสร้างปฏิบัติการด้านการเรียนการสอน เพื่อปลดปล่อยกลุ่มคนที่
ถูกกดขี่ ครอบงำ ให้ได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น ด้วยการเสริมอำนาจให้แก่ผู้เรียนให้มีสำนึกแห่งการวิพากษ์
ตน (SELF-CONSCIOUS CRITIQUE) ทั้งนี้ ทัศนียมิตหรือมุมมองที่สำคัญของการจัดหลักสูตร คือ
พหุวัฒนธรรมที่มุ่งสร้างให้คนในทุกกลุ่มทางสังคมได้บูรณาการทางวัฒนธรรมและอยู่ร่วมกันได้อย่างมี บูรณภาพ
(integrity)

วาทกรรมด้านการเรียนการสอน (pedagogic discourse)

มโนภาพอีกชุดหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบหลักสูตรนี้ เป็นของ Basil Bernstein (อ้างแล้ว) เรื่อง
วาทกรรมด้านการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งออกเป็นวาทกรรมคำสั่ง กับวาทกรรมคำสั่ง (instructional
discourse กับ regulative discourse) ซึ่งในหลักสูตรนี้ ได้พยายามที่จะใช้วาทกรรมคำสั่ง และคำสั่ง ที่จะ
ปลูกฝังให้นักเรียนภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และเรียนรู้ความหลากหลายของวัฒนธรรมและกลุ่มทาง
สังคมที่ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยทางการเมืองแล้ว ย่อมหมายถึงการยอมรับระบอบการอยู่ร่วมกันของคนในชาติ
บ้าน-เมือง

ทั้งนี้หากวิเคราะห์ตามมโนภาพเรื่องระบบข้อความ 3 อย่าง ได้แก่ หลักสูตร วิธีการสอน และการ
ประเมินผลแล้วจะพบว่า หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานมีลักษณะดังนี้

หลักสูตร เป็นการจำแนกแบบอ่อน (weak classification) มีการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้
ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากฐานชีวิตและประสบการณ์ตรง

วิธีการสอน เป็นการวางกรอบแบบอ่อน (weak framing) ผู้เรียนมีส่วนในการคัดเลือก จัดลำดับ
กำหนดจังหวะการเรียนการสอนด้วยตนเอง ครูมีหน้าที่สร้างสรรค์ หนุนเสริม ให้กำลังใจ ชี้แนะ ให้คำแนะนำ
แก่นักเรียน ครูมีบทบาทในการฟังมากกว่าการสอน นักเรียนเรียนด้วยตนเองเป็นหลัก

การประเมินผล เน้นการประเมินตามสภาพจริง ให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และเกิดสำนึกรักในชาติพันธุ์
ของตนเอง

³ Giroux, Henry. (2009) Critical theory and education practice. In The critical pedagogy reader. Edited by
Darder, Baltodano, Torres. 2nd edition. New York: Rutledge

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงสรุปได้ว่า การออกแบบหลักสูตรนี้ มีโครงสร้างของข้อสมมติ จากทฤษฎีนิติการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม แนวคิดครุศาสตร์เชิงวิพากษ์ และศิลปะการเรียนรู้ จึงอาจเรียกได้ว่าเป็น การจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรมแนววิพากษ์ (‘critical multiculturalism perspective’)

แนวทางปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการระบบการสอน

แกนสาระัตถะของการจัดการเรียนการสอน คือ การเปลี่ยนแบบแผนการจัดการเรียนการสอนแบบถ่ายทอดความรู้ (transfer) ไปสู่การสอนเพื่อการเปลี่ยนแปลง (transform) การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริง อาจจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบการสอนบ้างตามสมควร ในที่นี้จึงขอนำเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมสำหรับการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ ครอบคลุมใน 3 ประเด็น ได้แก่ การพัฒนาครู การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาวิธีประเมินผล

การพัฒนาครู

บทบาทของครู เป็นดังที่ เปาโล แฟร์ เรียกว่าเป็น “ผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม” อันหมายถึง ผู้ปลูกฝังและออกแบบให้นักเรียนได้เรียนรู้ และมีโนธรรมสำนึกในชาติพันธุ์และชาติบ้านเมือง ไปพร้อม ๆ กัน ครูโดยปรกติมีความรู้ ความชำนาญในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนต้อยอยู่แล้วทุกคน แต่สำหรับการจัดการเรียนในหลักสูตรนี้ ครูควรให้ความสำคัญที่ การสอนเพื่อการเปลี่ยนแปลง (teach for change) หมายถึง ช่วยเหลือเอื้ออำนวย แนะนำ กำกับดูแล ให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยเพื่อสร้างหรือเปลี่ยนความหมายของประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง การพัฒนาครูจึงควรเน้นที่ทักษะการฟัง การตั้งคำถาม จุดประกายความสนใจใคร่รู้ และการกำกับดูแล ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีอิสระเสรี การสอนไม่ใช่การถ่ายทอด แต่คือ การสนทนา เสวนา เพื่อให้ครูและนักเรียนได้แลกเปลี่ยน และรับรู้ความหมายร่วมกัน

การพัฒนาทักษะการสอนของครูจึงมีความสำคัญ นอกเหนือจากการสอนแบบบรรยายแล้ว ครูควรมีความสามารถที่จะสอนได้หลากหลายวิธี⁴ เช่น การไปทัศนศึกษา การใช้กรณีตัวอย่าง การอภิปรายกลุ่มย่อย การเรียนโดยฐานการวิจัย การใช้ศูนย์การเรียนรู้ ทั้งนี้ในเชิงความคิดรวบยอดแล้ว หมายถึง ครูพึงเปลี่ยนบทบาทจากผู้พูดมาเป็นผู้ฟัง ผู้ให้คำตอบเป็นผู้ตั้งคำถาม และผู้รู้แล้วเป็นผู้รู้เรียน

สื่อการสอน

สื่อการสอนนับว่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับห้องเรียนแบบเปิดนี้ (open classroom) ทั้งนี้ครูควรใช้สื่อต่าง ๆ หลากหลาย เช่น

- 1) สื่อหัตถ์ภูมิ เอกสารประกอบการสอนภาษาไทยทรงคำของโรงเรียนเข้าย้อย เอกสารเกี่ยวกับไทยทรงคำเข้าย้อยที่มีอยู่มากมาย นิทาน วรรณกรรมพื้นบ้าน

⁴ ครูสามารถหาความรู้เพิ่มเติมได้ เช่น ตัศนา แชนมณี 2554 14 วิธีการสอนสำหรับครูมืออาชีพ พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 2) สื่อปฐมภูมิ ครูอาจพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ขึ้นมาเอง ทั้งที่เป็นเอกสาร นาฏกรรม นฤมิตรศิลป์
- 3) สื่อบุคคล ในการเรียนบางหัวข้อ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สื่อบุคคล ถือว่ามีความสำคัญมาก เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน
- 4) สื่อตามสถานการณ์จริง (situated learning) การเรียนรู้จากกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชน จะช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจความหมายจากของจริง เช่น ประเพณีงานศพ พิธีเสนเรือน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่
- 5) สื่อศูนย์การเรียนรู้ การเรียนรู้ตามศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ มีนัยสำคัญทั้งให้นักเรียนได้เห็นและสัมผัสของจริง
- 6) สื่อใหม่ โซเชียลมีเดียต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงท้องถิ่นเข้าย่อยกับโตด้าทั่วโลก เป็นการเป็นพื้นที่สู่ความพลโลกของนักเรียนไทยทรงดำ

การประเมินผล

การประเมินผลสำหรับการจัดการเรียนการสอนวิชานี้ ควรเป็นการประเมินผลแบบสร้างความรู้ (generate knowledge) มากกว่า การตัดสินคุณค่า หรือ การวัดมาตรฐาน เพราะวิชานี้ มีจุดหมายสูงสุด คือ การปลูกจิตสำนึกชาติพันธุ์เพื่อให้นักเรียนธำรงศักดิ์ศรีและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำไว้

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าแก่นของวิชานี้ คือ การสอนเพื่อการเปลี่ยนแปลง (teaching for change) หัวใจของการประเมินผลจึงอยู่ที่ การเรียนรู้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง (learning for change) อันหมายถึง ผู้เรียนสามารถสร้างหรือดัดแปลงความหมายของประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง กล่าวโดยสรุปก็คือ การประเมินผลควรเน้นที่ ความสามารถในการคิดเป็นของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนสามารถคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ เกี่ยวกับความภูมิใจและสำนึกรักในชาติพันธุ์และชาติบ้านเมืองของตนอย่างมีเหตุมีผล รวมทั้งมีทัศนคติที่จะธำรงรักษาภาษาและวิถีชีวิตอันเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ให้สืบเนื่องไป

กล่าวโดยสรุป แนวทางการประเมินผล ควรเน้นที่การนำความรู้และทักษะไปปฏิบัติในชีวิตจริง และความสามารถในการคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ถึงสถานภาพของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง

4.3 เราเรียนรู้อย่างไร

การทำวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนซึ่งทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัย ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากการลงไปทำงานภาคสนามกับโรงเรียนและชุมชน เพื่อจัดทำหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงรักษาและสืบสาน

ภาษา ประเพณี พิธีกรรม และศิลปะ ในฐานะที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ จากการเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับภาคีท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเชิงมโนภาพเกี่ยวกับกลวิธีการเรียนรู้หลายประการดังนี้

ประการที่หนึ่งเกี่ยวกับบทบาทและจุดยืนของนักวิจัย การทำวิจัยนั้น มิติหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การเมืองของการวิจัย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกระบวนการวิจัย ทั้งนี้ เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปทำงานในชุมชนแล้ว การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างเท่าเทียมกันนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ

ผู้เขียนใช้การ “น้อมเข้าไปหา” ด้วยความเคารพ โดยแสดงบทบาทเป็นผู้เรียนเข้าไปขอเรียนรู้จากคณะวิจัยซึ่งส่วนใหญ่แล้ว เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน วิธีการนี้ช่วยให้คณะผู้วิจัยได้รับความเมตตา กรุณาจากคนในชุมชนอย่างยิ่ง

บทเรียนเรื่องนี้ จึงสอนให้รู้ว่า ท่าทีของนักวิจัยนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจแนวราบ บนข้อสมมติ ว่าไม่มีใครมีความรู้เหนือใครเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เพราะ “ความรู้ คือ อำนาจ” ถ้านักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเข้าไปโดยถือตัวว่ามีความรู้ดีกว่าผู้อื่นแล้ว ย่อมหมายถึง ทะนงตนเองว่ามีอำนาจเหนือชาวบ้าน ทั้งที่โดยความจริงแล้ว ความรู้ต่าง ๆ อยู่ในตัวชาวบ้าน ชาวบ้านต่างหากที่เป็นผู้มีอำนาจคือความรู้ การน้อมเข้าไปหา จึงเป็นเรื่องสำคัญที่นักวิจัยพึงกระทำเมื่อเข้าไปทำงานกับชุมชน บทเรียนดังกล่าวนี้ ตรงกับหลักการการศึกษาเพื่อเสรีภาพของ เปาโล แฟร์ นักการศึกษาคนสำคัญชาวบราซิล ที่ว่า พื้นฐานของความ เป็นครูที่สำคัญ คือ ความสนใจใคร่รู้ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความเคารพในความรู้ของผู้อื่น

ประการที่สอง ในส่วนของการออกแบบการวิจัยนั้น คำว่าต่าง ๆ มักจะอธิบายไว้ว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งงานวิจัยเชิงปฏิบัติการนั้น ควรต้องเป็นการออกแบบหน้างาน (emergent design) นักวิจัยไม่ควรออกแบบที่ตายตัวไว้ล่วงหน้า

บทเรียนจากการทำวิจัยนี้ ช่วยยืนยันเรื่องดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เพราะการวิจัยครั้งนี้ ไม่สามารถออกแบบอะไรไว้ล่วงหน้าได้เลย ทั้งการคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัย (stakeholder analysis) การเลือกโรงเรียนที่จะเข้าร่วม รวมทั้งการเข้าไปยังชุมชนที่ยินยอมเข้ามามีส่วนร่วมกับการวิจัยอย่างสมัครใจ การเลือกโรงเรียนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ถือว่ามีความสำคัญ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนเขา-ย้อยวิทยา จ.เพชรบุรี เนื่องจากเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำอำเภอ เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ โดยความตั้งใจแรกเริ่มนั้น ผู้วิจัยคิด(ไปเอง) ว่า จะเลือกพัฒนาหลักสูตรขึ้นในโรงเรียนประจำจังหวัด แต่เมื่อพิจารณาความเป็นไปได้ร่วมกับคณะครูที่สอนเกี่ยวกับเรื่องไทยทรงดำแล้ว พบว่าเป็นไปได้น้อย เพราะนักเรียนที่เป็นไทยทรงดำนั้น มีจำนวนไม่มาก ความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับเรื่องไทยทรงดำจึงไม่มากตามไปด้วย เพราะโรงเรียนประจำจังหวัด เป็นเสมือนตัวแทนวัฒนธรรมของชาติ มากกว่าจะสนใจเรื่องราวของวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนโรงเรียนประถมศึกษา นั้น แม้ครูภูมิปัญญาจะบอกว่าการจัดการเรียนการสอนมีสัมฤทธิ์ผลสูง แต่เด็กนักเรียนมีอายุน้อยเกินไป การเลือกโรงเรียนระดับอำเภอจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม ประกอบกับโรงเรียนก็ได้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำไว้บ้างแล้วด้วย

การทำงานในโรงเรียนนั้น นับว่ามีความยากพอสมควร ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่โรงเรียนก็มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ครูมีภาระงานสอนมาก ฝ่ายนักเรียนนั้น นอกจากการเรียนในห้องเรียนแล้ว ก็ยังมีกิจกรรมนอกห้องเรียนต่าง ๆ มากมาย การงดสอน การเลื่อนชั้น การขอเด็กนักเรียนไปทำกิจกรรม

ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง นอกจากนั้นการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ก็ต้องให้สอดคล้องกับการเปิด-ปิด ภาคการศึกษา ของโรงเรียนไปด้วย

บทเรียนที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งคือ ในการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับโรงเรียน นักวิจัยต้อง “บริหาร ความเสี่ยง” ด้วย เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียนมีมาก การเข้าไปทำงานโดยไม่เพิ่มภาระงานให้แก่ คุณครูเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง ในกรณีการทำงานกับชุมชนก็เช่นเดียวกัน นักวิจัยต้องไม่เข้าไปเพิ่มภาระให้ ชีวิตประจำวันของชาวบ้าน แต่ต้องทำงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและช่วงเวลาต่าง ๆ ของชุมชน

ประการที่สาม เกิดจากประสบการณ์การทำงานวิจัยในโครงการนี้ การพูดคุยสนทนากับนักวิจัยใน โครงการย่อยอื่น ๆ และการทำวิจัยโครงการวิจัยที่ผ่านมา เกี่ยวกับการเริ่มต้นเข้าชุมชน ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้าน ไม่ได้อยู่เฉย ๆ รอให้นักวิจัยมาเก็บข้อมูลอย่างโอปอ้อมอารี แต่ชาวบ้านในหลาย ๆ พื้นที่เริ่มตั้งคำถามกับ นักวิจัย คำถามประโยคแรก ๆ ที่เรามักจะได้ยินคือ “ทำแล้วชุมชนได้อะไร” “มาแล้วก็หายไป” “มีเงิน/ คำตอบแทนให้บางหรือเปล่า” นักวิจัยสายโรแมนติคนิยม เมื่อได้ยินคำถามแบบนี้แล้ว ก็อาจจะเกิดความ หือหิ้วใจที่จะทำงานในชุมชน เพราะได้รับประสบการณ์ที่ไม่ตรงกับความคาดหวังที่วางไว้ล่วงหน้า

ถ้าหากเราคำนึงถึงความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านหรือชุมชนส่วนใหญ่ ต่างก็หาเช้ากินค่ำ ทุก คนต้องการเงินสดไว้ใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน การให้เวลากับนักวิจัย จึงเป็นการเสียโอกาสในการทำมา หากินของเขายังไม่ต้องสงสัย นักวิจัยที่มีเวลาจำกัด ไม่สามารถรอคอยเวลาที่ชาวบ้านสะดวก หรือนักวิจัยที่ ทำงานแบบ “9-5” แล้ว ก็ย่อมจะไม่ได้ได้รับความสะดวกในการทำงานภาคสนาม การเข้าชุมชนในปัจจุบัน นักวิจัยจึงควรมีคำตอบเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งในทางที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่ชาวบ้านพึงได้รับการเข้า มามีส่วนร่วมกับการวิจัย ที่กล่าวมานี้ ก็คือ การยึดมั่นในจริยธรรมของการวิจัยข้อหนึ่ง คือ การชี้แจงให้แจ่ม แจ่ม เกี่ยวกับผลประโยชน์หรือสิ่งตอบแทนที่ผู้มีส่วนร่วมพึงได้รับการเข้าร่วมกับโครงการวิจัย

เมื่อแรกเริ่มเข้าไปทำงานภาคสนามนั้น ผู้วิจัยเคยรู้จักมักคุ้นกับอาจารย์ในโรงเรียนเข้าย้อยวิทยา มาแล้วบ้าง แต่กับชุมชนไทยทรงดำนั้น นับว่าเป็นของใหม่สำหรับผู้วิจัย จึงต้องเที่ยวไป เทียวมา อยู่หลายครั้ง หรือถ้ามีโอกาสผ่านไป ผ่านมาแถวนั้น ก็จะหยุดแวะทักทายตามโอกาสจนพอคุ้นเคยกับแกนนำในชุมชน ผู้วิจัยพยายามเข้าชุมชนด้วยความเป็นกันเอง ใช้การติดต่อสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา เป็นสำคัญ แต่ครั้งที่ ลงไป ก็มักจะมิของติดไม้ติดมือไปฝาก ส่วนใหญ่เป็นพวกขนม นมเนยต่าง ๆ ชาวบ้านที่มีอายุหน่อย ก็จะบอก ว่า “ดี คนลาวชอบ ไปไหน มาไหน ไม่ไปมือเปล่า” อีกครั้งหนึ่ง ครูภูมิปัญญาต้องมีธุระเกี่ยวกับการสอน ซึ่ง ไม่ได้เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของผู้วิจัย แต่ก็ได้อาศัยให้ว่วน ให้ผู้วิจัยช่วยบรรทุกของใส่รถไปส่ง เพราะครูขับซี รดจักรยานยนต์ ถือของหนัก ๆ ไม่สะดวก เมื่อเสร็จธุระ ครูได้หันมาพูดกับทีมวิจัยว่า “พวกเรานี้ดี ไม่เอาแต่ ธุระตัวเอง”

บทเรียนของผู้วิจัยในเรื่องนี้ก็คือ การทำงานกับชุมชนนั้น อย่าเอาแต่ธุระของตัวเอง แต่ควรพยายาม เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวบ้าน การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการนอกเหนือเวลาการทำงานที่เป็น ทางการนั้น บ่อยครั้งมักจะได้อะไรที่เป็นความหมายเชิงลึก (deep meaning) ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจ ใคร่รู้อยู่เสมอ ๆ

อันที่จริงบทเรียนเรื่องดังกล่าวนี้ ก็เป็นไปตามตำราเกี่ยวกับการวิจัยภาคสนามที่ได้บรรยายถึงแนวทางการทำงานภาคสนามไว้ ตั้งแต่เรื่อง การเข้าสนาม การสร้างความคุ้นเคย การพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งจากการทำวิจัยนี้ ก็ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า ทฤษฎีต่าง ๆ นั้น ถ้านำมาปฏิบัติได้จริง ก็จะทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้ดังปรารถนา

จากที่กล่าวมาข้างต้น คือ การตอบคำถามว่า นักวิจัยใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างไรในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้เรียนรู้ด้วยการน้อมเข้าไปหา อย่างอ่อนน้อมถ่อมตน และเคารพในความรู้ของผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัย การทำงานใช้ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ ไม่ได้ออกแบบไว้ล่วงหน้าอย่างตายตัว แต่พัฒนาขึ้นตามสถานการณ์จริง ฝากตัวเป็นศิษย์ของชาวบ้าน และพยายามช่วยเหลือเกื้อกูลงานต่าง ๆ ของชาวบ้านตามกำลังความสามารถ

บทเรียนเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย ซึ่งหากวิเคราะห์ตามมโนภาพของ Bernstein เรื่องการวางกรอบ (Framing) อันหมายถึงการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการกำหนดรูปแบบการสื่อสารระหว่างทีมวิจัยแล้ว จะเห็นได้ว่า วิธีการเรียนรู้นี้ เป็น “การวางกรอบแบบอ่อน” (weak classification) อันหมายความว่า นักวิจัย(จากมหาวิทยาลัย) ไม่ได้ใช้อำนาจเหนือ ในการคัดเลือกการเรียนรู้ กำหนดจังหวะก้าวของการทำงานตามความเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีของชุมชน การจัดความสัมพันธ์เชิงระหว่างนักวิจัย ครู และชุมชน เป็นไปอย่างเสมอกัน ไม่มีการปิดบังหรือเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งกันและกัน ผลงานที่ได้มุ่งให้โรงเรียนนำไปใช้ประโยชน์จริง และทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน บทเรียนดังกล่าว เป็นการเมืองและจริยธรรมทางการวิจัยที่สำคัญยิ่ง

4.4 ปฏิบัติการปริทัศน์: อะไรที่ เข้าทำ อะไรที่ไม่ เข้าที่ ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ เราจะทำอะไร ไม่ทำอะไร?

คำถาม “คลาสสิก” ของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือการสรุปบทเรียนการทำงาน ข้อหนึ่ง คือ สิ่งที่เราทำนั้นอะไรที่เข้าที่ และอะไรที่ ไม่เข้าที่ และถ้าย้อนเวลากลับไปได้ เราจะทำอะไร ไม่ทำอะไร

ทำแล้วได้ผลดี/ทำแล้วเข้าที่ (Work)

ประสบการณ์ที่ผู้วิจัยให้ความหมายว่าทำแล้ว เข้าที่ หมายถึง กลวิธีการทำงานที่ช่วยให้การทำงานเป็นไปได้อย่างราบรื่น หรือเมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคใด ๆ ก็สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้โดยไม่ยากเย็น มีดังนี้

ประการที่ 1 การทำงานอย่างไม่เป็นทางการ ลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เอาตัวเองเข้าประสานมากว่าจะใช้ความเป็นราชการ การทำงานด้วยความเป็นกันเอง กับทีมงาน การจัดความสัมพันธ์แนวราบ ทุกคนสามารถสื่อสารกันอย่างสบายใจ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า การทำงานครั้งนี้ไม่ได้เอาแต่ธุระเรื่องงานเป็นตัวตั้ง (job oriented / job driven) แต่ให้งานซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน และพยายามให้มีความสุขไปกับการทำงาน อย่างที่เรียกว่า ให้เกิดสมดุลระหว่างงานกับความรื่นรมย์ (balance work & joy)

ประการที่ 2 บทบาทการเป็นนักวิจัยของนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล ที่สำคัญ คือ การวางบทบาทเป็น ผู้ช่วยเหลือเอื้ออำนวยกระบวนการเรียนรู้ (learning facilitator) บทบาทนี้นับว่ามีความสำคัญ

เพราะครูภูมิปัญญาในชุมชนท้องถิ่น และครู อาจารย์ ในโรงเรียน ต่างมีภารกิจในชีวิตประจำวันที่ค่อนข้างรัดตัว ครูและชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพียงแต่ขาดการดึงความรู้ที่ฝังในตัวออกมา (externalize) อย่างเป็นระบบ ระเบียบ การดึงความรู้ผ่านกระบวนการวิจัยนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งมีประสิทธิภาพและประหยัดเวลา

บทบาทสำคัญอีกประการของนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยคือ การเป็นมือที่สาม “จุดประกายความคิด” เพิ่มความเชื่อมั่น และกระตุ้นให้ครูได้สร้างความแตกต่างการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมๆ

ประการที่ 3 การทำงานที่ไม่เร่งรัดเวลาของผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัย แต่ค่อย ๆ ให้งานก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กับ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของทีมงาน ทั้งนี้ โดยยึดถือความสะดวกของชุมชนเป็นที่ตั้ง

จากการทำงานครั้งนี้ สามารถสรุปฐานคิดสำคัญของการทำงานก็คือ นักวิจัยไม่เอาแต่ประโยชน์ของตัวเองเป็นที่ตั้ง แต่พึงระลึกว่างานชุมชนนั้น ผลประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดขึ้น ควรเกิดขึ้นโดยตรงกับชุมชนเป็นเบื้องต้น รองลงมาจึงเป็นประโยชน์ทางวิชาการหรือประโยชน์ทางตรงของผู้วิจัย

ทำแล้วไม่เข้าท่า (ไม่ work)

บทเรียนการทำงานที่ยังไม่ค่อยเข้าท่า ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคิดว่ามีประเด็น 2 ข้อ ได้แก่ เรื่อง การวิเคราะห์ผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัย และเรื่องการบริหารจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับจากการวิจัย

การคัดเลือกผู้วิจัยหรือการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นับว่ามีความสำคัญ เพราะการทำงานในโครงการที่ต้องทำงานร่วมกัน เกือบ 3 ปี นี้ ถ้าไม่เข้าใจหรือไม่ได้ใจกันจริง ๆ แล้ว ก็น่าจะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ยาก การคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมไม่ใช่การพิจารณาเพื่อตัดสินว่าใครดี ใครไม่ดี แต่ดูที่ว่า “เคมี” เข้ากันได้ ถ้าใช้ภาษาพูด ก็อาจเรียกว่า พูดจากันรู้เรื่อง พร้อมทั้งจะร่วมหัวจมท้ายกันไปตลอดเวลา ซึ่งการทำงานในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการสรรหา ชักชวน ดูท่าที สร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับการทำงานนานพอสมควร ผู้วิจัยเข้าไปพูดคุย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ และชักชวนให้ร่วมทำโครงการกับครูหลายโรงเรียน พบครูที่มีบุคลิกแตกต่างกันไป เช่น ครูอย่างที่เราเรียกว่า น้ำเต็มขวด (essentialist) พร้อมทั้งจะเติม (ความรู้) ให้ผู้อื่นอย่างเดียว ครูที่คิดว่าตนเองมีภาระงานมากอยู่แล้ว ไม่สามารถทำอะไรเพิ่มเติมได้อีก (reactive) ครูปฏิบัตินิยม (pragmatic) ที่มองไม่เห็นโอกาสที่จะพัฒนาความรู้ท้องถิ่นได้ เพราะมุ่งสอนให้นักเรียนไปสู่มหาวิทยาลัยอย่างเดียว ครูที่ต้องเรียนท่าน ผอ. ก่อน (legally/regulation driven) ครูที่ยินดีจะช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ (helper) ครูที่มองว่าจะเป็นโอกาสให้ตนได้ทำผลงาน (opportunistic) ครูที่กล้าคิด กล้าทำ อยากจะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (A teacher who dare to teach) สิ่งสำคัญของการคัดเลือกทีมงานก็คือ ต้องเข้ากันได้ และคิดว่าจะทำงาน ร่วมกันไปได้อีก 2 – 3 ปี

เรื่องที่ยังไม่เข้าที่ก็คือ ผู้วิจัยใช้เวลากับเรื่องดังกล่าว นานเกินไป และในช่วงแรกของการทำงาน ซึ่งเป็นช่วงของการผูกสัมพันธ์ไมตรีกับผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับการวิจัยนั้น ผู้วิจัยยังไม่ได้ลงไปสนถามอย่างต่อเนื่อง ทำให้การทำงานขาดตอน ครูเองก็ไม่แน่ใจว่ามหาวิทยาลัยจะ “เอาจริง” กับการทำงานหรือไม่ บทเรียนสำคัญประการหนึ่งก็คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีนั้น ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้มีส่วน

ร่วมกับโครงการว่า นักวิจัยจากมหาวิทยาลัย “พูดจริง ทำจริง” เพราะหลาย ๆ ครั้ง ชุมชนท้องถิ่นจะมีประสบการณ์ว่า มหาวิทยาลัยมา ๆ แล้วก็หายไป (เลย)

อีกประเด็นหนึ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน และเป็นเรื่องที่มีผู้วิจัยยังขาดประสบการณ์ ก็คือ เรื่อง “การจัดการความเสี่ยง” ซึ่งหมายถึง การควบคุม พิจารณา หาทางป้องกัน และแก้ปัญหา อุปสรรคและข้อขัดข้องที่อาจเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของการทำงาน

ทั้งนี้จากการทำงานพบว่า ความเสี่ยงเรื่องเวลา เป็นข้อจำกัดที่มีอิทธิพลมากต่อการทำงาน เพราะการทำงานกับโรงเรียนนั้น ต้องอยู่ในกรอบเวลาที่โรงเรียนเปิดเทอม แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องพบกับความเสี่ยงจากกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่อาจทำให้ครู นักเรียน ไม่สามารถมาร่วมงานกับเราได้ตามที่เราวางแผนไว้ ตัวอย่างเช่น การไปร่วมสังเกตการเรียนการสอน ครั้งหนึ่งตามเวลาปกติ แต่พอผู้วิจัยไปถึง ห้องเรียนก็ว่างเปล่า จึงได้โทรศัพท์ถามอาจารย์ที่ช่วยประสานงานการวิจัย ได้คำตอบว่า เด็กไม่เรียน ไปทำพานไหว้ครู ทั้งนี้เพียงแค่นักวิจัยโทรศัพท์ถามก่อนออกเดินทางก็จะต้องเดินทางมาเสียเที่ยว

ในระหว่างการทำงานโครงการนี้ ได้เกิดมหาอุทกภัยขึ้นในปี พ.ศ. 2554 ทำให้การทำงานชะงักงันไปหลายเดือน เพราะการเดินทางไม่สะดวก ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติเป็นอีกบทเรียนหนึ่งสำหรับนักวิจัยว่า อาจเกิดขึ้นได้ และพึงเตรียมความพร้อมหรือหาแผนสำรองไว้ ในกรณีที่ความเสี่ยงต่าง ๆ เกิดขึ้นจริง

ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ เราอยากทำอะไรที่แตกต่างออกไป?

จากบทเรียนการทำงาน สิ่งที่ work และ ไม่ work นั้น คำถามสุดท้ายที่ชวนให้ผู้วิจัยคิดไตร่ตรองหลังจากการทำงานแล้ว ก็คือ หากย้อนเวลากลับไปได้ เราจะทำเรื่องอะไรให้แตกต่างออกไป ซึ่งบทเรียนสำคัญจากการทำงาน และจากการสอนโดยแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง (teach by showing) ของหัวหน้าโครงการวิจัยนั้น พบว่า การบริหารจัดการ เวลา เป็นเรื่องสำคัญที่สุด ของการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

จากการทำงานครั้งนี้ ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ ผู้วิจัยจะใช้เวลากับการทำงานภาคสนามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการค้นหาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึง “จังหวะก้าว” ของงานด้วย เพราะได้บทเรียนว่าในช่วงปีแรก นักวิจัยทำงานช้าเกินไป พอเข้าปีที่สอง เกิดอุทกภัย การทำงานจึงต้องชะงักงัน ทำงานภาคสนามได้ไม่เต็มที่ รวมทั้งการจัดสรรเวลาในการลงภาคสนามที่ไม่ค่อยต่อเนื่องในช่วงแรก ๆ ทำให้ใช้เวลาในการทำงานมากเกินไป

บทเรียนสำคัญก็คือ วันเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว นักวิจัยต้องดำเนินงานไปด้วยความไม่ประมาท เพราะอาจเกิดปัญหา หรือ มีความเสี่ยงต่าง ๆ ต่อความสำเร็จของงานเกิดขึ้นได้อย่างไม่คาดคิด การเผื่อเวลาไว้สำหรับเรื่องต่าง ๆ ไม่ใช่มาทำงานรีบเร่งช่วงท้าย จะช่วยให้เราคาดการณ์ความสำเร็จของงานได้ตรงกับ ความหมายของเรา หรือแม่นยำมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

การอภิปรายสรุป และบทส่งท้าย

การจัดทำหลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ มีจุดมุ่งหมายสูงสุดให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำหรือไทดำเขาย้อย ได้เกิดสำนึกรักในชาติพันธุ์ของตนเอง มุ่งมั่นที่จะธำรงรักษาและสืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ให้ยาวนาน ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามตามแนวทางชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์ ทั้งในโรงเรียนและชุมชนชาวไทยทรงดำ ทำให้ได้ข้อเท็จจริงว่าวัฒนธรรมไทยทรงดำ กำลัง ค่อย ๆ ลดความสำคัญลง และมีแนวโน้มว่าอาจอันตรธานไปกับวัฒนธรรมไทยเสียจนหมดสิ้นได้ ข้อค้นพบดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาสำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์อย่างน้อย 3 ประการ ดังที่ผู้วิจัยจะได้อภิปรายต่อไป

5.1 การจัดโครงสร้างทวิมารการเลือนหายของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ (the structuration of diminishment of ethnic's culture)

การเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ได้ข้อมูลจากแกนนำชุมชนไทยทรงดำที่ได้อนุญาตว่าวัฒนธรรมไทยทรงดำคงจะอันตรธานไปในที่สุด หรือถูกสมานลักษณะเข้าไปกับวัฒนธรรมไทยจนสิ้น และจากการสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น Charles F. Keyes¹ (1991) เพ็ญศิริ จิระเดชากุล² (2541) ชิตขยางค์ ยมาภัย (2549)³ ชวัญชีวัน บัวแดง⁴ (2552) ทิพวรรณ พ่อขันชาย⁵ (2555) และในวรรณกรรมที่ได้สำรวจไว้ในบทที่ ๒ งานวิจัยต่าง ๆ ได้นำเสนอข้อสรุป (claim) ร่วมกันประเด็นหนึ่ง คือ การศึกษามักจะมีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อการสมานลักษณะ (assimilation) กลุ่มชาติพันธุ์ให้หลอมหลวมเข้าไปกับวัฒนธรรมหลักของชาติ และทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ค่อย ๆ จางหายไป โรงเรียนมักจะติดตั้ง (installed) “ความเป็นคนไทย” ซึ่ง

¹ Keyes, Charles F. 1991. State Schools in rural communities: Reflections on Rural education and culture change in southeast asia. In Charles F. Keyes edited *Reshaping local worlds: formal education and cultural change in rural southeast asia.* Monograph 36/yale Southeast Asia studies, Yale Center for international and area studies.

² เพ็ญศิริ จิระเดชากุล. 2541 *การศึกษาของชาวเขาในประเทศไทย*. ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพและองค์ความรู้เรื่องชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

³ ชิตขยางค์ ยมาภัย (2549) ยุทธศาสตร์การศึกษาสำหรับชาวไทยภูเขา ตามแนวทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ ชวัญชีวัน บัวแดง. 2552 *พัฒนาการการจัดการศึกษาของรัฐในชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง*. พิมพ์ครั้งที่ ๒ เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา

⁵ ทิพวรรณ พ่อขันชาย 2555 *อำนาจและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์* วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนารวมบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

หมายถึง บุคคลผู้ถือ คติ ขาด ศาสน์ กษัตริย์ ภูษาไทย พุทธศาสนาไทย อยู่ในจารีตแบบไทย ให้แก่นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ข้อสรุปดังกล่าว คงมีความถูกต้องเที่ยงตรงในยุคสมัยหนึ่ง เพราะรัฐบาลเอง ก็ได้มีนโยบายรวมพวก ให้ชาวเขา หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลายเป็นคนไทย ทั้งนี้ น่าจะมีเป้าหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยของ “บ้านเมือง” เป็นหลัก

ดังที่พิเชฐ สายพันธ์ ภัททิยา ยิมเรวัต ได้อธิบายไว้ว่า การกลืนกลายให้ “คนอื่น” เป็นไทย เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของชาวไทย ในอดีตคนไทยอาจใช้ยุทธศาสตร์การเอาชนะด้วยกำลังหรือการแต่งงาน การแต่งตั้งตำแหน่งทางการปกครอง เช่น เจ้าเมือง กำนัน ให้แก่คนกลุ่มชาติพันธุ์

จนถึงในยุคการสถาปนารัฐชาติ และความเป็นราชการ สังคมไทยได้ใช้ “การพัฒนา” เป็นเครื่องมือหนึ่งในการรวมพวกกลุ่มคนต่าง ๆ ให้กลายเป็นไทย แต่อาจวางตำแหน่งไว้ในฐานะพลเมืองชั้นสอง การใช้การพัฒนาเป็นกุศโลบาย (นักวิชาการหลายคนเห็นว่าเป็น อุกุศโลบาย) ในการรวมพวกนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่จะผลิตคนที่อยู่ในอาณาเขตประเทศ ให้เป็นพลเมืองไทย ที่มีความรู้และเชื่อฟังแบบที่รัฐคาดหวัง

เมื่อการศึกษามุ่งผลิตให้คนไทย พุทธศาสนาไทย ใช้วัฒนธรรมไทยเป็นหลักแล้ว ก็ย่อมผลักดันวัฒนธรรมไทยทรงดำให้ไปอยู่ชายขอบ หรือเป็นกระแสรอง การเป็นกระแสรองหมายถึงมีประโยชน์ไม่มากในการดำรงชีวิต เช่น การสื่อสารด้วยภาษาไทยทรงดำ ไม่สามารถใช้กับคนไทยได้ ซ้ำยังเป็นขีดความสามารถให้แก่นคนไทยทรงดำด้วย ชาวไทยทรงดำจึงนิยมพูดภาษาไทยกับบุตรหลาน เพราะหวังว่าเด็กรุ่นลูก ๆ จะสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ชัดเจน ดังที่กล่าวแล้วว่าภาษามีอำนาจในการกำหนดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การใช้ภาษาไทยจึงเป็นเครื่องหมายสำคัญของความเป็นคนไทย ทั้งนี้พื้นที่ที่ต้องใช้ภาษาไทยก็คือ ในโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ราชการ จึงต้องใช้ภาษาราชการใน ภาษาไทยทรงดำไม่ใช่ภาษาราชการ จึงเคยถูกห้ามมิให้ใช้ในโรงเรียน

โรงเรียนเป็นการจำลองสังคม(ราชการ) เมื่อนักเรียนไทยทรงดำออกไปใช้ชีวิตในสังคม(ไทย) ก็จำเป็นต้องใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน การใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวันจึงค่อย ๆ ลดน้อยลง ๆ ไปทุกวัน และทำให้วัฒนธรรมอื่น ๆ ก็ค่อย ๆ จางลง ๆ ทุกวัน

ในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้พยายามพัฒนาประเทศตามแนวทางการสร้างความทันสมัย (modernization) ซึ่ง ไม่ได้มีเฉพาะเรื่องการศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตก มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต คนที่สามารถใช้ชีวิตได้ใกล้เคียงกับชาวตะวันตก ก็จะถูกชี้ชัดว่าเป็นคนทันสมัย ภาษาและวัฒนธรรมจึงถูกแบ่งชั้นวรรณะไปด้วย ภาษาอังกฤษหรือภาษาตะวันตกเป็นชนชั้นบน ภาษาไทยเป็นชนชั้นกลาง และภาษาถิ่นหรือภาษากลุ่มชาติพันธุ์เป็นชนชั้นล่าง ด้วยเหตุดังกล่าวการใช้ภาษาจึงเป็นเครื่องมือในการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของคนทางหนึ่ง ประกอบกับการแพร่ขยายของสื่อวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสื่อสารด้วยภาษาไทย จึงทำให้ภาษาไทยเข้าครอบครองพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำในฐานะเป็นภาษาเพื่อการสื่อสาร ขณะที่ภาษาไทยทรงดำเอง อยู่ในฐานะภาษาเพื่อพิธีกรรมหรือเป็นภาษาเพื่อ

การสื่อสารกับผิบรรพบุรุษ

นอกจากความทันสมัยจะเป็นเครื่องแบ่งชนชั้นแล้ว ยังทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสังคมด้วย เช่น การกลายเป็นเมือง (Urbanization) ซึ่งมีการแบ่งแยกงานตามความสามารถของคน (social division of labor) ความเป็นปัจเจกชนนิยม ระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม โครงสร้างดังกล่าวแตกต่างไปจากโครงสร้างสังคมแบบ ที่อาจารย์คำจอง และอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้อธิบายไว้ว่า สังคมไทยมีโครงสร้างสังคมแบบบ้านเมืองที่คนมีแบบแผนการอยู่ร่วมกันแบบสังคมชุมชน การเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนนี้ มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตประจำวันหรือโลกแห่งชีวิตของชาวไทยทรงดำ Jurgen Habermas (1984) เรียกกระบวนการดังกล่าวนี้ว่า การถือครองอาณาโลกแห่งชีวิตของระบบ (the colonization of life-world)

ที่กล่าวมาเป็นการอธิบายถึงกระบวนการและโครงสร้างที่ทำให้วัฒนธรรมไทยทรงดำค่อย ๆ เลือนหายไป แต่ในปัจจุบัน ได้เกิดสภาพการณ์กลับตาลปัตร (upside-down) เกี่ยวกับการสมานลักษณะทางวัฒนธรรม กล่าวคือ วัฒนธรรมราชการหรือความรู้ที่เป็นทางการ ได้กลับกลายเป็นผู้ฟื้นฟูวัฒนธรรม (cultural revitalization) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีจุดเริ่มต้นที่ การบัญญัติคำว่า “ไทยทรงดำ” ให้เป็นภาษาราชการ และการที่สมเด็จพระราชินี ได้ฉายพระบรมฉายาลักษณ์ซึ่งฉลองพระองค์ด้วยชุดกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

จุดเปลี่ยนสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การออกกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้การยอมรับและนับหน่วยวัฒนธรรม (cultural trait) ต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกับวัฒนธรรมไทย ช่วงเวลาดังกล่าว ครูชาวไทยทรงดำท่านหนึ่ง เรียกว่า “เป็นยุคทองของไทยทรงดำ” เพราะชาวไทยทรงดำได้มีโอกาสนำเสนอวัฒนธรรมไทยของตนให้คนในสังคมได้รู้จักและรับรู้อย่างกว้างขวาง รวมทั้ง ได้มีความพยายามที่จะจัดการเรียนการสอนภาษาวัฒนธรรมไทยทรงดำขึ้นในโรงเรียน กระบวนการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นทางการให้แก่วัฒนธรรมไทยทรงดำ

แต่ในทางปฏิบัติชาวไทยทรงดำยังนิยมสื่อสารกันด้วยภาษาไทย เพราะมีความสะดวก ทุกคนในชุมชนสามารถสื่อสารกันรู้เรื่อง เพราะในสังคมไทยทรงดำนั้น ได้มีการแต่งงานกับคนไทยเพิ่มมากขึ้น ๆ ในครอบครัวที่มีคนไทยหรือคนกลุ่มอื่น ๆ อยู่ร่วมด้วย ครอบครัวนั้น ๆ ก็มักจะสื่อสารกันด้วยภาษาไทย ประกอบกับชาวไทยทรงดำมีค่านิยมต้องการบุตรหลาน พูดภาษาได้คล่องแคล่ว ออกเสียงได้ชัดเจน จึงมักจะพูดจากันด้วยภาษาไทย

สภาพปรากฏดังกล่าว เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับการกระทำทางสังคม (interplay of Structure and agency) ที่ทำให้วัฒนธรรมไทยทรงดำค่อย ๆ เลือนหายไป (diminishing) สถานะนี้สอดคล้องกับมโนภาพทางสังคมวิทยา ของ Anthony Giddens⁶ (1984) เรื่อง การจัดโครงสร้างทวิมารค (structuration) ที่ได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับการกระทำของมนุษย์ ในขณะที่โครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนดแบบแผนปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ และในขณะเดียวกันปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ก็มีส่วนในการกำหนดโครงสร้างของสังคมเช่นกัน Griffin⁷ (2006: 265) ได้อธิบายไว้ว่า การจัดโครงสร้างทวิมารค หมายถึง การ

⁶ Giddens, Anthony. (1984) The constitution of society. Los Angeles: California.

⁷ Griffin, Em. (2006) A first look at communication theory. 6th edition. McGrawhill international edition.

ผลิตและการผลิตซ้ำระบบทางสังคมด้วยการใช้กฎเกณฑ์และทรัพยากรของสมาชิกในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สุกางค์ จันทวานิช⁸ (2551: 258) อธิบายไว้ว่า โครงสร้างสังคมเป็นกฎเกณฑ์และทรัพยากรที่ผู้กระทำใช้ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว ชีวิต การงาน เกิดขึ้นได้จากการกระทำของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างก็เป็นการกำหนดชีวิตทางสังคม ซึ่ง Giddens เรียกว่าเป็น ทวิลักษณ์ของโครงสร้าง (duality of structure)

ในบริบทของชาวไทยทรงดำ การจัดโครงสร้างทวิมารค ก็คือ “ระบบ” กับ “การกระทำทางสังคม” ต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อการกำหนด แบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวไทยทรงดำ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ โลกแห่งชีวิตของชาวไทยทรงดำมีส่วนกำหนดโครงสร้างสังคม และในทางกลับกัน โครงสร้างหรือระบบก็ทำให้ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมค่อย ๆ จางหายไป ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ ปัจจุบัน วิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำเอง ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมไทยทรงดำจางหายไป ในขณะที่ระบบสังคม ได้เปิดพื้นที่ให้ชาวไทยทรงดำได้สืบสานภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง แต่ชาวไทยทรงดำเอง ที่อาจเป็นผู้เลือกใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กับเอกลักษณ์ทางการเมือง คือ “ไทย(ไม่)ทรงดำ”

5.2 ครุศาสตร์ชาติพันธุ์แนววิพากษ์: มโนภาพและการปฏิบัติ

ประเด็นต่อมาผู้เขียนจะเสนอข้อถกแถลงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนววิพากษ์ อันมีจุดมุ่งหมายหรือแรงจูงใจ ที่จะสร้างปฏิบัติการด้านการเรียนการสอน ที่ปลดปล่อยกลุ่มคนที่ถูกกดขี่ ครอบงำ ให้ได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น ด้วยการเสริมอำนาจให้แก่ผู้เรียนให้มีสำนึกแห่งการวิพากษ์ตน (SELF-CONSCIOUS CRITIQUE) ทั้งนี้ทฤษฎีมีมติหรือมุมมองที่สำคัญของการจัดหลักสูตร คือ พหุวัฒนธรรมที่มุ่งสร้างให้คนในสังคมได้บูรณาการวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมี บูรณภาพ (integrity)

ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงคำว่า ‘วิพากษ์’ ในบริบทของวงวิชาการด้านสังคมวิทยาการศึกษานั้น มีศัพท์ที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญ คือ การปลดปล่อย (emancipation) และ การปฏิวัติสังคม (social transformation) จากทฤษฎีการกดขี่หรือครอบงำทางวัฒนธรรมและความคิด ไปสู่การสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาค และความมีอิสระเสรีของผู้เรียน

ในบริบททางการศึกษาของไทยทรงดำนั้น มีประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนจะขออภิปราย คือ จะปลดปล่อยจากภาวะอะไร และเสรีภาพของนักเรียนได้ทรงดำคืออะไร

จากการเก็บข้อมูลเรื่องเอกลักษณ์จากการเรียนการสอน (pedagogic identity) ของนักเรียนไทยทรงดำ การสร้างเอกลักษณ์ทางการเรียนการสอนมี ๒ มิติที่สำคัญ คือเอกลักษณ์ทางการ ซึ่งคือ การปลูกฝังความเป็นคนไทยในยุดถือคติ ชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ การมีความรู้ทางการ สามารถอ่าน เขียน คำนวณ ด้วยภาษาไทยได้

⁸ สุกางค์ จันทวานิช (2551) ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนการพิจารณาถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นของนักเรียนไทยทรงดำ ทั้งในปัจจุบัน อดีต และอนาคตนั้นพบว่า

ปัจจุบัน เอกลักษณ์ท้องถิ่นของนักเรียน คือ ความสามารถในการแสดงศิลปวัฒนธรรม ร้อง รำ และเล่นดนตรีพื้นบ้านได้ ความสามารถดังกล่าวนี้ เป็นเครื่องนำเสนอภาพตัวตน อัตลักษณ์ของโรงเรียนเข้าย่อย แต่ในขณะเดียวกันนั้น การจัดการเรียนการสอนวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นการประทับตราว่า นักเรียนที่ได้เรียนวิชานี้ เป็นนักเรียนที่เรียน *ไม่เก่ง* ไม่ได้มุ่งสอบเข้ามหาวิทยาลัย เด็กกลุ่มนี้จึงถูกเลือกให้มาเรียนวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น

ย้อนอดีต การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน มีมุมมองแบบชนชั้นนำ (รัฐ) คือ มุ่งสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ ความเป็นคนไทย ให้แก่นักเรียนไทยทรงดำ เพราะเมื่อเข้าเรียนในโรงเรียนแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่ก็จะพูดภาษาไทยได้คล่องดี ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า *คำพูด* เป็นเครื่องมือสำคัญในการชี้ชัด และแบ่งแยกความเป็นไทย กับความเป็นลาว การเข้าโรงเรียนจึงเป็นเครื่องชี้ชัด ความเป็นไทยให้แก่นักเรียนไทยทรงดำ

อนาคต ในการคาดการณ์ถึงอนาคตแล้ว ครูหลายคนเห็นไปในทางเดียวกันว่า นักเรียนไทยทรงดำ คงจะกลืนกลายเป็นไทย ไปเสียจนหมดไม่เหลือความแตกต่าง ระหว่าง ไทย กับ ลาว อีกต่อไป ความแตกต่างทางเอกลักษณ์ จะเป็นเรื่องของเด็กใน *เมือง* กับเด็ก *ชนบท* มากกว่า เพราะจะต่างกันด้วย ลักษณะท่าทาง การแต่งกาย ของเด็กที่อยู่ในถิ่นฐานที่ต่างกัน

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมีบทบาททั้งในด้านการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หรือเป็นเครื่องมือของรัฐในการกลืนกลายให้นักเรียนชาติพันธุ์มีความเป็นไทย แต่ในขณะเดียวกันโรงเรียนก็ยังได้ผลิตสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน ได้นำเสนอความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำออกไปให้คนได้รับรู้

หากพิจารณาแนวโน้มในอนาคตของเด็กนักเรียนแล้ว ตัวแปรที่มีอิทธิพลในกระบวนการผลิตซ้ำและครอบงำทางวัฒนธรรม อาจมิใช่เป็นโรงเรียน แต่คือสื่อมวลชน และสื่อใหม่ ที่เข้าครองอาณาโลกแห่งชีวิตของนักเรียน ดังกรณีของโรงเรียนเข้าย่อยนั้น ความแตกต่างของนักเรียนมิได้แบ่งแยกโดยภาษาหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ความเป็นอื่นถูกจำแนกด้วยวิถีชีวิตการบริโภคสินค้า วิถีความเป็นเมืองกับชนบท และความสำเร็จในชีวิต ซึ่งในบริบทของนักเรียนแล้วหมายถึง การได้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นักเรียนจะถูกจำแนกความแตกต่างด้วย “เอกลักษณ์ทางการบริโภควัตถุ” (materialism identity)

เมื่อพิจารณาในแง่มุมนี้แล้ว โรงเรียนเองกลับเป็นฝ่ายถูกรอบงำจากลัทธิประชานิยม บริโภคนิยม ผู้ปกครองนักเรียนเป็นฝ่ายเรียกร้องให้โรงเรียนมุ่งความสำเร็จของนักเรียน หรือกล่าวอีกนัย กลุ่มผู้ปกครองเป็นผู้กระทำทางสังคม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์แบบครอบงำโรงเรียน ให้ดำเนินงานโดยมุ่งความสำเร็จ คือ ให้เด็กสอบเข้า “มหาวิทยาลัย” ได้ ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์ทางการบริโภคอย่างหนึ่ง เพราะในปัจจุบันความรู้ได้ถูกทำให้เป็นสินค้า และมหาวิทยาลัยได้ซึ่งถูกทำให้เป็นเครื่องหมายการค้า (branding) การเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย คือ การแบ่งชนชั้นการบริโภควัตถุ คือ ความรู้ที่มีเครื่องหมายการค้าอันโด่งดังกำกับอยู่

ลัทธิบริโภควัตถุนิยม จึงเป็นการครอบงำทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นแก่ นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อเสนอแนะประการหนึ่งก็คือ วัฒนธรรมชาติพันธุ์ ยังไม่ได้ถูกทำให้เป็นวัตถุ (reification) เพื่อกลายเป็นสินค้าอย่างเข้มข้น เด็กนักเรียนชาติพันธุ์จึงยังไม่สนใจที่จะบริโภคนสินค้า นอกจากนั้น วัฒนธรรมไทยทรงดำในโรงเรียนยังถูกจัดเป็นสินค้าเกรด B เพราะโรงเรียนจัดให้นักเรียนที่ไม่ได้มุ่งบริโภคนสินค้านี้ระดับ “hi-end” คือ การสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้ นักเรียนที่ได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ จึงเป็นเด็กที่โรงเรียนประทับใจว่า ไม่มีอนาคตทางการศึกษา จบการศึกษาแล้วก็ไปเป็นทำงานในโรงงาน

การปลดปล่อยจากภาวะการครอบงำ คือ การให้นักเรียนได้พิจารณาตนเองจากวัฒนธรรมในฐานะเป็นสินค้า เป็นวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นสมบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ ความมีอิสระอันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาแนววิพากษ์นั้น พึงสร้างนักเรียนที่มีสำนึกชาติพันธุ์ มองเห็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมและการครอบงำของลัทธิบริโภคนิยม ที่ลดทอน ความเป็นมนุษย์ และปิดกั้นอิสระเสรีที่จะเป็นและทำให้สิ่งที่ตนให้คุณค่า มากกว่าจะสนใจที่จะมีปริญญา ที่สื่อความหมายถึงการครอบครองสินค้าอีกอย่างหนึ่ง แต่นักเรียนชาติพันธุ์ควรได้มีส่วนร่วมตรวจสอบตนเองว่า เพราะเหตุใดคนในสังคมหรือตนเองให้คุณค่าแก่ปริญญาอย่างคลั่งคลั่ง โหลหล การจำแนกเอกลักษณ์ของคน ควรใช้ปริญญาบัตรเท่านั้นหรือ โรงเรียนได้สร้างกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ขึ้นมาในโรงเรียน คือ “กลุ่มปริญญา มหาวิทยาลัย” โดยไม่ได้ตั้งใจหรือไม่

5.3 การศึกษาชาติพันธุ์: จุดหมายปลายทางอยู่ที่ไหน?

จากที่กล่าวมาในส่วนที่แล้ว ได้นำไปสู่คำถามสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ หรือ การจัดการศึกษาเพื่อสืบสานภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ ว่า แล้วเป้าหมายของการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นอยู่ที่ไหน?

จากการวิเคราะห์ตรวจสอบตนเองดังกล่าว เริ่มแรกนั้นผู้วิจัยเห็นคล้ายกับอาจารย์ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ซึ่งกล่าวไว้ว่า หากจะให้เด็กนักเรียนหันมาสนใจ เรื่องวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ได้นั้น ต้องให้มีการจัดการเรียนสอนในระดับอุดมศึกษา เด็กจึงจะสนใจ เพราะรู้ว่าเมื่อโตขึ้นจะเป็นอะไร ซึ่งโดยนัยหนึ่งก็คือ โตขึ้นหนูจะบริโภคอะไร หรือ หนูจะสร้างเอกลักษณ์ทางการบริโภคให้แก่ตนเองอย่างไร

หากกล่าวโดยนัยนี้ การจัดการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ก็จะถูกทำให้กลายเป็นสินค้า และอาจไม่ตอบสนองต่อโลกแห่งชีวิตของชาวไทยทรงดำ ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น จึงควรให้ความสำคัญที่ความรู้แบบปลดปล่อย (emancipatory knowledge) ซึ่งหมายถึง ความรู้ ที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกบิดเบือน และจัดการขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เป็นธรรม และการมีความรู้ที่จะเอาชนะความไร้เหตุผล การกดขี่ข่มเหง การครอบงำ ด้วยการร่วมกันพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ และการร่วมมือร่วมใจกันสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เพื่อให้สังคมมีความยุติธรรม เป็นธรรม และการเสริมอำนาจให้คนมีอิสรภาพในตนเอง

จึงกล่าวได้ว่า เป้าหมายของการจัดการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์จึงควรเป็น การจัดการศึกษาฐานชุมชน (community-based education) ในระดับท้องถิ่น และควรมีลักษณะบูรณาการอาชีวศึกษาเข้ากับการอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีทักษะ ความรู้ และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ และนำมาบูรณาการกับความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาว ถ้าหากจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ด้วยแล้ว ก็ยังจะเป็นการดี

หลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ อาจนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่ง การจัดการการศึกษาในฐานะที่เป็นปฏิบัติการเพื่อควมมีอิสระเสรี แม้จะเป็นเพียงจุดเล็ก ๆ แต่ก็อาจเป็นจุดคานงัดสำหรับการปรัปรดวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้แก่ท้องถิ่นได้ หากทุกฝ่ายร่วมกันขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจังและต่อเนื่องไป

5.4 บทส่งท้าย

บทส่งท้าย

กระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์

ตลอดระยะเวลา 3 ปี ที่ได้ดำเนินโครงการ “ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” คำถามที่ผู้เขียนได้ยินเสมอ ๆ ก็คือ โครงการนี้มีกระบวนทัศน์ใหม่อย่างไร? อะไรคือกระบวนทัศน์ใหม่?

หากอ้างอิงตามความหมายที่ใช้กันในวงวิชาด้านสังคมศาสตร์นั้น คำว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) หมายถึงชุดของความคิดที่เป็นพื้นฐานหรือกรอบอ้างอิงในการสังเกตและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ Earl Babbie⁹ (2007:32) อธิบายความหมายของคำว่ากระบวนทัศน์ ว่าเป็น แบบหรือกรอบอ้างอิงสำหรับการสังเกตและทำความเข้าใจ ซึ่งกำหนดทั้งสิ่งที่เรามองเห็นและวิธีการทำความเข้าใจสิ่งนั้น โดยนัยแห่งนิยามดังกล่าวแล้ว การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ภายใต้หลักสูตร “ภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” มีกระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการศึกษา ดังนี้

1) การเมืองเรื่องความรู้ การจัดการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียน คือ การยอมรับว่าความรู้ท้องถิ่น (local knowledge) มีความชอบธรรมหรือเป็นความรู้ที่เป็นทางการ (official knowledge) ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะเป็นการปฏิรูปการศึกษาอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังที่ทราบกันทุกคนว่า “ความรู้คืออำนาจ” การให้อำนาจการจัดการความรู้ และยอมรับอย่างเป็นทางการ โดยบรรจุไว้เป็นสาระการเรียนรู้หรือหลักสูตรสถานศึกษา จึงเท่ากับการเป็นการเสริมอำนาจให้แก่ประชาชน

2) การเปลี่ยนกรอบอ้างอิงเชิงวัฒนธรรม แบบทางเอทโนวัฒนธรรม (ethnocentric monoculturalism) หรือให้วัฒนธรรมชาติเป็นใหญ่ครอบงำวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ เป็นการยอมรับการคงอยู่ของความหลากหลายวัฒนธรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน แล้วให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การออกแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มต่าง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การจัดการศึกษาด้วยทัศนคติแบบพหุวัฒนธรรมนิยม

3) การเปลี่ยนแปลงกระบวนกรเรียนรู้แบบผู้เรียน “ถูกสอน” มาเน้นให้ ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง นักเรียนเลือกเนื้อหา จัดลำดับ กำหนดจังหวะการเรียนรู้ ครูมีหน้าที่สำคัญ คือ สร้างความกระหายใคร่รู้ (passion to learn) จัดประสบการณ์ให้แก่นักเรียน และคอยฝึกฝน กำกับ แนะนำให้นักเรียนเรียนไปโดยไม่ผิดทิศทาง การจัดการเรียนเน้นการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานที่มาจากชีวิตจริง ไม่ใช่การบรรยายเพื่อส่งผ่านความรู้จากครูไปสู่ นักเรียน

⁹ Babbie, Earl. (2007) *The Practice of social research*. 11th edition, international student edition, Belmont, CA: Thomson Wadsworth

4) การจัดหลักสูตร เปลี่ยนแปลงจากการจัดการความรู้ที่แบ่งแยกระหว่างโลกวิชาการกับโลกอาชีพ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสานความรู้ทางวิชาการให้เข้ากับชีวิตจริง กล่าวคือ นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎี และปฏิบัติการจริงในชีวิตประจำวันไปพร้อม ๆ กัน นักเรียนได้เรียนทั้งโลกแห่งวิชาการและอาชีพศึกษา โดยเน้น ท้องถิ่นเป็นฐาน ให้นักเรียนสามารถอยู่กับท้องถิ่นได้ การเรียนการสอนเปลี่ยนจากเอาวิชาเป็นตัวตั้งมาสู่การเน้น กระบวนการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมาย ซึ่งหมายถึง การสร้างความหมายใหม่ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับประสบการณ์จริงของนักเรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตจริง เหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน

5) การวัดประเมินผล ไม่ได้เน้นการทำตามมาตรฐาน (standardization) และการวัดผลสัมฤทธิ์ แต่เน้น ที่การประเมินระหว่างกระบวนการ (formative) และการประเมินแบบมุ่งเสริมอำนาจให้แก่ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพ ของคนออกมาให้เต็มที่

6) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นความสัมพันธ์แนวราบ ในลักษณะที่ทุกคนเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอน ครูให้ความเคารพในความรู้ที่นักเรียนมีอยู่ นักเรียนก็เรียนด้วยความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความอยากรู้อยากเห็น

7) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีลักษณะการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน โรงเรียนเป็นส่วน หนึ่งของชุมชน

8) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ไม่ได้มุ่งการ “ผลิต” นักเรียนผ่านการออกแบบการเรียนการสอน สำหรับกลุ่ม แต่มุ่ง “สร้าง” นักเรียนรายบุคคลตามความต้องการที่แท้จริง ให้นักเรียนได้รับความรู้เพื่อการ ปลดปล่อย และมีอิสรภาพที่จะเลือกและทำให้สิ่งที่ตนเองให้คุณค่าอย่างมีเหตุผล

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบกระบวนทัศน์การศึกษา

ประเด็น	กระบวนทัศน์เก่า	กระบวนทัศน์ใหม่
การเมืองเรื่องความรู้ (politic of knowledge)	เน้นความรู้ระดับชาติที่เป็นทางการ	การสร้างความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง และสังเคราะห์ความรู้ทางการกับความรู้ท้องถิ่นเข้าด้วยกัน
กรอบการมองโลก	ความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม	พหุวัฒนธรรม
วิธีการเรียนรู้	ถูกสอน	เรียนรู้อย่างร่วมมือร่วมใจ
การจัดหลักสูตร	การแยกโลกวิชาการออกจากโลกแห่งชีวิต	ผสมผสานทฤษฎีและการปฏิบัติที่มาจากฐานชีวิตจริง
การวัดและประเมินผล	การวัดค่ามาตรฐาน	การประเมินเพื่อเสริมอำนาจ
ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน	การแยกบทบาท ผู้ถ่ายทอด ผู้รับความรู้	เรียนรู้ร่วมกัน (All teach all learn)
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	แบบราชการ	โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
จุดมุ่งหมาย	การผลิตนักเรียน	การปลดปล่อย

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ มิได้มีหลักประกันว่าหลักสูตรภาษาเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมจะสามารถเปลี่ยนกระบวนทัศน์การจัดการศึกษาได้อย่างถอนรากถอนโคน หรือจะนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลของการปฏิรูปการศึกษาได้ เพราะต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ หลักสูตรนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นหนึ่งของความพยายามที่จะจัดการเรียนการสอนในท้องถิ่นที่มุ่งเสริมอำนาจให้แก่ผู้เรียนได้ปลดปล่อยตนเองจากการครอบงำของโครงสร้างหรือระบบที่มีต่อโลกแห่งชีวิตของนักเรียน หลักสูตรฯ มีจุดหมายเพื่อให้นักเรียนได้เกิดมโนธรรมสำนึกที่จะตรวจสอบตนเองเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์และคุณค่าที่ตนเองยึดถือ นั้น มาจากกรอบอ้างอิงหรือการยึดมั่นถือมั่นความเชื่ออันใด (take-for-granted) ไว้ แล้วพิจารณาหาทางเลือกอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ เพื่อให้ดำเนินชีวิตในโลกอย่างมีเหตุผลเที่ยงตรง และมีอิสรภาพมากขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกวลิณ รัตนวลีอาภรณ์. (2552). *ความเชื่อศาสนาของคนไทยทรงคำ*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คำจอง (2553) บ้าน-เมือง : ลักษณะเด่นของโครงสร้างสังคมไทย. แปลโดยฉัตรทิพย์ นาถสุภา พิเชฐ สายพันธ์ ใน *ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไทย*. ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553) แนะนำการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติไทย. *ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไทย*. ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2554). *"ไทคำ" เมืองแดง "ทรงคำ" ถิ่นสยาม : จากหนองแฮดถึงหนองปรัง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อินทนิล.
- ปานทิพย์ คงอัมละมัย. (2542). *พิธีและขนบในวิถีชีวิตลาวโซ่ง : กรณีศึกษาคำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรพิมล ชันแสง. (2541). *อินก่อน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2553) ผลงานชิ้นเอกของอาจารย์คำจอง. *ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไทย*. ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- พิเชฐ สายพันธ์. (2553) "ด้า-บ้าน-เมือง" : คำสอนบทสุดท้ายจาก"โซทอง". *ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไทย*. ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- ภัททิยา ยิมเรวัต. (2544) *ประวัติศาสตร์สองจุไท*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ภัททิยา ยิมเรวัต. (2553) *ไทคำ อาจารย์คำจอง และการเรียนรู้ของนักวิจัย*. ใน *ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไทย*. ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- ลัดดาวรรณ พุดเดช. (2553). *การปรับตัวของลาวโซ่งในสังคมปัจจุบัน*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ . (2537). *การสัมมนาทางวิชาการเรื่องวัฒนธรรมชนชาติไท : สิบสองจุไท*. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2540). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทยโซ่ง*. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สมพร เกษมสุขจรสแสง. (2526). *การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งในเขตอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ. (2551). *ไทดำ ไทขาว ไทแดง และไทยเหลือง : อัตลักษณ์เปิด อัตลักษณ์ปิด*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน. (2552). *สารัตถะคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาสารคาม : สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ภาษาอังกฤษ

- Anthony, E. M. (1963). "Approach, method and technique." *English Language Teaching* 17: 63-67.
- Basil Bernstein. (2000) *Pedagogy, Symbolic control and identity: theory, research, critique*. revised edition. Rowman & Littlefield
- Bruner, J. (1996) *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cooper, Karyn., White, Robert E. (2008) Critical Literacy for school improvement: an action research project. *Improving schools* 11:101 DOI 10.1177/365480208091103.
- Frankl, V. E. (1992). *Man's search for meaning*. (4th ed.). Boston, MA: Beacon Press.
- Freire, Paulo. (1974) *Pedagogy of the oppressed*. New York: Seabury press
- Gagnon, W. G & Collay, M. (2000). *Designing for learning. Six elements in constructivist classrooms*. California: Corwin.
- Gregory, Anne E., Cahill, Mary Ann. (2009) Constructing critical literacy: Self-reflexive ways for curriculum and pedagogy. *Critical Literacy: Theories and Practices* Vol 3:2 6-16 December 2012
- Harmer, J. (1991). *The practice of English language teaching*. London: Longman.
- Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In J. B. Pride and J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics*, p.269-93. Harmondsworth: Penguin.
- Larsen-Freeman, D. (1986). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Littlewood, W. (1981). *Communicative Language Teaching*. New York: Cambridge University Press.
- Malim, T & Birch, A. (1998). *Introductory psychology*. Hampshire: Macmillan.
- Moore, Rob. ...[et al]. (2006) *Knowledge, power and education reform: applying the sociology of Basil Bernstein*. New York: Routledge.
- Nunan, D. (1991). *Language teaching methodology: A textbook for teachers*. London: Prentice Hall.
- Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (1986). *Approaches and methods in language teaching: A descriptions and analysis*. New York: Cambridge University Press.

- Shor, Ira. (2009). What is critical literacy. In *The Critical pedagogy reader*. 2nd edition. Edited by Darder. Baltodano, and Torres. P. 282-304. New York: Routledge.
- Steven Wolk (2003) Teaching for Critical Literacy in social studies. *The social studies* May/June 2003. December 2010
- Stringer, Ernie. [Et al] 1992. Community-based ethnography: breaking traditional boundaries of research, teaching, and learning. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Toulouse, P. R. (2008). Integrating Aboriginal teaching and values into the classroom. What Works? Research into Practice, Research Monograph # 11. Ontario: The Literacy and Numeracy Secretariat.
- Trujillo, O., Viri, D., Figueira, A. & Manuelito, K. (2005). Native educators: Interface with culture and language in schooling. *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism*. Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Williams, M. & Burden, R.L. (1997). *Psychology for language teachers: A social constructivist approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Willis, J. (1996). *A framework for task-based learning*. Harlow: Longman.